

**T.C.
KAFKAS ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANABİLİMDALI**

**TÜRKİYE'DE VERGİ KAYIP VE KAÇAKÇILIĞININ
NEDENLERİ VE ÖNLENMESİNE YÖNELİK MUHASEBE
MESLEK MENSUPLARININ GÖRÜŞLERİ: KARS ÖRNEĞİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Alper TAZEGÜL

TEZ YÖNETİCİSİ

Yrd. Doç. Dr. Hüseyin Ali KUTLU

Kars-2007

T.C.
KAFKAS ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE

Alper TAZEGÜL'e ait Türkiye'de Vergi Kayıp ve Kaçakçılığının Nedenleri ve Önlenmesine Yönelik Muhasebe Meslek Mensuplarının Görüşleri: Kars Örneği konulu çalışma İşletme Anabilim Dalında Yüksek Lisans Tezi olarak oy ile kabul edilmiştir.

.../...../200

Öğretim Üyesinin Unvanı	Adı ve Soyadı	İmza
Yrd. Doç. Dr. Hüseyin Ali KUTLU	
Yrd. Doç. Dr. Hüsnü KAPU	
Yrd. Doç. Dr. Cavit YEŞİLYURT	
.....	

Bu tezin kabulü Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulunun/...../200.. tarih ve/..... sayılı kararı ile onaylanmıştır.

UYGUNDUR

...../...../.....

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

İÇİNDEKİLER

Sayfa No:

ÖZET.....	I
ABSTRACT.....	II
ÖNSÖZ	III
TABLO LİSTESİ.....	IV
Giriş	1
BİRİNCİ BÖLÜM	
VERGİ, VERGİ KAYIP VE KAÇAKÇILIĞI	
1.1. Temel Kavramlar	2
1. 1. 1. Verginin Tanımı	2
1. 2. Verginin Fonksiyonları	2
1. 2. 1. Mali Fonksiyonları	2
1. 2. 2. Ekonomik Fonksiyonu	3
1. 2. 3. Sosyal Fonksiyonu	3
1. 3. Verginin Tarafları	3
1. 3. 1. Verginin Alacaklısı	4
1. 3. 2. Verginin Borçlusı	4
1. 3. 2. 1. Mükellef (Yükümlü)	4
1. 3. 2. 2. Vergi Sorumlusu	4
1. 4. Vergi Kayıp ve Kaçağının Tanımı ve Özellikleri	5
1. 4. 1. Tanımı	5
1. 4. 2. Özellikleri	6
1. 4. 3. Vergiye Karşı Tepkiler	6
1. 4. 3. 1. Vergiden Kaçınma	6
1. 4. 3. 2. Vergi Kaçakçılığı	7
1. 4. 3. 3. Verginin Reddi	8
1. 4. 3. 4. Verginin Yansıması	8
1. 5. Vergi Kayıp ve Kaçakçılığının Nedenleri	9
1. 5. 1. Ekonomik Nedenler	9
1. 5. 2. Sosyal ve Psikolojik Nedenler	10

1. 5. 3.	Mali Nedenler	11
1. 5. 4.	Mevzuattan Kaynaklanan Nedenler	12
1. 6.	Vergi Kayıp ve Kaçakçılığının Etkileri	13
1. 6. 1.	Mali Etkileri	13
1. 6. 2.	İktisadi Etkileri	13
1. 6. 3.	Sosyal Etkiler	14
1. 7.	Türkiye’de Vergi Kayıp ve Kaçakçılığının Nedenleri	14
1. 7. 1.	Ekonomik Nedenler	14
1. 7. 2.	Sosyal Nedenler	15
1. 7. 3.	Mali Nedenler	17
1. 7. 4.	Türk Vergi Yönetiminden Kaynaklanan Nedenler	18
1. 7. 5.	Türk Vergi Mevzuatından Kaynaklanan Nedenler	20
1. 7. 6.	Muhasebe Uygulamalarından Kaynaklanan Nedenler	22
1. 8.	Türkiye’de Vergi Kayıp ve Kaçakçılığının Önlenmesine Yönelik Tedbirler	24
1. 8. 1.	Vergi Ziyatı Ve Cezası	24
1. 8. 2.	İhbar Ve Şikayet	24
1. 8. 2. 1.	Alo Maliye 189	25
1. 8. 2. 1. 1.	Genel Bilgi Ve Danışma Hattı Olarak Alo Maliye 189	25
1. 8. 2. 1. 2.	İhbar Ve Şikayetleri Değerlendirme Hattı Olarak Alo Maliye 189	26
1. 8. 3.	Denetim	27
1. 8. 4.	Usulsüzlük ve Cezası	29
1. 8. 5.	Kaçakçılık Suçları ve Cezaları	33
1. 8. 6.	İştirak	34

İKİNCİ BÖLÜM

MUHASEBE MESLEĞİ

2. 1.	Serbest Muhasebecilik ve Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlik Mesleği	35
2. 1. 1.	Muhasebenin Genel Gelişimi	35
2. 1. 1. 1.	Muhasebenin Dünya’da Gelişimi	35
2. 1. 1. 2.	Muhasebenin Türkiye’deki Gelişimi	37
2. 1. 2.	Serbest Muhasebecilik ve Serbest Muhasebecilik Mali Müşavirlik Mesleğinin Konusu	39

2. 1. 3.	Serbest Muhasebeci ve Serbest Muhasebeci Mali Müşavir Olabilmenin Şartları	39
2. 1. 3. 1.	Serbest Muhasebeci Mali Müşavir Olabilmenin Genel Şartları ...	39
2. 1. 3. 2.	Serbest Muhasebeci Mali Müşavir Olabilmenin Özel Şartları	40
2. 1. 3. 3.	Serbest Muhasebeci Olabilmenin Şartları	40
2. 1. 4.	Meslek Mensuplarının Uyması ve Sahip Çıkması Gereken Kurallar	41
2. 1. 4. 1.	Meslek Unvanı ve Yeterlilik İlkesi	41
2. 1.	Dürüstlük, Güvenirlilik ve Tarafsızlık	41
2. 1. 4. 3.	Sır Saklama	41
2. 1. 4. 4.	Sorumluluk	42
2. 1. 4. 4. 1.	Sosyal Sorumluluk	42
2. 1. 4. 4. 2.	İşletme Sahip ve Yöneticilerine Karşı Sorumluluk	42
2. 1. 4. 4. 3.	Meslektaşlara Karşı Sorumluluk	42
2. 1. 4. 4. 4.	Odaya Karşı Sorumluluk	42
2. 1. 4. 4. 5.	Yasa ve Yönetmeliklere Karşı Sorumluluk	42
2. 1. 4. 4. 6.	Hukuki Sorumluluk	43
2. 1. 4. 5.	Bağımsızlık	43
2. 1. 4. 6.	Büro Edinme Zorunluluğu	43
2. 1. 4. 7.	Haksız Rekabet.....	44
2. 1. 4. 8.	Tabela Asma Zorunluluğu	44
2. 1. 4. 9.	Kaşe Kullanma Zorunluluğu	44
2. 1. 4. 10.	Sözleşme Yapma Zorunluluğu	44
2. 1. 4. 11.	Ücretin Belirlenmesi	45
2. 1. 4. 12.	Bildirim Mecburiyeti	45
2. 1. 4. 13.	Ticari Faaliyette Bulunmama	45
2. 1. 4. 14.	Hizmet Akdi İle Çalışmama	45
2. 1. 4. 15.	Reklâm Yasağı	45
2. 1. 4. 16.	Meslek Mensubu Müşteri Adına Para Alıp, 3. Kişilere Ödeme Yapamaması	46
2. 1. 4. 17.	İş Kabulü	46
2. 1. 4. 18.	Defter ve Belgelerin Saklanması ve İadesi	46

2. 1. 5.	Sözleşmenin Feshi	47
2. 1. 6.	Çalışanlar Listesinden Silinmeyi Gerektiren Haller	47
2. 1. 7.	Meslekle Ve Meslek Onuru İle Bağdaşmayan İşler	47
2. 1. 8.	Meslekle Bağdaşan İşler	47
2. 1. 9.	Meslek Mensubunun Uyması Gereken Kurallarla İlgili Disiplin Cezaları	48
2. 1. 9. 1.	Uyarma Cezası Gerektiren Haller	48
2. 1. 9. 2.	Kınama Cezası Gerektiren Haller	49
2. 1. 9.3	Geçici Olarak Mesleki Faaliyetten Alıkoymayı Gerektiren Haller	50
2. 1. 9. 4.	Meslekten Çıkarmayı Gerektiren Haller	51
2. 1. 10.	Disiplin Cezaları İle Yasaklara Uymama	51

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Muhasebe Meslek Mensuplarının Görüşleri Üzerine Bir Uygulama

3. 1.	Materyal ve Yöntem	52
3. 1. 1.	Problem Cümlesi.....	52
3. 1. 1. 1.	Alt Problemler.....	52
3. 1. 2.	Araştırmanın Gerekçesi.....	52
3. 1. 3.	Araştırmanın Amacı.....	53
3. 1. 4.	Araştırmanın Önemi.....	53
3. 1. 5.	Araştırmanın Evreni ve Örneklemi.....	53
3. 1. 6.	Araştırmanın Sınırlılıkları.....	54
3. 1. 7.	Araştırmanın Varsayımları.....	54
3. 1. 8.	Araştırmanın Yöntemi.....	55
3. 1. 8. 1.	Araştırma Modeli.....	55
3. 1. 8. 2.	Veri Toplama Aracı.....	55
3. 1. 8. 3.	Veri Toplama Araçlarının Uygulanması.....	56
3. 1. 8. 4.	Verilerin Çözümlemesi ve Değerlendirilmesi.....	56
3. 2.	Bulgular.....	58
3. 2. 1.	Örnekleme İlişkin Sayısal Veriler.....	58
3. 2. 1. 1.	Muhasebe Meslek Mensuplarının Cinsiyetlerine Göre Dağılımları	59
3. 2. 1. 2.	Muhasebe Meslek Mensuplarının Mesleki Kıdemlerine Göre Dağılımları	59

3. 2. 1. 3.	Muhasebe Meslek Mensuplarının Yaşlarına Göre Dağılımları	60
3. 2. 1. 4.	Muhasebe Meslek Mensuplarının Eğitim Düzeylerine Göre Dağılımları	61
3. 2. 1. 5.	Muhasebe Meslek Mensuplarının Meslek Profillerine Göre Dağılımları	61
3. 2. 1. 6.	Muhasebe Meslek Mensuplarının Tuttukları Defter Sayısına Göre Dağılımları	62
3. 2. 1. 7.	Muhasebe Meslek Mensuplarının Aylık Gelirlerine Göre Dağılımları	62
3. 2. 2.	Vergi Kayıp ve Kaçakçılığında Mevzuattan Kaynaklanan Nedenler ve Alınması Gereken Önlemlere Yönelik Görüşlere Ait Bulgular	63
3. 2. 3.	Vergi Kayıp ve Kaçakçılığında Yönetmelere Yönelik Nedenler ve Alınması Gereken Önlemlere Yönelik Görüşlere Ait Bulgular	65
3. 2. 4.	Vergi Kayıp ve Kaçakçılığında Ekonomik Nedenler ve Alınması Gereken Önlemlere Yönelik Görüşlere Ait Bulgular	67
3. 2. 5.	Vergi Kayıp ve Kaçakçılığında Mali Nedenler ve Alınması Gereken Önlemlere Yönelik Görüşlere Ait Bulgular	69
3. 2. 6.	Vergi Kayıp ve Kaçakçılığında Psikolojik Nedenler ve Alınması Gereken Önlemlere Yönelik Görüşlere Ait Bulgular	71
3. 2. 7.	Vergi Kayıp ve Kaçakçılığında Sosyal Nedenler ve Alınması Gereken Önlemlere Yönelik Görüşlere Ait Bulgular	73
3. 2. 8.	Vergi Kayıp ve Kaçakçılığında Muhasebe Uygulamalıdan Kaynaklanan Nedenler ve Alınması Gereken Önlemlere Yönelik Görüşlere Ait Bulgular	75
3. 2. 9.	Muhasebe Meslek Mensuplarının Vergi Kayıp ve Kaçakçılığının Nedenleri ve Önlenmesi Konusuna İlişkin Görüşlerini Cinsiyet, Mesleki Profil, Eğitim Düzeyi, Defter Sayısı, Gelir Düzeyi ve Mesleki Kıdem, Değişkenlerine Yönelik Görüşlere Ait Bulgular	77
3. 2. 9. 1.	Mevzuattan Kaynaklanan Nedenler	77
3. 2. 9. 2.	Yönetmelere Yönelik Nedenler	88
3. 2. 9. 3.	Ekonomik Nedenler	99
3. 2. 9. 4.	Mali Nedenler	109
3. 2. 9. 5.	Psikolojik Nedenler	119

3. 2. 9. 6.	Sosyal Nedenler	131
3. 2. 9. 7.	Muhasebe Uygulamalarından Kaynaklanan Nedenler	142
3. 3.	Sonuç Ve Öneriler.....	152
	KAYNAKLAR.....	156
	EKLER.....	161
	ÖZGEÇMİŞ.	165

ÖZET

Bu araştırma 2006–2007 yılında Kars ili ve ilçe merkezleri esas alınarak düzenlenmiştir. Araştırmanın amacı vergi kayıp ve kaçakçılığının nedenlerini ve önlenmesine yönelik önerileri muhasebe meslek mensuplarının görüşleri doğrultusunda tespit etmektir. Bu araştırmanın, devlet açısından hayati öneme sahip vergi gelirlerinin sağlıklı bir yapıya kavuşturulması konusunda muhasebe meslek mensuplarının görüşlerinden ve kuramsal temellerden hareketle ortak bir anlayış çerçevesinde olası sorunları belirlemek, eksiklikleri tespit etmek ve çözüm önerileri ortaya koymak açısından önemli olduğu düşünülmüştür.

Araştırmada “Genel Tarama Modeli” kullanılmıştır. Araştırmanın örneklemini Kars il merkezindeki Muhasebe meslek odasına kayıtlı serbest muhasebeci ve serbest muhasebeci mali müşavirler oluşturmuştur. Çalışmaya katılan meslek mensuplarına 40 maddelik 5’li likert türü bir ölçek uygulanmıştır. Elde edilen veriler SPSS 12,0 programında analiz edilmiş, yüzdeler ve frekans dağılımları, “t” testi, “varyans analizi”, “Tukey” ve “Tamhane” testi kullanılarak yorumlanmıştır.

Araştırmadan elde edilen bulgular; genel olarak muhasebecilerin vergi kayıp ve kaçakçılığı konusundaki sorumluluğun birden fazla değişkene bağlı olduğunu göstermiştir. Ayrıca vergi kayıp ve kaçakçılığına ilişkin meslek mensupları görüşleri arasında, mesleki kıdem, meslek profil, tutulan defter sayısı, aylık gelir ve mezun olunan okul türü değişkenlerine göre anlamlı farklılıklar olduğu sonucuna varılmıştır. Bu farklılıkları giderici çalışmaların yapılması için gerekli önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Vergi, Vergi Kayıp ve Kaçakçılığı, Muhasebe Mesleği

ABSTRACT

This study was carried out in Kars in the period between 2006-2007. The purpose of this study is to determine causes of tax evasion and to make some suggestion in preventing tax evasion by considering accountants views.

This study is of crucial importance as it tries to determine deficiencies and problem in order to tax revenue became more efficient which is very important process for the state. In this study a general survey method was employed. The sample of this study consist of accountants who were registered chamber of accountants. They were applied 5- Likert type scale consisting of 40 items. Collected data were analysed by SPSS 12.0 and data were interpreted by using t test, variances analysis, Tukey and Tamhane tests. Obtained data indicate that causes of tax evasion and tax loopholes depend on more than one variable. In addition, accountants views whith regard to tax evasion varies according to their working years, occupational profiles, number of account book, monthly income and the school they were graduated.

Key Words: Tax, Tax Evasion and loopholes.,accountancy.

ÖNSÖZ

Bu çalışma Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim dalında Yüksek Lisans tezi olarak hazırlanmıştır.

Bu çalışma ile vergi kayıp ve kaçakçılığının nedenleri ve önlenmesine yönelik muhasebe meslek mensuplarının görüşleri Kars ili kapsamında araştırılarak ortaya konulmuştur. Muhasebe meslek mensupları vergi idaresi ile mükellef arasında köprü görevi yapmaktadırlar. Sağlıklı bir vergi politikasının hayata geçirilebilmesi için muhasebe meslek mensuplarının desteğinin sağlanması oldukça önemlidir. Ortaya çıkan araştırma sonuçları incelenerek, gerekli öneriler ile desteklenmiştir.

Bu çalışmanın ortaya konulmasında bana destek veren, bilgi, birikim ve deneyimlerinden yararlandığım danışmanım Sayın Yrd. Doç. Dr. Hüseyin Ali KUTLU' ya, ve bu çalışmanın şekillenmesinde olağanüstü gayret ve yardımlarından dolayı Öğr. Gör. Ümit Yaşar ELYILDIRIM ve Arş. Gör. Ataman KARAÇÖP' e teşekkür ederim.

Kars-2007

Alper TAZEGÜL

TABLolar DİZİNİ

Sayfa No:

Tablo 1.	Muhasebe Meslek Mensuplarının Cinsiyetlerine Göre Dağılımları	59
Tablo 2.	Muhasebe Meslek Mensuplarının Mesleki Kıdemlerine Göre Dağılımları	59
Tablo 3.	Muhasebe Meslek Mensuplarının Yaşlarına Göre Dağılımları	60
Tablo 4.	Muhasebe Meslek Mensuplarının Eğitim Düzeyine Göre Dağılımları	61
Tablo 5.	Muhasebe Meslek Mensuplarının Meslek Profillerine Göre Dağılımları	61
Tablo 6.	Muhasebe Meslek Mensuplarının Tuttukları Defter Sayısına Göre Dağılımları	62
Tablo 7.	Muhasebe Meslek Mensuplarının Aylık Gelirlerine Göre	62
Tablo 8.	Mevzuattan Kaynaklanan Nedenler ve Alınması Gereken Önlemleri Yansıtan Görüşlerin Dağılımı	63
Tablo 9.	Yönetmel Nedenler ve Alınması Gereken Önlemleri Yansıtan Görüşlerin Dağılımı	65
Tablo 10.	Ekonomik Nedenler ve Alınması Gereken Önlemleri Yansıtan Görüşlerinin Dağılımı	67
Tablo 11.	Mali Nedenler ve Alınması Gereken Önlemleri Yansıtan Görüşlerinin Dağılımı	69
Tablo 12.	Psikolojik Nedenler ve Alınması Gereken Önlemleri Yansıtan Görüşlerinin Dağılımı	71
Tablo 13.	Sosyal Nedenler ve Alınması Gereken Önlemleri Yansıtan Görüşlerinin Dağılımı	73
Tablo 14.	Muhasebe Uygulamalarından Kaynaklanan Nedenler ve Alınması Gereken Önlemleri Yansıtan Görüşlerinin Dağılımı	75
Tablo 15.	Muhasebecilerin Mevzuat Kaynaklı Nedenlere İlişkin Görüşlerinin, Cinsiyetlerine Göre İstatistiksel Dağılımı	77

Tablo 16.	Muhasebecilerin Mevzuat Kaynaklı Nedenlere İlişkin Görüşlerinin Mesleki Profillerine Göre İstatistiksel Dağılımı	78
Tablo 17.	Muhasebecilerin Mevzuat Kaynaklı Nedenlere İlişkin Görüşlerinin Eğitim Düzeylerine Göre İstatistiksel Dağılımı	80
Tablo 18.	Muhasebecilerin Mevzuat Kaynaklı Nedenlere İlişkin Görüşlerinin Defter Sayılarına Göre İstatistiksel Dağılımı....	82
Tablo 19.	Muhasebecilerin Mevzuat Kaynaklı Nedenlere İlişkin Görüşlerinin Gelir Düzeylerine Göre İstatistiksel Dağılımı	84
Tablo 20.	Muhasebecilerin Mevzuat Kaynaklı Nedenlere İlişkin Görüşlerinin Mesleki Kıdemlerine Göre İstatistiksel Dağılımı	86
Tablo 21.	Muhasebecilerin Yönetmelik Kaynaklı Nedenlere İlişkin Görüşlerinin Cinsiyetlerine Göre İstatistiksel Dağılımı	88
Tablo 22.	Muhasebecilerin Yönetmelik Kaynaklı Nedenlere İlişkin Görüşlerinin Mesleki Profillerine Göre İstatistiksel Dağılımı	89
Tablo 23.	Muhasebecilerin Yönetmelik Kaynaklı Nedenlere İlişkin Görüşlerinin Eğitim Düzeylerine Göre İstatistiksel Dağılımı	91
Tablo 24.	Muhasebecilerin Yönetmelik Kaynaklı Nedenlere İlişkin Görüşlerinin Defter Sayılarına Göre İstatistiksel Dağılımı	93
Tablo 25.	Muhasebecilerin Yönetmelik Kaynaklı Nedenlere İlişkin Görüşlerinin Gelir Düzeylerine Göre İstatistiksel Dağılımı	95
Tablo 26.	Muhasebecilerin Yönetmelik Kaynaklı Nedenlere İlişkin Görüşlerinin Mesleki Kıdemlerine Göre İstatistiksel Dağılımı	97
Tablo 27.	Muhasebecilerin Ekonomik Kaynaklı Nedenlere İlişkin Görüşlerinin Cinsiyetlerine Göre İstatistiksel Dağılımı	99
Tablo 28.	Muhasebecilerin Ekonomik Kaynaklı Nedenlere İlişkin Görüşlerinin Mesleki Profillerine Göre İstatistiksel Dağılımı	100
Tablo 29.	Muhasebecilerin Ekonomik Kaynaklı Nedenlere İlişkin Görüşlerinin Eğitim Düzeylerine Göre İstatistiksel Dağılımı	102
Tablo 30.	Muhasebecilerin Ekonomik Kaynaklı Nedenlere İlişkin Görüşlerinin Defter Sayılarına Göre İstatistiksel Dağılımı	104
Tablo 31.	Muhasebecilerin Ekonomik Kaynaklı Nedenlere İlişkin Görüşlerinin Gelir Düzeylerine Göre İstatistiksel Dağılımı	106

Tablo 32.	Muhasebecilerin Ekonomik Kaynaklı Nedenlere İlişkin Görüşlerinin Mesleki Kıdemlerine Göre İstatistiksel Dağılımı	108
Tablo 33.	Muhasebecilerin Mali Kaynaklı Nedenlere İlişkin Görüşlerinin Cinsiyetlerine Göre İstatistiksel Dağılımı	109
Tablo 34.	Muhasebecilerin Mali Kaynaklı Nedenlere İlişkin Görüşlerinin Mesleki Profillerine Göre İstatistiksel Dağılımı	111
Tablo 35.	Muhasebecilerin Mali Kaynaklı Nedenlere İlişkin Görüşlerinin Eğitim Düzeylerine Göre İstatistiksel Dağılımı	112
Tablo 36.	Muhasebecilerin Mali Kaynaklı Nedenlere İlişkin Görüşlerinin Defter Sayılarına Göre İstatistiksel Dağılımı	114
Tablo 37.	Muhasebecilerin Mali Kaynaklı Nedenlere İlişkin Görüşlerinin Gelir Düzeylerine Göre İstatistiksel Dağılımı	116
Tablo 38.	Muhasebecilerin Mali Kaynaklı Nedenlere İlişkin Görüşlerinin Mesleki Kıdemlerine Göre İstatistiksel Dağılımı	118
Tablo 39.	Muhasebecilerin Psikolojik Kaynaklı Nedenlere İlişkin Görüşlerinin Cinsiyetlerine Göre İstatistiksel Dağılımı	119
Tablo 40.	Muhasebecilerin Psikolojik Kaynaklı Nedenlere İlişkin Görüşlerinin Mesleki Profillerine Göre İstatistiksel Dağılımı	121
Tablo 41.	Muhasebecilerin Psikolojik Kaynaklı Nedenlere İlişkin Görüşlerinin Eğitim Düzeylerine Göre İstatistiksel Dağılımı	123
Tablo 42.	Muhasebecilerin Psikolojik Kaynaklı Nedenlere İlişkin Görüşlerinin Defter Sayılarına Göre İstatistiksel Dağılımı	125
Tablo 43.	Muhasebecilerin Psikolojik Kaynaklı Nedenlere İlişkin Görüşlerinin Gelir Düzeylerine Göre İstatistiksel Dağılımı	128
Tablo 44.	Muhasebecilerin Psikolojik Kaynaklı Nedenlere İlişkin Görüşlerinin Mesleki Kıdemlerine Göre İstatistiksel Dağılımı	130
Tablo 45.	Muhasebecilerin Sosyal Kaynaklı Nedenlere İlişkin Görüşlerinin Cinsiyetlerine Göre İstatistiksel Dağılımı	131
Tablo 46.	Muhasebecilerin Sosyal Kaynaklı Nedenlere İlişkin Görüşlerinin Mesleki Profillerine Göre İstatistiksel Dağılımı	133
Tablo 47.	Muhasebecilerin Sosyal Kaynaklı Nedenlere İlişkin Görüşlerinin Eğitim Düzeylerine Göre İstatistiksel Dağılımı	134

Tablo 48.	Muhasebecilerin Sosyal Kaynaklı Nedenlere İlişkin Görüşlerinin Defter Sayılarına Göre İstatistiksel Dağılımı	136
Tablo 49.	Muhasebecilerin Sosyal Kaynaklı Nedenlere İlişkin Görüşlerinin Gelir Düzeylerine Göre İstatistiksel Dağılımı	138
Tablo 50.	Muhasebecilerin Sosyal Kaynaklı Nedenlere İlişkin Görüşlerinin Mesleki Kıdemlerine Göre İstatistiksel Dağılımı	140
Tablo 51.	Muhasebecilerin Muhasebe Uygulamaları Kaynaklı Nedenlere İlişkin Görüşlerinin Cinsiyetlerine Göre İstatistiksel Dağılımı	142
Tablo 52.	Muhasebecilerin Muhasebe Uygulamaları Kaynaklı Nedenlere İlişkin Görüşlerinin Mesleki Profillerine Göre İstatistiksel Dağılımı	143
Tablo 53.	Muhasebecilerin Muhasebe Uygulamaları Kaynaklı Nedenlere İlişkin Görüşlerinin Eğitim Düzeylerine Göre İstatistiksel Dağılımı	145
Tablo 54.	Muhasebecilerin Muhasebe Uygulamaları Kaynaklı Nedenlere İlişkin Görüşlerinin Defter Sayılarına Göre İstatistiksel Dağılımı	146
Tablo 55.	Muhasebecilerin Muhasebe Uygulamaları Kaynaklı Nedenlere İlişkin Görüşlerinin Gelir Düzeylerine Göre İstatistiksel Dağılımı	148
Tablo 56.	Muhasebecilerin Muhasebe Uygulamaları Kaynaklı Nedenlere İlişkin Görüşlerinin Mesleki Kıdemlerine Göre İstatistiksel Dağılımı	150

Giriş

Devlet, Fransız kamu hukukuna göre milletin hukukileşmiş şeklidir. İnsan istek ve ihtiyaçlarının sınırlarının olmaması devletin üstlenmiş olduğu sorumlulukları yerine getirmede daha fazla kaynağa ihtiyaç duymasına sebep olmaktadır. Devletin sahip olduğu en önemli gelir kaynağı da vergilerdir. Sağlıklı bir vergi politikasının olması ekonomik kalkınmanın da sosyal barışın da önemli unsurlarından biridir. Ekonomik kalkınmanın başarılabilmesi için vergi kayıp ve kaçakçılığının en aza indirilmesi bir zorunluluktur. Bu sağlanamadığı takdirde vergi gelirlerinde azalma olacağı için devletin fonksiyonlarını sağlıklı bir şekilde yerine getirmesi güçleşecek, aynı zamanda vergide adalet ve eşitlik ilkesi zedelenecektir.

Devletin anayasadan kaynaklanan vergilendirme yetkisini kullanırken anayasada belirtilen vergileme ilkelerini yerine getirmesi oldukça önemlidir. Son yıllarda yapılan araştırmalarda vergi kayıp ve kaçakçılığının çok yüksek boyutlara ulaştığı görülmektedir. Vergi çok boyutlu bir uygulamadır. Vergi, verenlerin rızası aranmadan cebri bir şekilde tahsil edilmektedir. Bu nedenle verginin adil ve eşit bir şekilde uygulanması vergi kayıp ve kaçakçılığını azaltacaktır.

Bu çalışmanın amacı vergi kayıp ve kaçakçılığının nedenlerine ve önlenmesine yönelik görüşleri tespit etmektir. Türkiye’de mali yapı incelendiğinde muhasebe meslek mensuplarının önemi görülmektedir. Muhasebe meslek mensupları kanunların gösterdiği ilkeler doğrultusunda mesleklerini icra eden serbest meslek sahipleridir. Vergi idaresi ile mükellef arasında bir köprü görevi görmektedirler. Bu nedenle alan çalışması bölümünde, muhasebe meslek mensuplarının vergi kayıp ve kaçakçılığının nedenleri ve önlenmesine yönelik görüşlerini Kars ölçeğinde tespit amacıyla yapılan anket uygulaması yer almaktadır.

Çalışma vergi, vergi kayıp ve kaçakçılığının nedenleri, vergi kayıp ve kaçakçılığının önlenmesi için yapılması gerekenler, muhasebe mesleği, vergi kayıp ve kaçakçılığının nedenleri ve önlenmesine yönelik muhasebe meslek mensuplarının görüşleri ve sonuç tartışma ve öneriler bölümlerinden oluşmaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

VERGİ, VERGİ KAYIP VE KAÇAKÇILIĞI

1. 1. Temel Kavramlar

1.1.1. Verginin Tanımı

Vergi; Kamusal hizmetlerin gerektirdiği giderler ile kamu borçları dolayısıyla ortaya çıkan yükleri karşılamak amacıyla, egemenlik gücüne göre, karşılıksız olarak gerçek ve tüzel kişilerden alınan ve cebri niteliğe sahip para şeklindeki ödemelerdir (Akdoğan, 2005: 115). Kamu harcamalarını finanse etme aracı olarak kullanılan vergi devletin gerçek ve tüzel kişilere yüklediği ekonomik değerleri ifade etmektedir. Devleti yönetmekle görevlendirilmiş olanlar plan ve programlarını gerçekleştirebilmek için sağlıklı ve sürekli bir gelir olan vergiyi araç olarak kullanmaktadırlar. Bu yönüyle vergi toplumsal refahın kişiler arasındaki eşit dağılımını sağlamada da kullanılabilir. Vergi, Kamu harcamalarının karşılığının bulunması bakımından en demokratik finansman usulüdür (Türk, 2005: 112).

1. 2. Verginin Fonksiyonları

Verginin fonksiyonları; mali fonksiyonlar, ekonomik fonksiyonlar ve sosyal fonksiyonlar başlıkları altında incelenebilir (Eker, 1997: 130).

1.2.1. Mali Fonksiyonları

Verginin en temel fonksiyonu kamu harcamalarının finanse edilmesidir. Anayasanın vergi ödevi başlıklı 73. maddesi “Herkes, kamu giderlerini karşılamak üzere, mali gücüne göre, vergi ödemekle yükümlüdür” ifadesiyle verginin amacını ve fonksiyonunu ortaya koymuştur. Verginin kamu harcamalarını finanse etme fonksiyonu dikkate alındığında kamu harcamalarındaki değişime göre vergilerin de bu artışa uyumlu bir biçimde artırılması sağlanmalıdır (Eker, 1997: 130).

1.2.2. Ekonomik Fonksiyonu

Değişen devlet anlayışı verginin ekonomik fonksiyonunu daha belirgin hale getirmiştir. Bu devlet anlayışı devleti piyasa aktörleri içerisinde tarafsız olmaktan çıkarıp müdahaleci bir devlet konumuna getirmiştir. Vergi sisteminin dinamik yapısı da devlete vergi yoluyla ekonomiye müdahale etme imkânı sunmaktadır.

Devlet belirlenen ekonomik hedeflere ulaşabilmek için vergiyi bir araç olarak kullanmaktadır. Örneğin devletin bazı konularda vergi istisnaları ya da bazı mükelleflere muafiyet tanımış olması verginin ekonomik fonksiyonunun bir gereğidir (Eker, 1997: 130).

1.2.3. Sosyal Fonksiyonu

Sosyal devlet anlayışının gereği olarak devlet ülkede sosyal adaleti gerçekleştirmek için her türlü tedbiri almak durumundadır. Sosyal adalet için toplumun varlıklı tabakası ile varlıksız tabakası arasında gelirin adaletli bir şekilde dağıtılması ve servetin bazı kesimlerde orantısız derecede birikimine imkân verilmemesi gerekmektedir. Bunu gerçekleştirmek için devlet vergiyi araç olarak kullanabilmektedir.

Özellikle sosyal devlet anlayışının gelişmiş olduğu ülkelerde verginin sosyal fonksiyonu büyük önem taşımaktadır. Gelişmiş ülkeler sosyal adaletin sağlanması konusunda negatif gelir vergisinden faydalanmayı düşünmektedirler. Bu vergide devlet belirli bir seviyenin altında gelire sahip olan kişilerden vergi almamaktadır. Vergi almadığı gibi bu kimselere ödeme de yapmaktadır (Öncel, 1982: 5).

1.3. Verginin Tarafları

Vergi kamu giderlerini karşılamak üzere herkesin mali gücüne göre vermekle yükümlü olduğu ekonomik değerlerdir. Burada iki tarafa da bazı yetki, görev ve sorumluluklar yüklenmekle birlikte aradaki ilişki esas itibariyle bir alacak borç ilişkisidir. Bir tarafta vergi alacaklısı devlet diğer tarafta da vergi borçlusu bulunmaktadır (Kırbaş, 1992: 61).

1.3.1. Verginin Alacaklısı

Vergi alacaklısı vergilendirme yetkisine sahip olandır. Devlet bu vergilendirme yetkisinin kural olarak yasama organı vasıtasıyla kullanır. Bu durum vergilerin kanuniliği ilkesi olarak da adlandırılmaktadır (Kırbaş, 1992: 61).

Buradaki devlet kavramı, sadece merkezi hükümet örgütünden ibaret değildir. Toplum oluşturulan kişilerden vergi alma yetkisine sahip olan devlet, vergi toplama yetkisini yerel yönetimlere ve diğer kamu tüzel kişilerine devredebilmektedir. Adı geçen kurumlar söz konusu gelirleri devletin çıkardığı kanunlara dayanarak toplamaktadır (Pehlivan, 2006: 50).

Devletin vergi toplama yetkisini yerel yönetimlere ve diğer kamu tüzel kişilerine devretmesi Anayasa'nın 73.maddesine uygun olarak yapılmak zorundadır.

1.3.2. Verginin Borçlusu

1.3.2.1. Mükellef (Yükümlü)

Vergi Usul Kanunu'na göre Mükellef, vergi kanunlarına göre kendisine vergi borcu terettüb eden gerçek veya tüzel kişidir (VUK, md. 8/1). Bu tanımda vergi mükellefiyetinin en önemli unsuru olan vergi borcunun ödenmesi vurgulanmaktadır. Buna maddi vergi mükellefiyeti adı verilmektedir. Mükellefin vergi borcunu ödeme dışında bazı biçimsel ve usule ilişkin ödevleri de vardır (Kırbaş, 1992: 62).

Vergi mükellefi olabilmek için kanuni ehliyet şart değildir (VUK, md. 9/1). Bu nedenle, medeni hakları kullanma ehliyetine sahip olmayanlar, yani küçükler (reşit olmayanlar), kısıtlılar ve mümeyyiz olmayanlar vergi mükellefi olabilirler (Pehlivan, 2006: 51).

Ayrıca vergi doğuran olayın kanunlarla yasak edilmiş bulunması mükellefiyeti kaldırmaz (VUK, md.9/2).

1.3.2.2. Vergi Sorumlusu

Kendisi gerçek mükellef olmamakla beraber, gerçek mükelleflerle olan ilişkileri dolayısıyla vergi kanunlarının gösterdiği hallerde, verginin hesaplanarak

kesilmesi ve vergi dairesine ödenmesi veya diğer bazı işlerin yapılması mecburiyeti olan üçüncü kişiye vergi sorumlusu denir (Erginay, 1998: 67).

Vergi sorumlusu yaptığı işler dolayısıyla mükellefe çok benzemekle birlikte ondan farklıdır. Vergi sorumlusu verginin borçlusu değildir. Verginin asıl borçlusu mükelleftir. Vergi sorumlusu asıl vergi borçlusu olan mükellef adına ve onun ekonomik değerlerinden vergi keserek vergi dairesine ödemektedir (Kırbaş, 1992: 62).

Vergi usul kanununun 8. maddesinde vergi sorumlusu “Verginin ödenmesi bakımından alacaklı vergi dairesine karşı muhatap olan kişi” olarak tanımlanmaktadır.

1.4. Vergi Kayıp ve Kaçağının Tanımı ve Özellikleri

1.4.1. Tanımı

Vergi kayıp ve kaçaklarını tanımlamadan önce daha kapsamlı bir kavram olan ve vergi kayıp ve kaçakçılığını da içeren kayıt dışı ekonomi kavramını tanımlamak gerekir. Kayıt dışı ekonominin kapsamının geniş olması farklı tanımlamaların yapılması sonucunu doğurmuştur. Bu tanımlamalardan bir kaçısı şöyledir;

Kayıt dışı ekonomi, ya hiç belgeye bağlanmayarak ya da içeriği yansıtmayan belgelerle, gerçekleştirilen ekonomik olayın (alım-satım), devletten ve işletme ile ilgili öteki kişilerden (ortaklardan, alacaklılardan, kazançta katılan işçilerden vb.) tamamen ya da kısmen gizlenerek, kayıtlı (resmi) ekonominin dışına taşmasıdır (Altuğ, 1999: 257).

Kayıt dışı ekonomi, GSMH hesaplarını elde etmede kullanılan bilinen istatistik yöntemlerine göre tahmin edilemeyen ve gelir yaratıcı ekonomik faaliyetlerin tümüdür (Derdiyok, 1993: 54).

Kayıt dışı ekonomi, kayıtlarda gözükmeyen, ölçülemeyen, vergilendiril(e)meyen yasal ya da yasa dışı gelir yaratıcı ekonomik faaliyetler şeklinde tanımlanabilir (Akbulak ve Tahtakılıç, 2003: 18).

Kayıtdışı ekonomi, faaliyetlerin belgeye bağlanmaması, bazı bilgilerin ilgili kurum ve kişilerden saklanması, kısaca gerçekte var olan bir takım faaliyetlerin belgelerde gözükmemesi veya saklanmasıdır.

Vergi kaybı ise bir ülkede var olan mali kanunlar çerçevesinde doğan/ya da doğması gereken vergi alacağı'nın çeşitli neden ve gerekçelerle hazineye intikal etmemiş ve/ya da edememiş olmasıdır. Kaçak ise, hukuka aykırı neden ve/ya da gerekçelere dayanan hazineye intikal etmeme halini ifade eder (Karakoç, 2004: 90).

Vergi kayıp ve kaçakçılığı aslında çeşitli nedenlerle (düzenleme, uygulama, yargılama, kanuni boşluklar, idari işleyişteki aksaklıklar) hazineye intikal etmesi gereken paranın hukuka aykırı olan ve/ya olmayan neden ya da gerekçelerle hazineye intikal etmemesidir. Vergi kayıp ve kaçığına kayıtlı olmayan ekonomi kadar kayıtlı ekonomi de yol açmaktadır.

1.4.2. Özellikleri

- Vergi kayıp ve kaçığı bir vakıdır.
- Vergi kayıp ve kaçığı özel kesimden kaynaklandığı kadar kamu kesiminden de kaynaklanmaktadır.
- Özel kesimden kaynaklanan vergi kayıp ve kaçığına kayıtdışı ekonomi kadar, yani hiç yükümlülük kaydı bulunmayanlar kadar yükümlülük kaydı bulunanlar da yol açmaktadır (Karakoç, 2004: 91)
- Faaliyetlerin belgeye bağlanmaması, kamu otoritesinden veya ilgili kişilerden bazı bilgilerin gizlenmesi sonucu ortaya çıkar.
- Özü itibariyle fiilen gerçekleşen, değer yaratan bir ekonomik faaliyetin belgelerde gözükmemesi ya da saklanmasıdır (Işık ve Acar, 2003: 119).

1.4.3. Vergiye Karşı Tepkiler

1.4.3.1. Vergiden Kaçınma

Mükelleflerin kanunlara aykırı hareket etmeksizin, vergili bir malı satın almaması, vergili bir alanda ekonomik faaliyette bulunmaması ya da kanunlardaki boşluklardan yararlanmak veya doğrudan vergiyi doğuran olayla bağlantı kurmamaya dikkat etmek yoluyla vergi vermemeyi istemelerine vergiden kaçınma denir (Tekir, 1993: 104).

Vergiden kaçınma genelde yasalara uygun olarak ortaya çıkmaktadır. Vergiden kaçınma vergi kanunlarındaki açık kapılardan, yani boşluklardan yararlanarak ve vergiyi doğuran olaya neden olmamak suretiyle vergi borcunun doğmasına engel olmak şeklinde ortaya çıkmaktadır (Akdoğan, 1985: 138).

Uluslar arası planda vergiden kaçınma olarak adlandırılan durum iç hukukta kavram olarak düzenlenmemiş olmasına karşılık literatürde ve uygulamada “peçeleme işlemi” olarak ifade edilmektedir. Vergi yükümlüleri ve sorumluları özel hukuk biçimlerini ve kurumlarını olağan kullanımları dışında kötüye kullanarak vergi kaçırma amacı güdüyorsa bu amaca yönelik sözleşmelere “peçeleme sözleşmesi” adı verilir. Bu durumda idare ve vergi yargı organları vergilendirmede görünüşteki sözleşmeyi değil, gerçek ekonomik durumu göz önüne alma durumuna gittikleri görülmektedir (Öncel, Mualla ve Kumrulu, 1999: 26).

Vergiden kaçınma içeren hemen her durumda orada bir yapay unsur bulunmaktadır. Başvurulan işlem, verginin dikkate alınmadığı bir ortamda normal olarak başvurulacak işlem değildir. Bu işlemle genellikle yasalarda bulunan boşluklardan yararlanılmakta veya yasa hükümleri amaçları dışında kullanılmaktadır.

Vergiden kaçınmayla olguların gerçek niteliği gizlenmektedir. Vergi peçelemesinde vergilendirme işleminin sebep unsurunu oluşturan vergiyi doğuran olay, idare veya yargı tarafından yorum yoluyla başlangıcından itibaren geçersiz sayılmaktadır (Öncel, Mualla ve Kumrulu, 1999: 26).

1.4.3.2. Vergi Kaçakçılığı

Verginin ilgili kanuna göre ödenmemesi veya kanunda gösterilen vergi ödevlerinin yerine getirilmemesi devletin bu konudaki dilek ve iradesine karşı koymaktır ve böylesi davranışlar vergi suçunu vücuda getirir. Vergi hukukunda, vergi cezalarını gerektiren fiiller kamunun gelir kaynağına zarar veren fiillerdir, işlenen bu fiillere karşı getirilen yaptırım sadece mali olmamakla kalmamış aynı zamanda ceza hukuku anlamında hürriyeti bağlayıcı cezayı gerektiren yaptırımlara bağlanmıştır (Yiğit, 2002: 3).

Vergi kanunlarına göre hazineye intikal etmesi gereken paranın hukuka aykırı neden ve/ya da gerekçelerle hazineye intikal etmemesi kaçakçılık olarak ifade edilmektedir (Karakoç, 2004: 1).

Vergi kaçırma kavramı bilerek yapılan vergi kaçırmayı kapsadığı gibi bilmeden yapılan hatalar ile vergi kanunlarına göre uyulması gereken davranışlara (beyanname verilmesi vb.) vergi yükünü azaltmak amacıyla uyulmamasını da kapsar. Vergi kaçırma kavramı kasten hileli bir şekilde vergi yükünü azaltmayı kavradığı gibi, vergi mevzuatını bilmeme, yanlış yorumlama, beyanname yapılan istem dışı hatalar veya mükellefin ihmali dolayısıyla vergi matrahının düşük gösterilmesini de kapsar (Bayraklı, Saruç ve Sağbaş, 2004: 206).

1.4.3.3. Verginin Reddi

Vergileme yetkisinin kullanımı ile oluşan vergileme sürecinde biri vergi alacaklısı diğeri vergi borçlusunu konumunda olan iki taraf bulunmaktadır. Vergileme sürecinde yer alan bu tarafların tutumları ise, genellikle birbirinden farklı özellik göstermektedir. Vergi alacaklısı konumunda bulunan devlet, vergi gelirlerini maksimuma çıkarmaya çalışırken, vergi borçlusunu konumunda bulunan mükellefler minimum düzeyde bir vergi yükü arzulamaktadırlar. Günümüzde mükelleflerin vergilemeye çok çeşitli tepkiler gösterdiği görülmektedir. Bu tepki türleri genelde bireysel karakterli olup, vergi yükünün hafifletilmesine yöneliktir. Ancak vergileme karşısında gösterilen bir tepki türü daha vardır ki, bu tepki türü sahip olduğu özellikler itibariyle diğerlerinden kolaylıkla ayrılmakta ve ortaya çıkarabileceği sonuçlar itibariyle devletin varlığını ciddi bir şekilde tehdit edebilmektedir. Literatürde “vergi isyanı” olarak adlandırılan ve “verginin reddi” ile sonuçlanan bu tepki türü, tarihsel süreç içerisinde bir çok devlette gündeme gelmiş ve çok önemli değişimlere kaynaklık etmiştir (Aktan, 2007: 6).

Verginin reddi toplumsal ve kanun dışı olup şiddet kullanımına açık bir olaydır.

1.4.3.4. Verginin Yansıması

Vergiyi ödeyen mükelleflerin ödediği vergi yükünden kurtulabilmek için başvurduğu yöntemlerden biri piyasanın değişim mekanizmalarından yararlanarak verginin yansıtılması suretiyle başkalarına aktarılması diğeri de daha etkin üretim yöntemleri bularak vergi dolayısıyla azalan kârın telafisi yani verginin dönüştürülmesidir (Uluatam, 1992: 213).

Konulan bir vergiyi ödemek zorunda olan mükellef, ödediği vergiyi üretim ve tüketim süreci içerisinde ya malın fiyatına ilave ederek malı alan kişilere ya da girdi fiyatlarını düşürerek üretim faktörleri üzerine aktarabilir.

Verginin yansıtılması, ortaya çıkardığı sonuçlar itibariyle diğer tepki türlerine göre farklılık göstermektedir. Bu farklılık, vergi yansımalarının vergi yükünün başkalarına aktarılmasını hedef alması noktasında ortaya çıkmaktadır. Vergi gelirleri açısından herhangi bir azalma oluşturmeyen vergi yansıtılması, esasen vergiyi üstlenen bir mükellefin bu vergi nedeniyle oluşan yükü, çeşitli araçlar kullanarak diğer kişilere aktarmasıdır. Vergi yansıtılması diğer tepki türleri ile karşılaştırıldığında, devlet açısından vergi kaybının oluşmadığı bir tepki türüdür. Ancak bu yöntem devletin vergi yükünün toplumda dengeli dağılımını sağlama görevi açısından olumsuz etkiler meydana getirmesi nedeniyle ayrı bir önem taşımaktadır (Aktan, 2007: 9).

1.5. Vergi Kayıp ve Kaçakçılığının Nedenleri

1.5.1. Ekonomik Nedenler

Vergi teorisi, verginin kamu harcaması olarak topluma tekrar hizmet olarak döneceğini ifade etse de mükellefler ödedikleri verginin somut olarak kendilerine yansımalarını isterler. Bu durumun oluşmadığına mükelleflerce kanaat getirilmesi durumunda ekonomik nedenlerle vergiye karşı direnç göstermeye çalışırlar (Arıkan ve Ay, 1997: 26).

Enflasyonist ortamlarda mükellefler reel gelirleri artmasa da vergi ödemek zorunda kalmaktadırlar. Enflasyon nedeniyle ortaya çıkan fiktif kârların vergilendirilmesi, elde edilen gelirin enflasyon sonucu artarak yüksek oranlı vergi dilimlerine dahil olması ve yine enflasyon nedeniyle satın alma gücünde meydana gelen aşınmadan dolayı mükellefler elde ettikleri gelirlerinin bir kısmını vergi idaresinden gizleme yoluna gitmektedirler (Akbulak ve Tahtakılıç, 2003: 21).

Vergi kaçakçılığını ortaya çıkaran ekonomik nedenlerden bir diğeri de ekonomilerin genellikle küçük ve orta boy işletmelerden oluşmasıdır. Küçük ve orta boy işletmelerin dış finansman sağlama olanaklarının kısıtlı olması ve risk sermayesi yatırım ortaklığı, küçük ve orta boy işletme borsaları, kredi garanti fonu gibi

kurumların ülkemizde henüz yeterince yerleşmemiş olması bu işletmeleri, aynı zamanda bir oto-finansman yolu olan daha az vergi ödeme yoluyla faaliyetlerini finanse etmeye itmektedir (Işık ve Acar, 2003: 120).

Kişilerin gelecekte yaşam güvenceleri olarak gördükleri sosyal güvenlik kurumlarının gelişmediği, ekonomik istikrarın sağlanamadığı ve gelecekte kendilerini, güvence olarak gördükleri maddi değerlerin bir kısmını vergi olarak da kimseye vermek istememeleri bir başka ekonomik neden olarak ortaya çıkmaktadır (Özdemir, 1998: 16).

1.5.2. Sosyal ve Psikolojik Nedenler

Mükellefin vergi yükünün adil olmadığına inanması, psikolojik olarak mükellefin makul ölçülerde vergiden kaçırmasına neden olur. Çünkü böyle bir mükellef vergi kanunlarının diğerlerine göre kendisine daha adaletsiz uygulandığına ya da alternatif olarak vergi kanunlarının vergi kaçakçılığı yolu ile ihlal edildiğine inanabilir (Uçak, 1997: 14).

Vergi yönetiminden (devletten) memnuniyetsizlik derecesi de mükelleflerin vergi kaçırmasına etki etmektedir. Mükellefler ödedikleri verginin karşılığında birtakım kamu hizmetlerinden yararlanırlarsa (verginin karşılığında hizmet alırlarsa) gönüllü uyum derecesi ve dolayısıyla beyan edilen gelirleri daha da yükselecektir. Vergi idaresi ve yargısına güven duyulmayan bir ülkede vergi kaybının önüne geçilmesi güçtür (Çelikkaya, 2002:3).

Gerek vergi yönetiminin gerekse bireylerin ahlaki yapısı vergi kaçakçılığı konusunda önemli etkenlerden birisidir.

Ahlak, iyi bir sosyal düzen için temel kurumsal altyapılardan birisidir. Ahlakın tesis edilmemiş olduğu toplumlarda hukuk, tek başına sosyal düzenin iyi işlemesini sağlayamaz. Bu bakımdan ahlak, iyi bir sosyal düzenin inşası için gereklidir, dahası zaruridir. Öncelikle devlet yöneticilerinin kendilerinden beklenen şekilde ahlaki davranmamaları halinde, halkın da ahlak kurallarını hiçe saymaları ve ahlaka uygun olmayan davranış ve eylemlere yönelmeleri kaçınılmaz olur. Devlet yönetiminde rüşvet, yolsuzluk, torpil vesaire hastalıkların ortaya çıkmasının birinci derecede sorumluları devlet yöneticileridir. Bu tür siyasal hastalıkların zamanla tüm topluma bulaşıcı bir hastalık gibi yayılması tehlikesi mevcuttur. Siyasal ahlakın

dejenerasyonu, hukuk sistemini de deformasyona uğrattır. Toplumsal ahlakın genel olarak yozlaşması vergi ahlakı üzerinde de son derece olumsuz sonuçlar doğurur. Vergi ahlakının bozulduğu bir toplumda ise vergi dışı piyasa ekonomisi daha da genişler.

Bir ülkede yoksulluk ve gelir dağılımındaki adaletsizlik ne kadar fazla ise, vergi dışı piyasa ekonomisi de o oranda genişleme eğilimindedir. Vergi dışı piyasa ekonomisinin genişlemesinde etkili olan bir diğer faktör de yoksulluktur. Yoksulluğun ve gelir dağılımında adaletsizliğin olduğu ülkelerde vergi ahlakının tesis edilmesi son derece güçtür. Yoksulluk sonucunda bir ekonomide “vergileme kapasitesi” ve “vergileme potansiyeli” yetersiz kalır. Buna karşın, toplam piyasa üretiminin ve dolayısıyla kişi başına milli gelirin yüksek olduğu ülkelerde gelir, servet ve harcama üzerinden daha fazla vergi almak imkanı olur. Yoksulluğun hakim olduğu bir ekonomide vergileme yoluyla ekonomik kalkınmanın sağlanması son derece güçtür. Zira, vergileme kaynaklarının azlığı ve yetersizliği, vergi idaresinin vergiden ekonomik kalkınmada bir finansman kaynağı olarak yararlanmasını sınırlar. Bireyler ise zaten sınırlı olan gelir ve servetleri üzerinde daha fazla vergi baskısı ve yükü hissederler ve vergiden kaçınmaya yönelebilirler (Aktan, 2007: 6).

Mükelleflerin kayıp ve kaçaklar konusunda davranışlarını etkileyen en önemli belirleyicilerden birisi de siyasal iktidarın tutumudur. Siyasal iktidarlar, genellikle baskı gruplarının istekleri doğrultusunda kararlar alarak oy uğruna vergilendirmeden vazgeçebilmekte ve vergi yükünü belirli kesimlere yükleyebilmektedir. Bundan başka siyasal partilerin vergileme konusunda da değişik görüşleri birbirine zıt uygulama projeleri bulduğundan, politik istikrarın bulunmadığı ülkelerde her seçim döneminde mükelleflerin beklentileri başlamaktadır. Bu durum mükellefleri kendi çıkarlarını korumaya itmekte ve vergi kaybına yol açabilmektedir. Ayrıca sık tekrarlanan vergi afları da mükellefleri vergi ödeme konusunda esnek davranmaya itebilmektedir (Kıldış, 2000: 3-4).

1.5.3. Mali Nedenler

Vergi kayıp ve kaçakçığını ortaya çıkaran en önemli etkenlerin başında vergilendirme ile ilgili sorunlar gelmektedir. Bu sorunların başında da vergi oranlarının yüksekliği önemli bir yer tutmaktadır. Vergi oranları artmaya

başladığında esasen ekonomik faaliyetlerde rakamlarla ifade edilen bir azalma olmamasına karşılık yüksek vergi oranları sebebiyle kayıtlı ekonomiden kayıt dışılığa geçiş söz konusu olur bu durum da kayıtlı ekonominin boyutunu küçültür (Kıldış, 2000: 2).

Artan oranlı bir vergileme sisteminin varlığı mali anlamda vergi kaybına zemin hazırlamaktadır. Mükellefler özellikle bir üst oranının sınırlarına yükseltmemek için gelirlerini gizleme yoluna gitmektedir (Serin, 1995: 35). Devletin uyguladığı yanlış ekonomik politikalar nedeniyle ortaya çıkan bütçe açıklarını kapatmak için vergi oranlarını artırması da mükellefleri vergi kaçırmaya itmektedir (Şeker, 1996: 12).

Vergi sisteminin basitlik, açıklık ve kolay anlaşılabilirlik ilkelerinden uzaklaşarak karmaşık bir hale dönüşmesi de vergi dışı piyasa ekonomisinin genişlemesi sonucunu doğurur. Vergi dolayısıyla artan “işlem maliyetleri”, bir kısım vergi yükümlülerinin ödev ve sorumluluklarını zamanında ve eksiksiz olarak yerine getirmelerine engel olabilir (Aktan, 2007: 8).

1.5.4. Mevzuattan Kaynaklanan Nedenler

Ülkelerin sahip olduğu ekonomik sistemin kendisi ve yapısal özellikleri kayıtdışıya uygun bir zemin oluşturabilir. Ekonomik düzenlemelerin, sınırlamaların ve bürokrasinin daha yoğun olduğu az gelişmiş ülkelerde kayıtdışılığın daha büyük oranda olduğu görülmektedir (İlgin, 1999: 24). Ekonomide sektörlerin ağırlığı da kayıtdışılığın boyutlarını etkilemektedir. Tarım ve hizmetler sektörleri, izleme ve denetlemenin zor olması nedeniyle, kayıtdışılığın yoğunlaştığı sektörlerdir. İşletmeler küçüldükçe kayıtdışı işçi çalıştırma artmaktadır. Çalıştırılan işçi sayısına bağlı olarak getirilen bazı yükümlülükler de işletmeleri küçük işletme şeklinde yeni arayışlara yöneltmiştir (Altuğ, 1994: 349).

Bir ülkede uygulanan vergi sisteminin karmaşık, anlaşılmaz, zor uygulanabilir ve istikrarsız olması o ülkedeki vergi gelirlerinin istenilen seviyede olmasını engelleyecektir. Sık yapılan değişiklikler vergi mevzuatı konusunda uzmanlaşmış kişiler tarafından bile takibi zor olan bir durumdur. Ayrıca yapılan değişiklikler enflasyondan kaynaklanan sorunların da mevcut olması nedeniyle vergi sisteminin ihtiyaçlarına cevap veremez hale gelmiştir (Köprübaşı, 2000: 41).

Vergi mükelleflerinin vergi kaçırma suçlarına bakış açısı ile ödedikleri vergi arasında sıkı bir ilişki mevcuttur. Mükelleflerin, vergi yasalarının ya da kamu vicdanının vergi kaçırmayı sıradan basit yüz kızartıcı olmayan ve sonuçta küçük bir suç olarak görmesi onların gelirlerini gizlemesine sebep olmaktadır (Köprübaşı, 2000: 45).

1.6. Vergi Kayıp ve Kaçakçılığının Etkileri

1.6.1. Mali Etkileri

Günümüzde hakim olan devlet anlayışı, devletin faaliyet alanının genişlemesine yol açmıştır. Kamusal ihtiyaçların artmasına paralel olarak; artan hizmet talebinin karşılanması devlete birçok görev yüklemiştir. Zaman içerisinde devlet; yönetsel alanda hizmet sunumu ile birlikte, ekonomik, sosyal ve ticari alanda da hizmet sunumunu gerçekleştirmeye başlamıştır. Bu kapsamda devletin faaliyet alanına giren görevlerinden biri de ekonomik büyüme ve kalkınmanın sağlanması olmuştur. Ekonomik büyüme ve kalkınmanın sağlanması tüm ülkelerde önemli olmakla birlikte; özellikle gelişmekte olan ülkelerde ön plana çıkan temel ekonomik amaçlardan biri olmuştur. Fakat gelişmiş ülkeler belli bir büyüme hızını muhafaza etmek gibi daha kolay bir çaba içinde olurken; gelişmekte olan ülkeler belli bir büyüme seviyesine ulaşma ve bununla birlikte ekonomik kalkınma çabasına girmişlerdir. Ekonomik büyüme ve kalkınmayı sağlamanın önemli yollarından biri de sağlıklı bir vergileme sisteminin olmasıdır (Demircan, 2005: 97).

Özellikle piyasa ekonomisinin geçerli olduğu ülkelerde kamu gelirlerinin yüzde 70-95' ini vergi gelirleri meydana getirmektedir. Vergi kayıp ve kaçakçılığının yaygın olduğu ülkelerde ekonomik büyüme ve kalkınmanın sağlanması daha güç olacağı gibi kamu harcamalarının karşılanmasında da yetersizlik ortaya çıkacaktır (Eker, 1997: 103).

1.6.2. İktisadi Etkileri

Devlet anlayışında meydana gelen gelişmeler sonucu devletin tarafsız devlet olmaktan, müdahaleci devlet durumuna geçmesiyle elde edilen vergilerin, belirlenen ekonomik hedeflere ulaşmada etkin bir rol oynadığı bilinmektedir. Devlet topladığı

vergileri sadece kamu harcamalarını karşılamak için değil gerektiğinde, ekonomik hayata müdahalede bulunmak, ekonomik faaliyetlerin doğal seyrini değiştirmek için de kullanılabilir (Eker ve Tüğen, 1995: 155). Vergi kayıp ve kaçakçılığının bir çok olumsuz yanı sıra devletin ekonomiye müdahale imkanını sınırlaması açısından da olumsuz bir etkisi vardır.

1.6.3. Sosyal Etkiler

1982 Anayasası'nın 2. maddesi Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin sosyal bir hukuk devleti olduğuna işaret etmektedir. Sosyal devlet anlayışının gerektirdiği bir takım sorumlulukların yerine getirilmesi anayasal bir görev olarak ortaya çıkmaktadır.

Vergi de, sosyal adaletin sağlanmasında bir sosyal politika aracı olarak devlet tarafından kullanılmaktadır. Toplum yapısında çeşitli faktörlerin etkisi altında ortaya çıkan gelir ve servetlerdeki dağılım bozuklukları elde edilecek vergiler ile giderilebilir. Sosyal devlet anlayışının hakim olduğu ülkelerde yüksek gelir seviyesindeki kişilerden daha fazla vergi alınmakta, orta ve düşük gelirli kişilerden ise daha az vergi alınması ilkesi benimsenmiştir (Eker ve Tüğen, 1995: 156).

Vergi kayıp ve kaçakçılığının yaygın olduğu, anayasal vergileme ilkelerine uyulmadığı ve vergi sisteminin sosyal adaleti sağlamadan uzak olduğu ülkelerde vergiden beklenen denge sağlama işlevi bozulmaktadır.

1.7. Türkiye'de Vergi Kayıp ve Kaçakçılığının Nedenleri

1.7.1. Ekonomik Nedenler

Bir ülkenin sahip olduğu ekonomik sistemin kendisi ve yapısal özellikleri kayıtdışılığa uygun bir zemin oluşturabilir. Ekonomik düzenlemelerin, sınırlamaların ve bürokrasinin yoğun olduğu az gelişmiş ülkelerde daha büyük oranda olduğu görülmektedir (Ilgın, 199: 24).

Cumhuriyetin ilk yıllarından beri Türkiye'de büyüme temel hedef olarak seçilmiştir. Ancak başlangıçta ülkede bunu gerçekleştirebilecek iş adamı kesimi yoktu. Hükümetler Cumhuriyetin ilk yıllarından bu yana genel olarak özel birikim ve özel olarak sanayi kesimindeki kişisel birikimi uyarmak için elverişli bir toplumsal,

siyasal ve iktisadi ortamı yaratmak ve bir takım doğrudan destekler sağlamak amacıyla müdahaleci bir iktisat politikası izledi. Amaç iş adamı sınıfı yaratılmasıydı (Aydemir,1995: 49). Bunun doğal sonucu olarak da vergi kayıp ve kaçakçılığına göz yummakla kalınmayıp, istisna ve muafiyetlerle de özel girişimcilere destek verilmiştir (Esen, 1995: 6).

Türkiye’de vergi kayıp ve kaçakçılığının önemli bir nedeni de enflasyondur. Enflasyon nedeniyle düşük ve orta gelir gruplarının gelirleri daha üst seviyedeki dilimlere girmekte böylece bu grupların gerçek gelirlerinde fazla bir artış olmadığı halde nominal gelirleri arttığı için cari gelir seviyesindeki toplam vergi oranları artmaktadır. Vergi yükünün artması belirli kesimler üzerinde yoğunlaşması vergi kaçakçılığını daha cazip hale getirmektedir (Derdiyok, 1993: 29). Bunun yanı sıra yüksek enflasyonda vergileme sürecinin uzunca bir devreyi kapsamaması durumunda (Pehlivan, 1993: 44) ve vergi tahakkuk ettirildikten bir süre sonra yapılan tahsilatlarda vergi erozyona uğramaktadır. Bu durum reel olarak daha az vergi alınmasına yol açarak vergi kaybını doğurmaktadır (Kızıldaş, 1996: 42).

Türkiye’de büyük şirketlerden ziyade küçük aile işletmeleri çoğunluktadır. Büyük şirketlerde yapılan iş ve işlemler, şirket yöneticileri tarafından kolayca denetlenebilmesi için kayıtlı olarak yapılır. Buna karşın aile işletmelerinde patron aynı zamanda işletmenin yöneticisi durumundadır. İşletmeyi denetim altına alabilmek için kayıtlı sisteme gereksinim duymamaktadır. Bu tür işletmelerde kayıt tutulmadığı içindir ki vergi kayıp ve kaçağı yüksek düzeydedir (Kızıldaş, 1996: 42).

1.7.2. Sosyal Nedenler

Devletin hukuki varlığı, kanunları uygulamadaki etkinlik ve vatandaşların hukuki zorunlulukları anlama ve kabul etmesi vergi ahlakını etkiler. Standart bir vergi ahlakı gelir düzeyi, işsizlik oranı, vergi oranı, vergi idaresinin etkinliği durumundan da etkilenir. Bireyin içinde bulunduğu referans grubunun da bireyin vergi kaçırmasında etkisi büyüktür (Tekir, 1993: 40).

Türkiye’de nüfus artış hızının yüksek, nüfusun önemli bir kısmının kırsal alanda yaşıyor ve tarım ve hizmetler sektörünün üretim ve istihdam açısından önemli bir paya sahip olması, işsizlik oranının yüksekliği gibi düzeltilmesi için belli bir zamana ihtiyaç duyulan yapısal nedenler kayıtdışı ekonominin büyüklüğünü

etkilemektedir. Bunun yanı sıra toplanan vergilerin verimli alanlarda kullanılmaması, israfa varan kamu harcamaları, devlet kadrolarının popülist nedenlerle aşırı şişirilmesi gibi faktörler mükelleflerin devlete olan güvenini sarsmakta ve vergi ödememe yoluna gitmelerine ortam hazırlamaktadır.

Kayıtdışı ekonomiye yol açan, boyutlarını büyüten veya kayıtdışı ekonominin ortadan kaldırılmasını zorlaştıran nedenlerden biri de kayıtdışı ekonominin zaman zaman siyasal himayeye sahip olmasıdır. Siyasetçilerin yeniden seçilmelerini garantiye almaya yönelik oy kaygısı taşımaları, oy potansiyeli yüksek seçmen kitlelerini zor duruma sokacak uygulamalardan kaçınmalarına, söz konusu kesimlerin kayıtdışı faaliyetlerinin bir kısmını görmezden gelmelerine neden olabilmektedir. Örneğin, ortalama seçmenin küçük çiftçi ve küçük esnaf olduğu Türkiye gibi ülkelerde kayıtdışı ekonomiyle mücadelenin siyasal faturası ağır olabilir. Bu yüzden Türkiye’de kayıtdışı ekonominin bu güne kadar belli ölçülerde siyasal ve yasal himayeye sahip olduğunu söylemek mümkündür (Işık, Acar, 2003: 122).

Vergi ödeyenlerin üzerinde durdukları konular arasında ilk sıralarda ödenen vergilerin nerelere ve nasıl harcandığı gelmektedir. Nitekim, kayıt dışı ekonomiyi artıran etkenlerden birisi de toplanan vergilerin verimlilik ve tutumluluk ilkeleri doğrultusunda harcandığına kamuoyunun inandırılmasıdır. Toplanan vergilerin yerli yerinde harcanmadığı yönünde bir anlayışın yaygınlaşması, vergiye karşı ciddi bir direnişin ortaya çıkmasına yol açmaktadır. Bu itibarla kamu harcamalarının, verginin ödenmesi dolayısıyla kayıtdışı ekonominin gelişimi üzerinde belirleyici ve doğrudan bir etkisi vardır. Toplanan vergilerin hizmet olarak geri dönmemesi veya kaynakların başka alanlara yönltilmesi, vergi verenleri vergi vermemeye itmektir (Şeker, 1995: 86). Örneğin; yapılan bir araştırmada, vergi mükelleflerinin %97’si ödedikleri vergilerin layıkıyla gerekli yerlere sarf edilmediğini belirtmişlerdir. Özellikle son yıllarda ortaya çıkan, el konulan bankalarla ilgili gelişmeler ve 50 milyar dolar civarında olduğu belirtilen kayıp, hayali ihracat, yolsuzluk ve usulsüzlükler ve benzeri olaylar, vergi ödeyen mükelleflerin çoğunda, ödedikleri vergilerin gerekli yerlere sarf edilmediği anlayışının yaygın olması, kayıtdışı faaliyetleri artıran bir unsur olarak göze çarpmaktadır (Kızılot ve Çomaklı, 2004: 133).

1.7.3. Mali Nedenler

Vergi mükelleflerinin, verginin kamusal bir yük olması nedeniyle vergiye karşı en önemli tutumlarından biri vergi yükü vergi tazyikidir. Vergilemenin ekonomik ve sosyal hayat üzerindeki etkilerinin değerlendirilmesinde, vergi yükünün mutlaka dikkate alınması gerekir. 1929 dünya ekonomik krizinden sonra devletin ekonomiye müdahalesinin artmasıyla birlikte vergi oranları ve türleri artış göstermiş ve bu durum vergi tazyiki ve vergi yükü kavramlarını daha fazla gündeme getirmeye başlamıştır. Mükellefin vergi ödemesinden dolayı ekonomik gücünde meydana gelen azalmayı ifade eden vergi yükü kavramı ödenen vergi ile gelir arasındaki ilişkiyi gösterir. Mükelleflerin vergiye tepki göstermesindeki en önemli neden vergileme karşısında sergiledikleri tutumdur. Sergilenen tutumun ise vergi oranlarındaki artış ile yakından bağlantısı vardır. Bu kapsamda vergi oranları ağırlaştıkça vergiye karşı gösterilen davranış şekilleri de olumsuz yönde gelişmektedir (Demircan, 2004: 538).

Vergi oranlarının yüksekliği bir çok mükellef tarafından kayıtdışılığın nedeni olarak gösterilmektedir. Mükelleflerce vergi oranlarının yüksekliği gelirlerinin büyük ölçüde elden çıkmasına, sermayenin azalmasına neden olarak gösterilmekte, bunu ise ticari faaliyetin büyütülmesini engellediği iddia edilmektedir. Dolayısıyla daha az vergi ödemenin, kayıtdışına çıkmanın yolları aranmaktadır (DPT, 2000: 33-34).

Vergiye karşı tepkileri belirleyen bir diğer etken de temsilsiz ve adaletsiz vergilemedir.

Çağdaş vergi sistemlerinin amacı vergi yükünün adil bir şekilde dağıtılmasını sağlamaktır (Nadaroğlu, 1992: 317). Adil vergi sistemi, toplumda mevcut fikir birliğine göre en adil kabul edilen reel gelir bölüşümünün ölçülerine uygun olmalıdır. Adil vergileme genellik ve eşitlik ilkelerine uymayı zorunlu kılar (Turhan, 1998: 40). Genellik ilkesi, vergi yükünün vergi ödeyebilecek durumda olan herkese dağılması anlamına gelir (Tekir, 1987: 53). Eşitlik ilkesi ise mali güç bakımından eşit veya benzer durumda bulunan kişilerin vergi konusunda aynı işlemlere tabi tutulmalarıdır. Başka bir deyişle dikey ve yatay adaletin sağlanmasıdır. Zaman zaman ekonomik gerekçelerle yapılan yasal düzenlemeler, kimi gelir unsurlarına tanınan yüksek miktarda istisnalar mükellefleri verginin adil olmadığı yönünde düşündürmektedir (Yeniçeri, 2004: 910). Bu durum karşısında mükellef

daha az vergi vermenin ya da hiç vergi vermemenin yollarını (yasal ve yasal olmayan) arayacaktır.

Mükellefin vergiye uyumunu etkileyen diğer önemli bir etken de gelir dağılımıdır.

Gelir dağılımı; Bir ülkede belirli dönemler içinde üretilen gelirin fertler, fertlerden oluşan gruplar veya üretim faktörleri arasında bölünmesidir. Gelirin fertler, aileler ve çeşitli tüketici birimler arasında bölünmesine kişisel gelir dağılımı, üretim faktörleri arasındaki dağılımına ise fonksiyonel gelir dağılımı denir (Karaman, 1997: 154).

Dünya Bankası kaynaklı Dünya Kalkınma Göstergelerine göre Türkiye'nin gelir dağılımı yüzde 0,40. Araştırmaya 124 ülke dahil edilmiş. Türkiye yüzde 40'luk Gini katsayısıyla 124 ülke arasında en iyiden en kötüye doğru sıralama yapıldığında 70. sırada yer alıyor (Eğilmez, 2005: 14). Gelir dağılımının bozuk olması vergi kayıp ve kaçaklarını artırmaktadır.

1.7.4. Türk Vergi Yönetiminden Kaynaklanan Nedenler

Türkiye'de vergi kayıp ve kaçaklarını önlemeye yönelik olarak vergi kanunlarında çok sayıda düzenleme ve değişiklikler yapılırken, vergi idaresi üzerinde hiç durulmamıştır. Oysa tek başına düzenlemeler verginin etkin ve rasyonel bir şekilde toplanması için yeterli değildir. Artık vergi idaresinde suçluları tespit etme ve cezalandırma yaklaşımı yerine suç işlemlerini önleyecek yapı ve anlayışın yerleştirilmesi yaklaşımına geçilmesi gerekmektedir. Son yıllarda vergi idaresinin modernizasyonu ve otomasyonuna yönelik bazı çalışmalar yapılmasına rağmen Türkiye'de vergi idaresi, yasalarla kendisine yüklenen dev boyutlu görevleri gereği gibi yerine getirmekten uzaktır (Gerçek, 2004: 622).

Vergi idaresinin görevlerini etkin bir şekilde yerine getirebilmesinin en önemli koşulu, mükemmel bir organizasyona sahip olması veya kendi içinde bütünlüğü olan bir idari yapının oluşturulmasıdır. Türk vergi idaresinin bugünkü örgütlenme yapısı, yasalarla yüklenen çok önemli ve dev boyutlu görevleri yürütecek ve çağdaş ihtiyaçlar doğrultusunda üstleneceği yeni görevleri gerektiği gibi yerine getirecek durumda değildir (Kırbaş, 1998: 298).

Türkiye koşullarında verginin toplanması ile ilgili stratejik bir belirleme yapılmamıştır. Genel bir vergileme stratejisinin eksikliğine paralel olarak vergi idaresinin de belirli bir stratejik gelişme planı ve takip edeceği temel amaç ve hedefler yoktur. Vergi idaresinin belirlenmiş bir vizyonu, misyonu ve stratejisi olmaması nedeniyle, tutarlı ve sürekli bir yönlendirmeden yoksun kalmaktadır. Oysa, yönetimde stratejik bakış açısı, yani iç ve dış çevrenin değişen koşulların ve trendlerin analizi ile yön belirleme, ufuk ötesinin ve geleceğin şekillendirilmesi bakımından son derece önemlidir. Bu yaklaşım, organizasyona dinamizm kazandırma ve değişen koşullara uyum sağlama bakımından da önem taşımaktadır (Uysal, Dalbayrak ve Yurdanur, 2004: 13-14).

Gelişmiş ülkelerde, vergi idarelerinin yeniden yapılandırılması çerçevesinde benimsenmiş olan performans yönetimi anlayışı ve buna bağlı olarak yapılan performans ölçümü Türkiye'deki vergi idaresinde henüz uygulanmamaktadır. Ayrıca performans yönetimi ve ölçümüne bağlı hesap verme sorumluluğu çerçevesinde vergi idaresinin faaliyetleri hakkında kamuoyuna yeterli ve düzenli bilgi sunma geleneği henüz Türkiye vergi idaresinde yerleşmiş değildir.

Türk vergi idaresinin, içe dönük yapısı ile ekonomik ve sosyal değişimleri yakından takip etmekten uzak olup, dış dünya ile yeterli iletişimi kuramamaktadır. Mükelleflerin vergileme ile ilgili ihtiyaç ve beklentileri karşısında duyarlılığının zayıf kalmasının yanı sıra vergi idaresinin toplumun diğer kesimleriyle ilişkilerinde de önemli zaafiyetler söz konusudur. Vergi idaresi ile bankalar, gümrük idareleri, tapu daireleri, noterler, sosyal güvenlik kurumları ve ekonomik faaliyetlerin önemli bir parçası olan diğer ilgili kurumlar arasında sağlıklı bir bilgi akışının olmaması, toplumsal hayattaki değişikliklere vergi idaresinin geç adapte olmasına yol açmaktadır (Gerçek, 2004: 622).

Vergi idaresinin önemli bir zaafı da denetimlerinin etkisizliğidir. Vergi ile ilgili düzenlemelerin başarılı olabilmesi için öncelikle etkili bir denetimin varlığı gerekir.

Denetimin yasalara uymayanlar bakımından ciddi bir risk oluşturduğu inancı sağlanmadıkça, etkinlik ve kayıtdışı ekonominin önlenmesi de sağlanamaz (Tekin, 2003: 66).

Kızılot'a göre Maliye bakanlığı denetim elemanlarınca yapılan vergi

incelemesinin, toplam vergi mükellefi sayısına oranı yaklaşık % 2'dir. Denetim elemanı kadrolarının ise yaklaşık $\frac{3}{4}$ 'ü boştur. Bu da kayıtdışı işlem yapanların ortaya çıkartılma olasılığının çok düşük olduğunu göstermekte, mükellefler kayıtdışı yollara başvururken, yakalanma yönünden, fazla bir endişe taşımamaktadır. Bu durum Türkiye'de vergi denetiminin temel ilke ve stratejilerinin belirlenmemiş olması ve denetimin örgütsel yapısındaki sorunlardan dolayı daha da büyümektedir (Kızılot ve Çomaklı, 2004: 129-130).

Örgütsel yapıdan kaynaklanan sorunlardan biri de vergi denetimlerinde planlama ve koordinasyon eksikliğidir (Gerçek, 2004: 630). Türkiye'de vergi denetiminin temel ilke ve stratejileri belirlenmiş değildir. Bu nedenle Türkiye koşulları dikkate alınarak ülke çapında ve bölgesel düzeyde genel vergi denetimi yıllık uygulama programları da yapılamamaktadır. Bu durum incelenmesi gereken mükelleflerin öncelik sıralarının belirlenmesinde ve vergi inceleme elemanlarının işgücü planlamasında rasyonellikten uzaklaşılmasına yol açmakta; vergi incelemesinin etkinlik ve verimliliğini büyük ölçüde azaltmaktadır (DPT, 2001: 36).

Diğer bir yapısal sorun vergi denetiminde performans ölçümü ve denetiminin yapılmamasıdır. Çağdaş vergi idarelerinde, denetimin geliştirilmesinde öncelik denetim sürecinin şeffaflaşması ve denetim başarısının ölçülmesine verilmiş iken Türkiye'de vergi denetimi ile ilgili denetim standartları ve prosedürleri hakkında genel bir kanun bulunmamakta ve bu standartlar ve prosedürler dış denetmenler tarafından gözden geçirilmemektedir (Gerçek, 2004: 631).

1.7.5. Türk Vergi Mevzuatından Kaynaklanan Nedenler

Vergi, kişilerin mülkiyetine yani kasa ve keselerine kamu yararı gerekçesi ile el koyma işlemi olduğundan bir hukuk devletinin en nazik uygulamalarından birisi olmalıdır. Çünkü hukuk devleti, özel mülkiyete dayanmaktadır. Vergi sisteminin mülkiyet hakkını ve sözleşme hürriyetini zedelemesi halinde, hukuk devleti zarar görmektedir. Nitekim geçmişe yürütülen ve mülkiyet haklarını ihlal eden vergilerin konulması, ekonomik özgürlüklerle ve hukuk devleti ile bağdaşmaz. Bu itibarla devlet vergi hukukunu kullanarak, mülkiyet hakkını ve sözleşme özgürlüğünü ihlal etmemelidir (Akalin, 1996: 30).

Vergi kanunlarının birtakım ilkelere uygun olması gerekir. Bunun için öncelikle temel paradigmanın belirlenmesi şarttır. Vergi kanunları anayasal vergileme ilkeleri olan hukuk devleti, vergi adaleti, vergilerin kamu giderlerin karşılığı olması ilkelerine uygun olmalıdır. Bu bağlamda vergi kanunlarının vergi adaletini sağlamaya elverişli olması gerekir. Vergi adaletine yaklaşma amacıyla, vergilemede genellik ve eşitlik ilkeleri hayata geçirilmelidir. Türk vergi sisteminin dolaysız vergiler yerine dolaylı vergilere ağırlık vermesi de vergi adaletinden sapmanın bir başka göstergesi olarak kabul edilebilir (Karakoç, 2004: 94).

Türk vergi sisteminin sistem bütünlüğünü kaybettiği, adeta yamalı bohça haline geldiği artık herkes tarafından bilinen ve kabul edilen bir gerçektir. Bunun hem sebebi hem de sonucu olarak, vergi hukukunun hukuk ilkelerine göre değil, hazinenin gelir ihtiyaçlarına göre belirlenir hale geldiği ifade edilmektedir (Doğrusöz, 2004: 14).

Vergi kanunlarının bu karmaşık yapısı vergi kaybının oluşmasına yol açmaktadır. Çünkü anlaşılmayan bir konunun doğru biçimde uygulanabilmesi mümkün değildir. Çok sayıda vergi kanunu olması ve birbirleriyle bağlantısının kurulmaması, uyumun sağlanamaması karmaşaya sebep olmaktadır. Bu karmaşa sistem kaynaklı vergi kaybına ve kaçığına sebep olmaktadır. Nitekim Türk vergi sistemine 2004 yılından itibaren dahil edilen enflasyon muhasebesi/düzeltilmesi ayrı bir belirsizlik ve karmaşaya yol açmaktadır (Karakoç, 2004: 94).

Uygulamada yorum farklılıklarına ve içtihat ayrılıklarına neden olabilen bu tür yasal ve idari düzenlemelerin, iyi niyetli mükellefler için yanılma nedeni; vergi ödemek niyetinde olmayanlar için ise, fırsat olması kaçınılmazdır. Dava dosyaları vergi ödemek niyetinde olmayanların, bu tür düzenlemelerin sonucu olan boşlukları çok iyi değerlendirdiklerine dair örneklerle doludur (Candan, 2004: 261).

Sağlıklı bir vergi sistemini zaafa uğratan önemli bir etken de sık sık çıkarılan vergi aflarıdır.

Çok sık af kanunu çıkarılması, vergi ödeme bilinci ve alışkanlığının yok olmasına yol açmaktadır. Zamanında vergisini ödeyenleri adeta cezalandırmak anlamına gelen afların en büyük olumsuzluğu, ulaşılması, hatta yaklaşılması zor olan vergi adaletini ortadan kaldırmasıdır. Vergi afları, vergi ödemeyenler lehine rekabet

üstünlüğü sağlayarak, kayıtlı ekonomiyi zor durumda bırakıp kayıtsız ekonomiyi özendirir (Karakoç, 2004: 98-99).

Çünkü, Türkiye’de af kanunları ıslah edici olmaktan çıkmış, vergi kaçakçılığını ve kayıtdışı ekonomiyi özendirici bir duruma gelmiştir. Vergi afları popüler ifadesiyle bir kereye mahsus ve son defa olmak üzere gündeme getirilmiş, tahsilatı hızlandırma amacıyla yapıldığı gerekçe gösterilmiş ancak, 1950 yılından sonra vergi aflarının arası 10 yılı geçmiş, tahsilatın hızlandırılması gerekçesi ise af beklentisi nedeniyle mükelleflerin ödemelerini geciktirmeleri ile sonuçlanmıştır (Akbulak ve Tahtakılıç, 2003: 24-25).

1.7.6. Muhasebe Uygulamalarından Kaynaklanan Nedenler

Muhasebe, finansal işlemlerin kaydedilmesi ve raporlanması demektir. Daha geniş tanımıyla, kişi ya da kurumlarla ilgili para ile ifade edilebilecek bilgilerin sistematik şekilde kaydedilmesi, sunulması, incelenmesi ve anlamlarının açıklanması (tefsiri) işlerini kapsayan bir faaliyetler grubudur. Bu faaliyetler, hesaplar, kayıt defteri, fişler, tablolar (bilanço, mizan, kâr/zarar cetveli vb.), hesap planı ve muhasebe talimatları ile yapılır.

Muhasebe, işletme eylemlerinin kontrolünü olurlu kılmak, geleceğe ilişkin işletme eylemlerini planlamak ve işletme içi ve dışındaki kişilere işletmeye ilişkin etkin kararlar alınabilmesi için mali olaylarla ilgili bilgilerin toplanması ve iletilmesi işlemi olarak da tanımlanabilir (Ataman, 2003: 1).

Diğer bir ifadeyle muhasebe, işletmenin varlıkları ve kaynakları (sermayesi ve borçları) üzerinde değişme yaratan ve para ile ifade edilen mali nitelikli işlemlere ait bilgileri; kaydetmek, sınıflandırmak, özetlemek, analiz etmek ve yorumlamak suretiyle ilgili kişi ve kurumlara raporlar halinde sunan bir bilgi sistemidir. Bu tanımdan hareketle, muhasebenin işlevlerini iki gruba ayırabiliriz: Kaydetmek sınıflandırmak özetlemek; Analiz etmek-yorumlamak (Akçetin, 2007: 1)

Birinci grupta yer alan işlevler çerçevesinde; mali işlemlere ilişkin belgeler toplanarak, belirli kural ve teknikler çerçevesinde yazılır (kaydetmek), söz konusu mali bilgiler belirli sınıf veya gruplara göre düzenlenir (sınıflandırma) ve kaydedilip sınıflandırılan bu bilgiler, özetlenerek çeşitli mali rapor ve dökümanlar hazırlanır (özetlemek).

İkinci grup kapsamında ise, hazırlanan mali tablolarla ilgili, işletmenin mali durumu hakkında işletme içi ve dışındaki kişi veya kurumlara bilgi vermek için, incelemeler yapılır ve görüş oluşturulur.

Türkiye’de muhasebe konusunda Türk Ticaret Kanunu, vergi kanunları, Sermaye Piyasası Kanunu ve Bankalar Kanunu’nda yer alan değişik düzenlemeler yer almaktadır. Özellikle vergi mevzuatında yer alan emredici hükümler ve ağır cezai yaptırımlar uzun yıllar uygulamada vergi muhasebesi anlayışının hakim olmasına neden olmuştur. Uygulamada halka açık şirketler, banka ve sigorta şirketleri, kayıtlarından çıkardıkları bilanço ve gelir tablolarını, kendi özel mevzuatları gereği uluslar arası muhasebe standartlarına uyumlu hale getirebilmek için haricen düzeltmek durumundadır. Standart farklılıkları, uluslar arası borsada işlem gören yabancı ülkelerin şirketleri için de ciddi sorunlar yaratmaktadır. Türkiye’de muhasebe konusunda çok başlı uygulamanın varlığı bir çok sorunu beraberinde getirmektedir (Üstünel, 2007: 1).

Gelişmiş ülkelerde ve bu ülkelerdeki bir çok gelişmiş kuruluşta dahi, muhasebe uygulamalarına dayalı problemlerden kaynaklanan bilgi hatalarını gidermekte yetersiz kalınabilmektedir. Gelişmekte olan ülkelerin çoğunda ise zayıf muhasebe sistemleri nedeniyle şeffaflığın artırılması güçleşmektedir. Zayıf muhasebe standartları aynı zamanda sermaye yeterliliği gibi diğer uygulamaları da olumsuz etkilemektedir (Türkiye Bankalar Birliği, 2002: 8).

Muhasebe uygulamalarından kaynaklanan önemli bir sorun da meslek mensubu müşteri ilişkilerinin istenilen düzeyde olmamasıdır.

Çünkü ilişkiler bağımsızlığını yitirmiş bağımlı ilişki haline gelmiştir. Bunda yasal yönetmeliklerin yanlış yorumlanması de etkili olmuştur. Yasayı yorumlayan yönetmelikler önemli konularda aykırı hükümlerle doludur (Türker, 2007:3).

Muhasebe hilelerinin de vergi kayıp ve kaçakçılığına etkisi olduğu bilinmektedir. Belli bir amaçla, işletmenin işlem, kayıt ve belgelerinin bilerek tahrif edilmesine muhasebe hileleri denilir (Özer, 1997: 538). Muhasebe hileleri genellikle belge üzerinde ve isteyerek yapılır. Hilenin, belgeler üzerinde ve bilinçli olarak yapılması nedeniyle muhasebe sistemi içinde kendiliğinden ortaya çıkarılması zordur. Vergi gelirlerinin azalmasına yol açan muhasebe hileleri genellikle; kasdi hatalar, kayıtdışı işlemler, işlemden önce veya sonra yapılan kayıt, uydurma

hesaplar, belge sahtekarlığı (naylon fatura) ve bilançonun maskelenmesi şeklinde ortaya çıkmaktadır (Köprübaşı, 2000: 179-183).

1.8. Türkiye’de Vergi Kayıp ve Kaçakçılığının Önlenmesine Yönelik Tedbirler

1.8.1. Vergi Ziyayı Ve Cezası

Vergi Usul Kanunu’na göre, vergi ziyayı, mükellefin veya sorumlunun vergilendirme ile ilgili ödevlerini zamanında yerine getirmemesi veya eksik getirmesi yüzünden, verginin zamanında tahakkuk ettirilmemesi veya eksik tahakkuk ettirilmesini ifade eder.

Şahsi, medeni haller veya aile durumu hakkında gerçeğe aykırı beyanlar ile veya sair suretlerle verginin noksan tahakkuk ettirilmesine veya haksız yere geri verilmesine sebebiyet vermek de vergi ziyayı hükmündedir (VUK, 341).

Vergi ziyayı suçu, mükellef veya sorumlu tarafından 341 inci maddede yazılı hallerle vergi ziyasına sebebiyet verilmesidir. Vergi ziyayı suçu işleyenlere vergi ziyayı cezası kesilir ve bu ceza ziyaya uğratılan verginin bir katına, bu verginin kendi kanununda belirtilen normal vade tarihinden cezaya ilişkin ihbarnamenin düzenlendiği tarihe kadar geçen süre için, Vergi Usul Kanunu’nun 112’ nci maddesine göre ziyaya uğratılan vergi tutarı üzerinden hesaplanan gecikme faizinin yarısının eklenmesi suretiyle bulunur. Vergi ziyasına 359 uncu maddede yazılı fiillerle sebebiyet verilmesi halinde bu ceza üç kat, bu fiillere iştirak edenlere ise bir kat olarak uygulanır. Vergi incelemesine başlanılmasından veya takdir komisyonuna sevk edilmesinden sonra verilenler hariç olmak üzere, kanuni süresi geçtikten sonra verilen vergi beyannameleri için bu madde uyarınca kesilecek ceza yüzde elli oranında uygulanır (VUK, 344).

1.8.2. İhbar Ve Şikayet

Maliye Bakanlığı’na ve vergi dairesi başkanlıklarına hitaben verilen dilekçe ve yapılan şikayetler 3071 Sayılı Dilekçe Hakkının Kullanılmasına Dair Kanun ve Vergi Kanunları açısından değerlendirilmektedir.

3071 Sayılı Dilekçe Hakkının Kullanılmasına Dair Kanunun amacı "Türk vatandaşlarının kendileriyle veya kamu ile ilgili dilek ve şikayetleri hakkında

Türkiye Büyük Millet Meclisine ve yetkili makamlara yazı ile başvurma haklarının kullanılmasdır". Bu hakkın kullanılmasına yönelik olarak, kanunun 4. maddesinde "Dilekçede Bulunması Zorunlu Şartlar" başlığıyla "Türk vatandaşlarının Türkiye Büyük Millet Meclisine veya yetkili makamlara verdikleri veya gönderdikleri dilekçelerde, dilekçe sahibinin adı soyadı ile iş veya ikametgah adresinin bulunması gerekir" denilmektedir. Aynı kanunun 6. maddesinde ise;

a) *Belli konuyu ihtiva etmeyenler,*

b) *Yargı mercilerinin görevine giren konularla ilgili olanlar,*

c) *4.maddede gösterilen şartlardan herhangi birini taşımayanlar, incelenmezler* hükmü yer almaktadır. Bu nedenle,

1- 3071 sayılı Dilekçe Hakkının Kullanılmasına Dair Kanunun 6. maddesinde belirtilen ve belli bir konuyu ihtiva etmeyen kişi, kurum veya olaylarla doğrudan bağlantı kurulmaksızın genel nitelikli ifadeler taşıyan ya da yargı mercilerinin görevine giren konularla ilgili olan,

2- Aynı kanunun 4. maddesine göre, düzenleyenlerle bağlantı kurulmasına yarayacak adı, soyadı, imzası, iş veya ikametgah adresi gibi bilgileri taşımayan,

3- Yukarıda açıklanan şartları taşımakla birlikte, inandırıcı mahiyette olmayan, olayla ilgili yeterli bilgi ve belge eklenmeyen, ihbar ve şikayet dilekçeleri işleme konulmamaktadır.

İlgililerin ihbar ve şikayet dilekçelerinde yukarıda yapılan açıklamalara göre hareket etmeleri gerekmektedir.

1.8.2.1. Alo Maliye 189

189 Alo Maliye vergi mevzuatıyla ilgili tereddüte düşülen konularda danışma hizmeti vermekle beraber aynı zamanda vatandaşlarımızın vergisel boyuttaki ihbar ve şikayetlerini kabul ederek mükellefler nezdinde gerekli denetimi yapmaktadır.

1.8.2.1.1. Genel Bilgi Ve Danışma Hattı Olarak Alo Maliye 189

Vergi mevzuatıyla ilgili tereddüte düşülen konularda 189 Maliye hattı günün her saati aranarak bilgi alınabilir. 189 Alo Maliye , hafta içi her gün 08:00-19:00 saatleri arasında, Cumartesi ve Pazar günleri saat 09:00-18:00 saatleri arasında

hizmet vermektedir. Çalışma saatlerinden sonra ise 189 Alo maliye hattına gelen telefonlar telesekretere kaydedilmektedir. Ertesi çalışma gününde telesekreter kayıtları dinlenerek ilgililere gerekli bilgiler hemen verilmektedir.

1.8.2.1.2. İhbar Ve Şikayetleri Değerlendirme Hattı Olarak Alo Maliye 189

189 Alo Maliye servisi vergi kayıp ve kaçığının önlenmesi ve vergi kanunlarına uygun hareket edilmesi için vatandaşlarla beraber işbirliği içinde olan ve onların yardımıyla denetim yapan bir servistir. Vatandaşlarımızın ihbar ve şikayetleri üzerine ilgili servisler en kısa zamanda denetim yapıp işlem sonuçlandırılmaktadır.

İhbar ve Şikayetler Aşağıdaki Şekillerde Yapılabilir:

- Alo Maliye servisinin 189 nolu telefon hattı aranabilir.
- İlgili Vergi Dairesi başkanlığına dilekçe yazılarak veya Gelir İdaresi Başkanlığı'nın <http://vdb.gib.gov.tr> web sayfasından ilgili vergi dairesinin online İhbar ve Şikayet bölümünden e-posta gönderebilir.
- İlgili vergi dairelerinin 189 Alo Maliye servisine bizzat müracaat edilebilir.

İhbar : Vergisel anlamda ihbar, ihbar eden tarafından herhangi bir mükellef veya mükellefler hakkında vergi kayıp ve kaçığına ilişkin olarak yapılan yazılı ve sözlü bildirim ihbar denir.

İhbarda Aranacak Şartlar:

- Dilekçe sahibinin adı soyadı iş veya ikametgah adresi ve telefon numarasının bulunması,
- Yapılan ihbarın somut olaylara ve delillere dayanması. (Gerektiğinde ihbarcıdan bu bilgi ve belgeler istenmektedir).

İhbar tazminatı : 1905 sayılı Menkul ve Gayrimenkul Emval ile Bunların intifa Haklarını ve daimi Vergilerin Mektumlarını Haber Verenlere Verilecek İkramiyelere Dair Kanun kapsamında yapılan ihbarlara istinaden ihbarcıların gerekli şartları taşımaları halinde tahakkuk eden vergi ve vergiye bağlı cezalar üzerinden yüzde on nispetinde ikramiye verilir.

Şikayet: Vergisel anlamda şikayet, mal ve hizmet alımı karşılığında V.U.K. hükümleri gereğince düzenlenmesi gereken belgeleri alamayıp mağdur olan kişinin bu konuyla ilgili bildirimine denir.

Şikayette Aranacak Şartlar:

- Şikayet sahibinin adı soyadı iş veya ikametgah adresi ve telefon numarasının bulunması
- Şikayet ile ilgili bilgi ve belgenin mevcut olması durumunda bunların bildirilmesi gerekmektedir.

-İhbarlar Ve Şikayetlerin Değerlendirilmesi:

189 Alo Maliye servisine yapılan ihbar ve şikayetlerin teyidinin yapılmasıyla birlikte ekipler mükelleflerin adreslerinde gerekli denetimleri yapmaktadır. İhbar ve şikayetin kayıt altına alınmasıyla birlikte kimi zaman aynı gün en geç ertesi gün şikayet edilen adrese giderek mükellefler nezdinde gerekli denetimlere başlanmakta ve sonuçlandırılmaktadır.

- İhbarlar Ve Şikayetlerin Sonucu Hakkında Bilgilendirme:

Yapılan İhbarlar ve şikayetlerin değerlendirilmesi sonucu V.U.K nun 5.maddesi (vergi mahremiyeti)'nin sınırları dahilinde ihbarcı veya şikayetçi aşağıdaki şekilde bilgilendirilmektedir :

- İhbarcı veya şikayetçinin vermiş olduğu telefon numarası aranarak,
- Dilekçe ile yapılan müracaatlarda adres bildirilmesi halinde ilgili adrese yazıyla,
- İnternet ortamında elektronik posta göndermek suretiyle yapılmaktadır.

1.8.3. Denetim

Kayıt dışı ekonominin önlenmesinde belki de en etkili olanı denetim mekanizmasıdır. Mükellefler kendilerinin ne kadar az denetleneceğini bilirlerse vergi kaçırma konusunda o oranda cesaretli olacaktır. Fakat Türkiye’de vergi inceleme oranları son derece düşüktür. Vergi denetimine etkinlik kazandırılarak, kayıtdışı ekonominin kayda alınması arasındaki ilişki açıktır. Denetim ne kadar etkinse, kayıt dışılık dolayısıyla vergiden kaçınma eğilimi o kadar azdır. Vergi denetimi yasalara uymayanlar için ciddi bir risk haline gelmedikçe, vergi kayıplarının önüne geçebilmek de mümkün değildir (Şinasi, 1995: 234).

Türk vergi hukukunda vergilendirilmesi gereken olayın yükümlüsü tarafından beyan edilmesi esastır. Bu vergi ödevinin doğruluğu vergi idaresi tarafından yoklama, inceleme, arama ve bilgi toplama (VUK. M.127-152) müesseseleri ile düzenlenmektedir

Yoklamadan maksat, mükellefleri ve mükellefiyetle ilgili maddi olayları, kayıtları ve mevzuları araştırmak ve tespit etmektir (VUK. M.127/1). Bu hükümden, yoklamanın vergi yükümlüleri üzerinde ve bunun dışında yükümlü olmamakla birlikte yükümlülüğe neden olacak maddi olayların incelenmesini de kapsadığı sonucuna varılmaktadır. Yoklama sonucunda, tespit edilen durumlara ilişkin yoklama fişi düzenlenmekte ve ilgisine verilmekte (veya tebliğ edilmekte), bu fişler yapılacak işlemlere dayanak oluşturmaktadır (Taşdelen, 2004: 495).

VUK 134 maddesine göre Vergi incelemesi, ödenmesi gereken vergilerin doğruluğunu araştırmak tespit etmek ve sağlamaktır. İncelemeye yetkili olanlar tarafından lüzum görüldüğü takdirde inceleme, işletmeye dahil iktisadi kıymetlerin fiili envanterinin yapılmasına ve beyannamelerde gösterilmesi gereken unsurların tetkikine de teşmil edilebilir. Fiili envanterin yapılmasının gerektirdiğı ve incelemeyi yapan tarafından tasdik edilen giderler Hazinece mükellefe ödenir.

Vergi incelemesinin kapsamına VUK ve diğer kanunlara göre defter ve hesap tutulması, defter ve belgelerin korunması ve istenildiğinde ibraz etme ödevi yüklenilmiş olan yükümlüler girmektedir (VUK. m.137,172). İnceleme ile yükümlünün doğru bildirimde bulunması sağlanarak vergi kaybı önlenmeye çalışılmaktadır.

Diğer bir denetim müessesesi ise aramadır. İhbar veya yapılan incelemeler dolayısıyla, bir mükellefin vergi kaçırdığına delalet eden emareler bulunursa, bu mükellef veya kaçakçılıkla ilgisi görülen diğer şahıslar nezdinde ve bunların üzerinde arama yapılabilir.

Aramanın yapılabilmesi için:

1. Vergi incelemesi yapmaya yetkili olanların buna lüzum göstermesi ve gerekçeli bir yazı ile arama kararı vermeye yetkili sulh yargıcından bunu istemesi,

2. Sulh yargıcının istenilen yerlerde arama yapılmasına karar vermesi şarttır.

İrtibatları sebebiyle muhtelif şahıslar nezdinde ve mahallerde yapılmasına lüzum gösterilen aramalardan birine karar vermeye yetkili olan sulh yargıcı bunlardan diğer sulh yargıçlarının salahiyetine dahil bulunanlar hakkında da karar vermeye yetkilidir.

İhbar üzerine yapılan aramada ihbar sabit olmazsa nezdinde arama yapılan

kimse muhbirin adının bildirilmesini isteyebilir, bu takdirde, vergi dairesi muhbirin ismini bildirmeye mecburdur.

VUK'nun 148. maddesine göre *kamu idare ve müesseseleri, mükellefler veya mükelleflerle muamelede bulunan diğer gerçek ve tüzel kişiler, Maliye Bakanlığının veya vergi incelemesi yapmaya yetkili olanların isteyecekleri bilgileri vermeye mecburdurlar. Bilgiler yazı veya sözle istenilir. Sözle istenen bilgileri vermeyenlere keyfiyet yazı ile tekit ve cevap vermeleri için kendilerine münasip bir mühlet tayin olunur. Bilgi istenmek üzere ilgililer vergi dairesine zorla getirilemez. Memleket dışı imtiyazlarından faydalanan yabancı Devlet memurları bilgi verme mecburiyetine tabi olamazlar.*

Kendilerinden bilgi istenilen gerçek ve tüzel kişiler, özel kanunlarda yazılı mahremiyet hükümlerini ileri sürerek, bilgi vermekten imtina edemezler (VUK. m. 151).

1.8.4. Usulsüzlük ve Cezası

Usulsüzlük vergi kanunlarının şekle ve usule müteallik hükümlerine riayet edilmemesidir.

Usulsüzlükler, aşağıda yazılı derecelere ve Vergi Usul Kanunu'na bağlı cetvele göre cezalandırılır. Usulsüzlük fiili re'sen takdiri gerektirirse, bağlı cetvelde yazılı cezalar iki kat olarak kesilir.

I inci derece usulsüzlükler:

1. (3239 sayılı Kanununun 25 inci maddesiyle değişen bent) *Vergi ve harç beyannamelerinin süresinde verilmemiş olması,*
2. *Bu Kanuna göre tutulması mecburi olan defterlerden herhangi birinin tutulmamış olması;*
3. *Defter kayıtlarının ve bunlarla ilgili vesikaların doğru bir vergi incelemesi yapılmasına imkan vermeyecek derecede noksan, usulsüz veya karışık olması,*
4. (4369 sayılı Kanununun 82/1-a maddesiyle yürürlükten kaldırılmıştır.)
5. *Çiftçiler tarafından 245'inci madde hükmüne göre muhtar ve ihtiyar heyetlerince yapılan davete müddetinde icabet edilmemesi,*

6. *Bu kanunun kayıt nizamına ait hükümlerine (Madde 215-219) uyulmamış olması (Her incelemede inceleme tarihine kadar aynı takvim yılı için tespit edilen usulsüzlükler tek fiil sayılır),*
7. *İşe başlamanın zamanında bildirilmemesi,*
8. *Tasdiki mecburi olan defterlerden herhangi birinin tasdik muamelesinin yaptırılmamış olması (Kanuni sürenin sonundan başlayarak 1 ay geçtikten sonra tasdik ettirilenler tasdik ettirilmemiş sayılır.),*
9. *(4369 sayılı Kanununun 81/A-27 nci maddesiyle değiştirilen ibare) Diğer ücretler üzerinden salınan Gelir Vergisinde, tarh zamanı geçtiği halde verginin tarh ettirilmemiş olması,*
10. *(2995 sayılı Kanununun 4 üncü maddesiyle kaldırılmıştır.)*
11. *(3239 sayılı Kanununun 25 inci maddesiyle eklenen bent) Veraset ve intikal vergisi beyannamesinin 342'nci maddenin ikinci fıkrasında belirtilen süre içerisinde verilmiş olması.*

II nci derece usulsüzlükler :

1. *(3239 sayılı Kanununun 25 inci maddesiyle değişen bent) Veraset ve İntikal Vergisi Beyannamelerinin süresinin sonundan başlayarak 342 nci maddenin 1 inci fıkrasında belirtilen süre içinde verilmiş olması, (4751 sayılı Kanununun 7 nci maddesine göre parantez içi hüküm kaldırılmıştır.*
2. *Ekim ve sayım beyanlarının süresi içinde veya kanunda istenilen bilgileri ihtiva edecek doğru bir şekilde yapılmaması,*
3. *(2995 sayılı Kanununun 4 üncü maddesiyle kaldırılmıştır.)*
4. *(3505 sayılı Kanununun 4 üncü maddesiyle değişen bent) Vergi kanunlarında yazılı bildirmelerin zamanında yapılmamış olması (işe başlamayı bildirmek hariç);*
5. *Vergi karnesinin süresinin sonundan başlayarak 15 gün geçtiği halde alınmamış olması,*
6. *Tasdiki mecburi olan defterlerden herhangi birinin tasdik muamelesinin, süresinin sonundan başlayarak bir ay içinde yaptırılmış olması,*
7. *(3239 sayılı Kanununun 25 inci maddesiyle değişen bent) Vergi beyannameleri, bildirimler, evrak ve vesikaların kanunen belli şekil ve muhteviyatı ve ekleri ile bunlarla ilgili olarak yapılan diğer düzenlemelere ilişkin hükümlere uyulmamış olması,*

8. Hesap veya muamelelerin doğruluk veya açıklığını bozmamak şartıyla bazı evrak ve vesikaların bulunmaması veya ibraz edilmemesi (VUK.m.352).

Özel Usulsüzlükler ve Cezaları:

a) Fatura ve benzeri evrak verilmemesi ve alınmaması ile diğer şekil ve usul hükümlerine uyulmaması

4008 sayılı Kanununun 17 nci maddesiyle değişen madde) 1. (4108 sayılı Kanununun 8 inci maddesiyle değişen bent) Verilmesi ve alınması icabeden fatura, gider pusulası, müstahsil makbuzu ile serbest meslek makbuzlarının verilmemesi, alınmaması veya düzenlenen bu belgelerde gerçek meblağdan farklı meblağlara yer verilmesi halinde; bu belgeleri düzenlemek ve almak zorunda olanların herbirine, her bir belge için (4369 sayılı Kanununun 19 uncu maddesiyle belirlenen miktar) 10.000.000 liradan (354 Sıra No.lu V.U.K Genel Tebliği ile 1.1.2006'dan itibaren 129,- YTL) aşağı olmamak üzere bu belgelere yazılması gereken meblağın veya meblağ farkının % 10'u nispetinde özel usulsüzlük cezası kesilir.

Bir takvim yılı içinde her bir belge nevine ilişkin olarak tespit olunan yukarıda yazılı özel usulsüzlükler için kesilecek cezanın toplamı (4369 sayılı Kanununun 19 uncu maddesiyle belirlenen miktar) 5.000.000.000 lirayı (354 Sıra No.lu V.U.K Genel Tebliği ile 1.1.2006'dan itibaren 60.000, - YTL) geçemez.

2. (4108 sayılı Kanununun 8 inci maddesiyle değişen bent) Perakende satış fişi, ödeme kaydedici cihazla verilen fiş, giriş ve yolcu taşıma bileti, sevk irsaliyesi, taşıma irsaliyesi, yolcu listesi, günlük müşteri listesi ile Maliye Bakanlığınca düzenlenme zorunluluğu getirilen belgelerin; düzenlenmediğinin, kullanılmadığının, bulundurulmadığının, düzenlenen belgelerin aslı ile örneğinde farklı meblağlara yer verildiğinin veya gerçeğe aykırı olarak düzenlendiğinin tespiti halinde, her bir belge için (4369 sayılı Kanununun 19 uncu maddesiyle belirlenen miktar) 10.000.000 lira (354 Sıra No.lu V.U.K Genel Tebliği ile 1.1.2006'dan itibaren 129, - YTL) özel usulsüzlük cezası kesilir.

Ancak, her bir belge nevine ilişkin olarak kesilecek özel usulsüzlük cezasının toplamı her bir tespit için (4369 sayılı Kanununun 19 uncu maddesiyle belirlenen miktarlar) 500.000.000 lirayı (354 Sıra No.lu V.U.K Genel Tebliği ile 1.1.2006'dan itibaren 6.000, - YTL), bir takvim yılı içinde ise 5.000.000.000 lirayı (354 Sıra No.lu V.U.K Genel Tebliği ile 1.1.2006'dan itibaren 60.000, - YTL) aşamaz.

3. (4108 sayılı Kanununun 8 inci maddesiyle değişen bent) 232 nci maddenin birinci fıkrasının 1 ila 5 numaralı bentlerinde sayılanlar dışında kalan kişilerin fatura, gider pusulası, müstahsil makbuzu, serbest meslek makbuzu, perakende satış fişi, ödeme kaydedici cihaz fişi ve giriş ve yolcu taşıma biletlerini almadıklarının tespit edilmesi halinde, bunlara bu maddenin 2 numaralı bendinde belirtilen cezanın beşte biri kadar özel usulsüzlük cezası kesilir. şu kadar ki, bu cezanın kesilebilmesi için, belge alınmadığına ilişkin tespitin vergi incelenmesine yetkili olanlar tarafından yapılması şarttır. Bu hükmün uygulanmasında belge alınmadığına ilişkin tespit tutanağının belge almayana verilen örneği, ceza ihbarnamesi yerine geçer.

4. (4108 sayılı Kanununun 8 inci maddesiyle değişen bent) Günlük kasa defteri, günlük perakende satış ve hâsılat defteri ile Maliye Bakanlığınca tutulma ve günü gününe kayıt edilme mecburiyeti getirilen defterlerin; işyerinde bulundurulmaması, bu defterlere yazılması gereken işlemlerin günü gününe deftere kayıt edilmemesi veya yoklama ve incelemeye yetkili olanlara istendiğinde ibraz edilmemesi halleri ile vergi kanunlarının uygulanması bakımından levha bulundurma veya asma zorunluluğu bulunan mükelleflerin bu zorunluluğa uymamaları halinde her tespit için (4369 sayılı Kanununun 19 uncu maddesiyle belirlenen miktar) 10.000.000 lira (354 Sıra No.lu V.U.K Genel Tebliği ile 1.1.2006'dan itibaren 129, - YTL) özel usulsüzlük cezası kesilir.

5. (5228 Sayılı Kanununun 60/1-b maddesiyle yürürlükten kaldırılan bent. Yürürlük; 31.07.2004)

6. (4108 sayılı Kanununun 8 inci maddesiyle değişen bent) Vergi Usul Kanunu'na göre belirlenen muhasebe standartlarına, tek düzen hesap planına ve malî tablolara ilişkin usul ve esaslar ile muhasebeye yönelik bilgisayar programlarının üretilmesine ve kullanılmasına ilişkin kural ve standartlara uymayanlara (4369 sayılı Kanununun 19 uncu maddesiyle belirlenen miktar) 250.000.000 lira (354 Sıra No.lu V.U.K Genel Tebliği ile 1.1.2006'dan itibaren 2900, - YTL) özel usulsüzlük cezası kesilir.

7. (4108 sayılı Kanununun 8 inci maddesiyle eklenen bent) Bu Kanununun 8 inci maddesinin son fıkrası uyarınca getirilen mecburiyete uymaksızın işlem yapanlara her bir işlem için (4369 sayılı Kanununun 19 uncu maddesiyle belirlenen miktar) 10.000.000 lira (3354 Sıra No.lu V.U.K Genel Tebliği ile 1.1.2006'dan itibaren 150, - YTL) özel usulsüzlük cezası kesilir.

8. (4369 sayılı Kanununun 12'nci maddesiyle eklenen bent) Belge basımı ile ilgili bildirim görevini tamamen veya kısmen yerine getirmeyen matbaa işletmecilerine 75.000.000 lira (354 Sıra No.lu V.U.K Genel Tebliği ile 1.1.2006'dan itibaren 460, YTL) özel usulsüzlük cezası kesilir.

9. (4369 sayılı Kanununun 12'nci maddesiyle eklenen bent) 4358 sayılı Kanun uyarınca işlemlerinde vergi kimlik numarası kullanma zorunluluğu getirilen kurum ve kuruluşlardan yaptıkları işlemlere ilişkin bildirimleri Maliye Bakanlığının belirleyeceği standartlarda, araçlarla (yazı, manyetik ortam, disket, mikro film, mikro fiş gibi) ve zamanlarda yerine getirmeyenler hakkında 75.000.000 lira (354 Sıra No.lu V.U.K Genel Tebliği ile 1.1.2006'dan itibaren 600, - YTL) özel usulsüzlük cezası kesilir. Ceza kesilenler, ödedikleri ceza için fiilleri ile ceza kesilmesine neden olan kişilere rücu edebilirler.

10. (4369 sayılı Kanununun 12'nci maddesiyle eklenen bent) Bu Kanununun 127 nci maddesinin (d) bendi uyarınca Maliye Bakanlığının özel işaretle görevlisinin ikazına rağmen durdurmayan aracın sahibi adına 75.000.000 lira (354 Sıra No.lu V.U.K Genel Tebliği ile 1.1.2006'dan itibaren 460, - YTL) özel usulsüzlük cezası kesilir (VUK.m.353).

1.8.5. Kaçakçılık Suçları ve Cezaları

(4369 sayılı Kanununun 14 üncü maddesiyle değişen madde) a) Vergi kanunlarına göre tutulan veya düzenlenen ve saklanma ve ibraz mecburiyeti bulunan;

1) Defter ve kayıtlarda hesap ve muhasebe hileleri yapanlar, gerçek olmayan veya kayda konu işlemlerle ilgisi bulunmayan kişiler adına hesap açanlar veya defterlere kaydı gereken hesap ve işlemleri vergi matrahının azalması sonucunu doğuracak şekilde tamamen veya kısmen başka defter, belge veya diğer kayıt ortamlarına kaydedenler,

2) Defter, kayıt ve belgeleri tahrif edenler veya gizleyenler (varlığı noter tasdik kayıtları veya sair suretlerle sabit olduğu halde, inceleme sırasında vergi incelemesine yetkili kimselere defter ve belgelerin ibraz edilmemesi gizleme demektir.) veya muhteviyatı itibariyle yanıltıcı belge düzenleyenler veya bu belgeleri kullananlar (Muhteviyatı itibariyle yanıltıcı belge, gerçek bir muamele veya duruma

dayanmakla birlikte bu muamele veya durumu mahiyet veya miktar itibariyle gerçeğe aykırı şekilde yansıtan belgedir.),

Hakkında altı aydan üç yıla kadar hapis cezası hükmolunur. Hükmolunan hapis cezasının para cezasına çevrilmesinde, hapis cezasının her bir günü için, sanayi sektöründe çalışan 16 yaşından büyük işçiler için(12.10.2000 tarih ve 24198 sayılı R.G.'de yayımlanan E.1990/10; K.1999/22 sayılı Anayasa Mahkemesi Kararı ile iptal edilen sözcükler) yürürlükte bulunan asgari ücretin bir aylık brüt tutarının yarısı esas alınır ve hükmolunan bu para cezası ertelenemez.

b) Vergi kanunları uyarınca tutulan veya düzenlenen ve saklanma ve ibraz mecburiyeti bulunan;

1) Defter, kayıt ve belgeleri yok edenler veya defter sahifelerini yok ederek yerine başka yapraklar koyanlar veya hiç yaprak koymayanlar veya belgelerin asıl veya suretlerini tamamen veya kısmen sahte olarak düzenleyenler veya bu belgeleri kullananlar (Sahte belge, gerçek bir muamele veya durum olmadığı halde bunlar varmış gibi düzenlenen belgedir.),

2) Belgeleri Maliye Bakanlığı ile anlaşması olmadığı halde basanlar ile sahte olarak basanlar veya bu belgeleri kullananlar,

Hakkında on sekiz aydan üç yıla kadar ağır hapis cezası hükmolunur.

371 inci maddedeki pişmanlık şartlarına uygun olarak durumu ilgili makamlara bildirenler hakkında bu madde hükmü uygulanmaz.

Kaçakçılık suçlarını işleyenler hakkında bu maddede yazılı cezaların uygulanması 344 üncü maddede yazılı vergi ziyaı cezasının ayrıca uygulanmasına engel teşkil etmez (VUK. m.359).

1.8.6. İştirak

(4369 sayılı Kanunun 15 inci maddesiyle değişen madde) Birden fazla kişi 359 uncu maddede sayılan fiillerin icrasına iştirak ettikleri takdirde fiili irtikap edenlerden veya doğrudan doğruya beraber işlemiş olanlardan her biri bundan ayrı ayrı maddi menfaat gözetmek şartıyla o fiile mahsus ceza ile cezalandırılır. Söz konusu fiilleri işlemeye azmettirenlere de aynı cezalar hükmolunur. Bu fiillere maddi menfaat gözetmeksizin iştirak edenlere fiile mahsus cezanın dörtte biri hükmolunur.

İKİNCİ BÖLÜM

MUHASEBE MESLEĞİ

2.1. Muhasebecilik ve Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlik Mesleği

İşletmelerde faaliyetlerin ve işlemlerin sağlıklı ve güvenilir bir şekilde işleyişini sağlamak, faaliyet sonuçlarını ilgili mevzuat çerçevesinde denetlemeye, değerlendirmeye tabi tutarak gerçek durumu ilgililerin ve resmî mercilerin istifadesine tarafsız bir şekilde sunmak ve yüksek meslekî standartları gerçekleştirmek üzere, “Serbest Muhasebecilik”, “Serbest Muhasebeci Malî Müşavirlik” ve “Yeminli Malî Müşavirlik” meslekleri ve hizmetleri ile Serbest Muhasebeci Malî Müşavirler ve Yeminli Malî Müşavirler Odaları, Serbest Muhasebeci Malî Müşavirler ve Yeminli Malî Müşavirler Odaları Birliğinin kurulmasına, teşkilat, faaliyet ve denetimlerine, organlarının seçimlerine dair esaslar kanunlarla düzenlenmiştir.

Beyannameye dayanan Türk vergi sistemi içerisinde muhasebe meslek mensuplarının rolü ve önemi oldukça büyüktür. Mükellefler yasal yükümlülüklerinin önemli bir bölümünü kanunlar çerçevesinde muhasebe meslek mensupları vasıtasıyla yerine getirmektedirler.

2.1.1. Muhasebenin Genel Gelişimi

2.1.1.1. Muhasebenin Dünya’da Gelişimi

Önemli bir ekonomik ünite olan işletmeye ait incelemeler genel ekonomi alanında yapılan incelemelerden daha eski bir tarihe rastlar. Eski Yunanistan’da ev idaresi, orta çağ ve daha sonraki yüzyıllarda ticari gelişmeler bunlara ait yönetim ve muhasebe sorunları doğurmuş ise de, o çağlarda bilimsel kurallarla sorunların çözümlenmesi yapılmamıştır.

XIV. ve XV. Yüzyıllarda İtalya’da özellikle önemli bir ticaret merkezi olan Venedik’te gelişen ticari ve ekonomik olaylar sonucunda çeşitli tüccarlar tarafından; para, ölçüler, tartmalar ve ticari örf ve adetler hakkında notlar yazılmıştır. Rönesans İtalya’sında anılan XV. Asır sonlarında muhasebe sorunları önemli bir rol oynamaya başlamış ve bu gün dahi kullanılmakta olan bazı muhasebe terimlerinin ilk

çekirdekleri bu tarihlerde atılmıştır. Muhasebeye ait ilk kayıt 1494 tarihinde Luca Pacioli adında bir İtalyan rahibi ve matematik profesörü tarafından kaleme alınmıştır. Böylece Luca Pacioli, günümüzde uygulanmakta olan muhasebe teori ve uygulamaların ilk temelini atan eksperimentalist olarak nitelendirilir.

XV. asırdan XX. Asrın başlarına kadar muhasebe tekniğinin akışında önemli olaylar kaydedilmiştir. Özellikle Avrupa milletlerinde Fransa ve Almanya’da bilançoların dönemsel olarak düzenlenmesi ve hesapların gene dönemsel olarak kapatılması, likidite ve değerlendirme konularında gelişmeler görülmüştür. Fransa’da Savari adındaki yazarın 1675 “Kusursuz Tacir”, Almanya’da Schmalenbach adındaki yazarın 1909 “Dinamik Bilanço” adlı eserleri zamanımızda büyük değer taşıyan mali analiz tekniğinin başlangıcı olarak nitelenmektedir.

Endüstriyel gelişmelerin izlenmesinin dahi güçlük gösterdiği 19. ve 20. yüzyıllarda muhasebede aynı hızla gelişmek zorunda kalmıştır. Oluşan teknolojik ve bilimsel gelişmeler karşısında muhasebe de kendi alanını zorunlu olarak genişletmiş ve teknik sistem ve prensipleri geliştirerek milletlerin sosyal ve ekonomik kalkınmalarına çok önemli katkılarda bulunmuştur. Tabi bu gelişmelere uygun olarak temel sorunlar da doğmuştur. Bu sorunların başında maliyet, fiyat tespiti, kısa ve uzun vadeli planlama ve bütçeleme, faaliyet kontrolü ve mali yönetim konuları gelmektedir.

Mal ve hizmet üretim işlerinin belirli bir büyüklüğe erişmesi sonucunda ortaya çıkan üretimle ilgili maliyet sorunlarının uygun bir biçimde teşhisi ve kısımlarına ayrılarak muhasebenin bilimsel araçlarıyla sistematik olarak incelenmesi 1832 yılında Amerika’da başlamıştır. Bu çalışmalar sonucunda maliyet muhasebesinde bu günkü uygulamalara esas olan sistem ve yöntemlerin temelleri 1919 yılında atılmıştır.

İngiltere’de standart maliyet uygulamalarıyla ilgili çalışmalara 1845 yılında başlanıldığı ve aynı çalışmaların 1903 yılında geliştirildiği bilinmektedir. Bununla beraber standart maliyetlerin bu günkü anlamda geliştirilmesi ve geniş çapta uygulanmasına Birleşik Amerika’da 1908 yılında Harrington Emerson tarafından başlanılmıştır.

Gene Birleşik Amerika’da 1919 yılında kurulan “Maliyet Muhasebeciler Derneği” (M.A.C.A.) özellikle standart maliyet muhasebesinin teori ve

uygulanmasında çok değerli ve önemli çalışmalar göstermiştir.

Amerika’da 1924 yılında örgütlenen “Amerika Yeminli Muhasipler Enstitüsü” (A.I.C.P.A.) muhasebe ve işletme muhasebesi konularında esas görevleri yanında yardımcı ve gönüllü olarak ulusal ekonomilerine ilişkin araştırma ve inceleme raporları düzenleyen diğer bir kuruluş olmuştur.

1910 yılından itibaren kurulmaya ve genişlemeye başlayan sanayi kuruluş birliklerinin adedi 1925 yılında bine yaklaşmıştır. Bu birlikler muhasebe yöntemlerinin uygulanmasında büyük çabalar göstermiş ve yaklaşık olarak yarıya yakın üye muhasebe uygulamalarında beraberlik sağlamışlardır.

Amerika Birleşik Devletleri’nde, tek tip bir hesap planının ortaya konması 19. asrın sonlarında ve 20. asrın başlarında olmuştur. Avrupa’da ise özellikle Fransa ve İsviçre’de tek tip bir “Genel Hesap Şeması”nın tüm sanayi kollarına uygulanmasına 1947 yılından itibaren başlanmıştır. 19. asrın başlarından itibaren toplumların endüstriyel ve finansal sorunlarının çözülmesine ilişkin modern muhasebe ve işletme muhasebesinin gerekli kıldığı maliyet hesaplama teknikleri, stok değerlemesi, amortisman, kapitülasyon gibi işlemlerde Amerika’da olduğu gibi diğer Avrupa milletlerinde de birlik ve beraberlik olduğu görülmeye başlanmıştır.

Bu gün Dünya milletleri, istenilen düzeyde olmamakla beraber, teknolojik ve ekonomik gelişmeler uygun olarak işletme muhasebesinin ana kurallarını uygulamakta modern muhasebe doktrininden doğan sistem ve prensipleri benimsemiş bulunmaktadır (Tunalı, 2003: 2).

2.1.1. 2. Muhasebenin Türkiye’deki Gelişimi

Yaşamakta olduğumuz küreselleşme ve Avrupa Birliği’ne giriş süreci, diğer alanlarda olduğu gibi, muhasebe standartlarındaki gelişmeleri de zorlamaktadır. Avrupa ve dünyadaki gelişmelere paralel olarak yeni standartlar geliştirilmekte ve yayımlanmaktadır (Kutlu ve Güner, 2007: 22).

Gerek muhasebe ve gerekse işletme muhasebesinin modern anlamda gelişip uygulanması, gelişmiş dünya milletlerinde endüstri devriminin yapıldığı 19. ve 20. asırlarda gerçekleşebilmiştir. Muhasebenin sonuçları ve bu sonuçlardan sağlanan bilgi kümeleri yetkililere vardıkça muhasebe hizmetleri; mali işler, muhasebe ve

kontrol hizmetlerine bölünmesi zorunluluğu doğurmuş ve böylece, muhasebenin fonksiyonel görevlerinden olan defter tutma hizmeti yanında asıl muhasebe denilebilecek analiz, özetleme, rapor verme göreviyle mali işler ve kontrol görevlerinin önemi anlaşılmıştır. Türkiye’de muhasebenin bir disiplin altına alınması 1850 yılında Fransız ticaret kanununun Türkçe’ye çevrilmesi ile başlar. Bu kanuna tüccarların bir kısım muhasebe defterleri tutma zorunluluğu doğurmuştur. Tüccarların defter tutma zorunluluğunun doğal bir sonucu olarak yazılan sadece basit muhasebe kayıtlarını kapsayan kitaplarda o tarihlerde Avrupa ve Amerika’da hızla gelişmekte olan ticari ve sanayi sektörünün işletme muhasebesine ilişkin konuları bulunmakta idi. Genel muhasebenin bu tarihlerde disiplin altına alınarak eğitim ve öğretime sokulması 1883 yılında kurulan (daha önceki yıllarda değişik adlarda tedrisat yapan) İstanbul Ticaret Mektebi Alisi ile başlamış ve aynı yıldan itibaren Darüşşafaka ve Askeri Rüştiye ve İdadi okullarının öğretim programlarına alınmasıyla gelişmiştir.

Fransız kanun ve yayınlarının bu etkisi 1926 yılında Alman Ticaret Kanun’undan alınan Ticaret Kanunu ile yerini Alman kanun ve literatürüne terk etmiştir. Alınan ticaret kanununda; kanuni defterler yanında, anonim şirketlerle diğer şirketlerin kuruluş ve yöntemlerine yer verilmiştir. 1933 yılında kurulan Sümerbank’ın üretim ve satışlarla ilgili maliyet konularının çözümlenmesi için Türkiye’ye getirilen Alman profesörü Sachsenberg, Türkiye’de ilk defa ciddi bir çalışma ile zamanın ilk modern işletme muhasebesini kurmuştur. 1938 yılında çıkan 3460 sayılı kanun; bu kanunla kurulan “İktisadi Devlet Teşekkülleri”nde mal ve hizmet üretim işlemlerinin belirli devrelerde mizan, rapor ve bilançolara bağlanmasını ve 1938 tarihine kadar uygulanmamış “İşletme Bütçesi” sistemiyle mali analizlerin yapılmasını zorunlu görmüştür. Dar anlamıyla yapılacak mali analizlerde, işletme bütçesi-fiili sonuçlarla; üretim, maliyet, satışlar, kar ve zararlar bilançolar arasında öngörülmektedir. Böylece mali muhasebe ile işletme muhasebeleri alanları arasında ikinci büyük aşama 3460 sayılı kanunla tamamlanmış ise de, modern anlamda maliyet muhasebesi ve rapor sisteminin yerleştirilmesine ilişkin çalışmalar, 440 sayılı kanunun geçici (1.) maddesinin (9.) fıkrasına uygun olarak kurulan İktisadi Devlet Teşekkülleri’ni Yeniden Düzenleme Komisyonu Mali İşler ve Muhasebe Grubu tarafından 1964 tarihinden itibaren başlatılmıştır.

Türkiye’de 1960’dan itibaren ABD’deki muhasebe anlayışının ülkemizdeki muhasebe sistemine hakim olmaya başladığı gözlenmektedir. Şimdiye kadar muhasebecilik mesleğini düzenleyen bir yasal dayanağın olmayışı muhasebenin sadece vergi muhasebesi şeklinde görülmesine neden olmuş, muhasebenin teknik yönü hemen hemen hiç gelişmemiştir. Nihayet 01.06.1993 tarihinde 3568 sayılı “Serbest Muhasebecilik, Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlik ve Yeminli Mali Müşavirlik Kanunu” kabul edilmiş bulunmaktadır. Bu kanunun amacı işletmelerde faaliyetlerin ve işletmelerin sağlıklı, güvenilir bir şekilde işleyişini sağlamak, faaliyet sonuçlarını ilgili mevzuat çerçevesinde denetlemeye, değerlendirmeye tabi tutarak gerçek durumu ilgililerin ve resmi mercilerin istifadesine tarafsız bir şekilde sunmak ve yüksek mesleki standartları gerçekleştirebilmektir (Tümer, 2007: 1-3; Tunali, 2003: 1-4).

2.1.2. Serbest Muhasebecilik ve Serbest Muhasebecilik Mali Müşavirlik Mesleğinin Konusu

Serbest muhasebecilik ve serbest muhasebecilik mali müşavirlik mesleğinin konusu gerçek ve tüzelkişilere ait teşebbüs ve işletmelerin;

a) Genel kabul görmüş muhasebe prensipleri ve ilgili mevzuat hükümleri gereğince, defterlerini tutmak, bilanço, kâr-zarar tablosu ve beyannameleri ile diğer belgelerini düzenlemek ve benzeri işleri yapmak.

b) Muhasebe sistemlerini kurmak, geliştirmek, işletmecilik, muhasebe, finans, malî mevzuat ve bunların uygulamaları ile ilgili işlerini düzenlemek veya bu konularda müşavirlik yapmak.

c) Yukarıdaki bentte yazılı konularda, belgelerine dayanılarak, inceleme, tahlil, denetim yapmak, malî tablo ve beyannamelerle ilgili konularda yazılı görüş vermek, rapor ve benzerlerini düzenlemek, tahkim, bilirkişilik ve benzeri işleri yapmaktır.

2.1.3. Serbest Muhasebeci ve Serbest Muhasebeci Mali Müşavir Olabilmenin Şartları

2.1.3.1. Serbest Muhasebeci Mali Müşavir Olabilmenin Genel Şartları

a) T.C. vatandaşı olmak (yabancı serbest muhasebeci malî müşavirler hakkındaki hüküm saklıdır).

- b) Medenî hakları kullanma ehliyetine sahip bulunmak.
- c) Kamu haklarından mahrum bulunmamak.
- d) Taksirli suçlar hariç olmak üzere; affa uğramış olsalar dahi ağır hapis veya 5 yıldan fazla hapis yahut zimmet, ihtilas, irtikap, rüşvet, hırsızlık, dolandırıcılık, sahtecilik, inancı kötüye kullanma, dolanlı iflas gibi yüz kızartıcı suçlar ile istimal ve istihlak kaçakçılığı dışında kalan kaçakçılık suçları, resmî ihale ve alım satımlara fesat karıştırma veya Devlet sırlarını açığa vurma, vergi kaçakçılığı veya vergi kaçakçılığına teşebbüs suçlarından dolayı hüküm giymiş bulunmamak.
- e) Ceza veya disiplin soruşturması sonucunda memuriyetten çıkarılmış olmamak.
- f) Meslek şeref ve haysiyetine uymayan durumları bulunmamak.

2.1.3.2. Serbest Muhasebeci Mali Müşavir Olabilmenin Özel Şartları

a) Hukuk, iktisat, maliye, işletme, muhasebe, bankacılık, kamu yönetimi ve siyasal bilimler dallarında eğitim veren fakülte ve yüksekokullardan veya denkliği Yükseköğretim Kurumunca tasdik edilmiş yabancı yükseköğretim kurumlarından en az lisans seviyesinde mezun olmak veya diğer öğretim kurumlarından lisans seviyesinde mezun olmakla beraber bu fıkrada belirtilen bilim dallarından lisansüstü seviyesinde diploma almış olmak.

b) Staj amacıyla serbest muhasebeci malî müşavir veya yeminli malî müşavir yanında iki yıl çalışmış olmak.

c) Serbest muhasebeci malî müşavirlik sınavını kazanmış olmak. Türkiye genelinde malî denetim yapan kamu bankalarının müfettişleri ile kanunları uyarınca vergi inceleme yetkisi almış olanlardan, bu yetkilerini aldıkları tarihten itibaren kamu kurum ve kuruluşlarında 8 yıllık hizmet süresini dolduranlar ile (a) bendinde sayılan konularda en az 8 yıl öğretim üyesi veya görevlisi olarak çalışmış bulunanlar için sınav şartı aranmaz.

d) Serbest muhasebeci malî müşavirlik ruhsatını almış olmak.

2.1.3.3. Serbest Muhasebeci Olabilmenin Şartları

Hukuk, iktisat, maliye, işletme, muhasebe, bankacılık, kamu yönetimi ve siyasal bilimler dallarında ön lisans seviyesinde öğrenim görmüş olanlar ile ticaret liseleri ve maliye meslek liselerinden mezun olanlar, staj şartını yerine getirmiş

olmaları halinde, sınav şartı aranmaksızın sadece serbest muhasebeci ünvanı ile çalışırlar. “Serbest muhasebeci malî müşavir” ünvanını kullanamazlar ve Kanunun (2/A) maddesinin (b) ve (c) bentlerinde (b- Muhasebe sistemlerini kurmak, geliştirmek, işletmecilik, muhasebe, finans, malî mevzuat ve bunların uygulamaları ile ilgili işlerini düzenlemek veya bu konularda müşavirlik yapmak. c- Yukarıdaki bentte yazılı konularda, belgelerine dayanılarak, inceleme, tahlil, denetim yapmak, malî tablo ve beyannamelerle ilgili konularda yazılı görüş vermek, rapor ve benzerlerini düzenlemek, tahkim, bilirkişilik ve benzeri işleri yapmak.) belirtilen işleri yapamazlar. Staj süresi ön lisans seviyesinde mezun olanlar için 4 yıl, ticaret liselerinden ve maliye meslek liselerinden mezun olanlar için 6 yıldır.

2.1.4. Meslek Mensuplarının Uyması ve Sahip Çıkması Gereken Kurallar

2.1.4.1. Meslek Ünvanı ve Yeterlilik İlkesi

Mesleki ünvanları alarak, Kanunun belirttiğı mesleki yeterliliğı kanıtlamış olan meslek mensupları, meslek ünvanlarının gerektirdiğı saygı ve güvene yakışır bir şekilde hareket etmek zorundadırlar.

Sahip olunan ünvanların dışında başka ünvanların kullanılmaması gerekmektedir.

2.1.4.2. Dürüstlük, Güvenirlilik ve Tarafsızlık

Dürüstlük, güvenilirlik ve tarafsız olma şartı mesleğın temelini oluşturur. Meslek mensuplarının, mesleki konulardaki çalışmalarında başarıya ulaşmaları dürüstlük, güvenilirlik ve tarafsız olmaları ile mümkündür.

Meslek mensupları çalışmaları sırasında çıkar çatışmalarından uzak kalırlar ve görevlerini sürdürürken gereken mesleki özen ve titizliğı gösterirler.

2.1.4.3. Sır Saklama

Meslek mensupları ve bunların yanlarında çalışanlar mesleki faaliyetleri dolayısıyla öğrendikleri bilgi ve sırları mesleki faaliyetlerine son verseler bile ifşa edemezler, çeşitli kanunlarla muhbirlerle tanınan hak ve menfaatlardan

faidalanamazlar; ancak adli yargıya göre suç teşkil eden hallerin yetkili mercilere duyurulması mecburidir.

Adli veya idari her türlü inceleme veya soruşturma birinci fıkraya hükmünün dışındadır. Tanıklık sırrının ifşası sayılmaz.

2.1.4.4. Sorumluluk

2.1.4.4.1. Sosyal Sorumluluk

Meslek mensupları; mesleği ifa ederken toplum ve Devlete karşı sorumluluk taşırlar.

2.1.4.4.2. İşletme Sahip ve Yöneticilerine Karşı Sorumluluk

Meslek mensupları, işletme sahip ve yöneticilerine, isabetli karar alabilmeleri için doğru ve güvenilir bilgiler sağlarlar.

2.1.4.4.3. Meslektaşlara Karşı Sorumluluk

Meslek mensupları, ilgili yönetmelikler çerçevesinde ve mesleki eğitimde birbirlerine her türlü bilgiyi vermek ve aktarmak sorumluluğunu taşırlar. Mesleğin gelişmesi ve sağlam temellere oturtulması için aralarında gerekli dayanışmayı kurarlar.

Meslek mensupları hakkında ilgili kuruluşlara asılsız ihbar ve şikayette bulunulmaması gerekmektedir.

2.1.4.4.4. Odaya Karşı Sorumluluk

Meslek mensupları yıllık maktu ve nisbi aidatlarını süresi içerisinde Odaya ödemeleri gerekmektedir. Meslek mensupları süresi içerisinde adres değişikliğini Odaya bildirmeleri gerekmektedir.

2.1.4.4.5. Yasa ve Yönetmeliklere Karşı Sorumluluk

Meslek mensupları 3568 sayılı Meslek Yasasına, ilgili Yönetmeliklerine ve Meslek Kararlarına uymaları gerekmektedir.

2.1.4.4.6. Hukuki Sorumluluk

Meslek mensupları verdikleri hizmet sırasında Vergi Usul Kanunu'nda yer alan iştirak, teşvik ve yardım hükümlerine uyan fiilleri sebebiyle sorumludurlar. Kanun ve Yönetmeliklerde belirtilen ceza hükümleri ayrıca uygulanır. Meslek mensupları beyanname imzalarırken, denetim yaparken ilgili düzenlemelere, ilan olunmuş norm ve standartlara uygun olarak hizmet vermeye özen gösterirler.

Meslek mensuplarınca sahte veya içeriği itibariyle yanıltıcı belge düzenlediği resmi kurum ve kuruluşlarca saptanan iş sahiplerinin Odalar ve Birlik tarafından ilanından sonra defterlerinin tutulmaması ve işlerinin görülmemesi gerekmektedir.

2.1.4.5. Bağımsızlık

Meslek Mensupları, çalışmalarını kendi sorumlulukları altında tam bir bağımsızlıkla yürütürler. Bağımsızlık mesleğin temeli ve vazgeçilmez bir unsurdur. Meslek mensupları bağımsızlıklarına gölge düşürecek ilişkilerden ve davranışlardan kaçınmalıdırlar.

2.1.4.6. Büro Edinme Zorunluluğu

Her meslek mensubu mesleki faaliyetine başlamadan önce bağlı olduğu Oda bilgisinde iş yeri açmak zorundadır. Ortaklık bürosu veya şirket kurulması halinde de işyeri açılması mecburidir.

Şube açılabilir. Ancak; mesleğin gereği gibi yürütülmesini sağlayacak şekilde şubenin bağlı olduğu Odanın çalışanlar kütüğüne kayıtlı sorumlu ortak görevlendirmeden ve bu ortak sayısından fazla şube açılmaz.

Odaların çalışanlar listesine kayıtlı olmadan unvan kullanarak mesleki faaliyette bulunulamaz. Çalışanlar kütüğüne kayıtlı olmadan birden fazla beyanname imzalanamaz. Meslek mensupları sahip oldukları mesleki ruhsatlarını hiçbir koşulda kiraya veremez.

Mesleki faaliyette bulunmayan meslek mensupları ikametgahlarının bulunduğu bölgenin odasına kaydolurlar. İşyerini veya ikamet adresini değiştiren meslek mensupları ile bunların kurdukları ortaklık büroları ve şirketler on beş gün içinde yeni adreslerini bağlı oldukları odalara bildirmek zorundadırlar.

2.1.4.7. Haksız Rekabet

Meslek mensupları, mesleki dayanışma sorumluluğunun bilincinde olarak haksız rekabete neden olacak durum ve davranışlardan kaçınırlar.

Meslek mensupları, başka bir meslek mensubu ile mesleki sözleşmesi devam eden gerçek ve tüzel kişilere mesleki hizmet vermeye girişemezler. Aynı şekilde ücret ve eleman temini gibi konularda meslek mensupları birbirlerine zarar verecek davranışlarda bulunamazlar.

2.1.4.8. Tabela Asma Zorunluluğu

Her meslek mensubu; işyerinin bulunduğu binanın herkesin kolaylıkla görebileceği biçimde bir yerine, sadece adı ve soyadı ile meslek unvanını taşıyan bir tabela asmak zorundadır.

Birden çok meslek mensubu çalışmalarını ortaklık bürosu veya şirket şeklinde birleştirdikleri takdirde; tabelaya ayrıca ortaklık bürosu veya şirket ünvanı yazılır. Ayrıca ortaklar ad ve soyadları ile unvanlarını da tabelaya yazabilirler.

2.1.4.9. Kaşe Kullanma Zorunluluğu

Çalışanlar kütüğüne kayıtlı meslek mensupları imzalamak durumunda buldukları resmi ve mesleki belgelerde "TÜRMOB" tarafından darphanede yaptırılan kaşeleri kullanmak zorundadırlar.

2.1.4.10. Sözleşme Yapma Zorunluluğu

Taraflar, mesleki konularda yapılacak işler için sözleşme yapabilirler. Aşağıdaki çalışma konularında sözleşme yapılması zorunludur.

- a) Defter tutmak,
- b) Süreklilik arz eden müşavirlik hizmetinde,
- c) İnceleme, tahlil ve denetim yapmak ve bunlarla ilgili, rapor ve benzerlerini düzenlemek,
- d) Yeminli Mali Müşavirlerin tasdik işlemleri,

2.1.4.11. Ücretin Belirlenmesi

Meslek mensupları asgari ücretin altında iş kabul edemezler.

Ücret yönetmeliğine aykırı davrandığı için işi geri verilmiş ve Oda ve Birlikçe ismi olunmuş iş sahiplerinin işleri kabul edilemez.

2.1.4.12. Bildirim Mecburiyeti

Meslek mensupları hizmet verdikleri müşterilerini kayıtlı oldukları odalara 6 ayda bir ilişikteki form ile bildirmek zorundadırlar.

Serbest muhasebeciler ve serbest muhasebeci mali müşavirler Kanununun 2'nci maddesinin a ve b fıkralarında belirtilen işleri bürolarında yapabilecekleri gibi teşebbüs veya işletme sahiplerinin işyerlerinde de yapabilirler.

Serbest muhasebeciler ve serbest muhasebeci mali müşavirler tuttukları defterleri ve bunlarla ilgili belgeleri itinalı şekilde muhafaza altına almak zorundadırlar.

2.1.4.13. Ticari Faaliyette Bulunmama

Meslek mensupları, Türk Ticaret Kanununa göre (Ticari) veya (esnaf) sayılmalarını gerektirecek bir faaliyette bulunamazlar. Meslek mensupları kendi mesleki faaliyetleri dışında serbest meslek faaliyetinde bulunamazlar. Ticari mümessillik, ticari vekillik ve acentelik yapamazlar. Adi ve kollektif şirketlerde ortak veya komandit şirketlerde komandite ortak olamazlar. Limited ve anonim şirketlerin yönetim kurulu üyeliği ve başkanlığı görevlerinde bulunamazlar.

2.1.4.14. Hizmet Akdi İle Çalışmama

Serbest muhasebeciler, serbest muhasebeci mali müşavirler gerçek ve tüzel kişilere tabi ve onların işyerlerine bağlı olarak hizmet akdi ile çalışamazlar.

2.1.4.15. Reklâm Yasağı

Meslek mensupları; iş elde etmek için, açık ve kapalı dolaylı veya dolaysız yöntemlerle reklamlarını yapamazlar ve yaptırılmazlar.

Meslek mensuplarının; tabelalarına, kartvizit, rapor ve bunlara benzer diğer yazışma kağıtlarına ; meslek ünvanlarını, iletişim araçlarının numaralarını, açık

adreslerini yazmaları reklam sayılmaz. Bunlardan başka hususların yazılması reklam sayılır ve yasaktır.

Meslek mensupları, unvanlarını kullanarak mesleki konularda ve bilimsel nitelikte, gazete ve dergilerde devamlılık arz etmemek üzere yazı yazabilirler. Yayıncılık yapamazlar. Sadece iş tekliflerinde kullanılmak ve yazılı, sözlü ve görüntülü yayın araçları ile yayınlanmamak üzere kendilerinin, ortaklık veya şirket kuruluşlarında görev yapan diğer meslek mensuplarının öz geçmişlerini kapsayan tanıtıcı broşür bastırabilirler. Bu broşürlerde evvelce veya halen iş yaptıkları müşteriler açıklanamaz.

Kendileri veya mesleki ortaklık veyahut şirketleri adına işin gerektirdiği ciddiyet ve boyutta eleman arama ilanı verebilirler. İş ilişkisinde bulunduğu firmalar adına bu ilanları veremezler

2.1.4.16. Meslek Mensubu Müşteri Adına Para Alıp, 3. Kişilere Ödeme Yapamaması

Meslek mensupları müşteri adına üçüncü kişilere (Vergi Dairesi, SSK, Bağ-Kur ve benzeri kurumlara) ödeme yapmak üzere her ne isim altında olursa olsun, Mali Değerler (Para, Çek, Senet, Menkul Değerler ve benzerlerini) alamazlar.

Emanet para makbuzu veya benzeri belge kullanamazlar.

2.1.4.17. İş Kabulü

Meslek mensupları getirilen iş teklifini gerekçe göstermeden reddedebilirler, red kararı iş sahibine gecikmeden bildirilir.

İki meslek mensubu tarafından reddedilen iş sahibi ilgili odaya müracaat eder. Oda kendisine meslek mensubu belirler.

Başka bir meslek mensubu ile sözleşmesi bulunan müşterilere bilerek iş önerilemez ve diğer meslek mensubu hakkında olumsuz yorumlarda bulunulmaz.

2.1.4.18. Defter ve Belgelerin Saklanması ve İadesi

Meslek mensupları kendilerine tevdi edilen defter ve belgeleri işlerinin gerektirdiği süre içinde iyi niyetle muhafaza etmek ve işin bitiminde iade etmek zorundadırlar. Şu kadar ki defter ve belgelerin geri alınması, sahibine yazı ile

bildirmiş olduğu hallerde saklama mükellefiyeti bildirme tarihinden itibaren bir ay içinde sona erer. İşin bitiminden itibaren bir ay içinde sahipleri tarafından alınmayan defter ve belgeler bir yazı ile ilgililerin bağlı olduğu vergi dairesine teslim edilir.

2.1.5. Sözleşmenin Feshi

Taraflar haklı nedenlerle veya karşılıklı rızaları ile, aralarındaki sözleşmeyi her zaman feshedebilirler. Bu takdirde alınmış olan defter ve belgeler sahiplerine geri verilir. Tarafların tazminat hakları genel hukuk kurallarına tabidir.

2.1.6. Çalışanlar Listesinden Silinmeyi Gerektiren Haller

Aşağıdaki hallerde meslek mensubunun adı çalışanlar listesinden silinir.

- a) Meslek mensubunun, mesleki faaliyette bulunmayacağını yazılı olarak bildirmesi veya çalışma bürosunu kapatmış olması,
- b) Çalışma bürosunu oda bölgesi dışına nakletmiş bulunması,
- c) Kanuna göre meslekten çıkarmayı gerektiren cezalara çarptırılması,
- d) Meslek mensubu olmak için Kanunun aradığı şartların sonradan kaybedilmiş olması,
- e) Ruhsatnamenin verildiği tarihte, verilmemesini gerekli kılan sebeplerin varlığının sonradan tespit edilmiş olması.

2.1.7. Meslekle Ve Meslek Onuru İle Bağdaşmayan İşler

Meslek mensuplarının aşağıda belirtilen davranışlarda bulunmaları meslekle ve meslek onuru ile bağdaşmayan hallerden sayılır.

- a) Yanında çalıştırdığı kişilere karşı uygunsuz davranışlarda bulunmak,
- b) Aşırı içki ve kumar düşkünlüğü ile tanınmak,
- c) Meslektaşlarına, müşterilerine ve kanunlara göre bilgi vermek zorunda olduğu kişi ve kuruluşlara bilgi vermemek veya kasten yanıltıcı bilgi vermek,
- d) Kanunlara göre yapılması yasak olan işlerden herhangi birini yapmak.

2.1.8. Meslekle Bağdaşan İşler

Aşağıda belirtilen işler meslekle bağdaşan işlerden olup yapılmasında bir sakınca yoktur.

- a) Bilirkişilik, tasfiye memurluğu, hayri ve ilmi kuruluşların yönetim kurulu üyeliği görevlerinde bulunmak,
- b) Limited ve anonim şirketlerde ortak, komandit şirketlerde komanditer ortak olmak veya murakıplık yapmak,
- c) Meslek mensuplarının, üyesi oldukları ve kurumlar vergisinden muaf olan yapı, kalkınma ve tüketim kooperatifleri ve yardım sandıklarının yönetim ve denetim kurulları üyelikleri görevlerinde bulunmak,
- d) Kadrolu olarak çalışmamak şartıyla öğretim ve eğitim amacı ile ders vermek,
- e) Devamlılık arz etmemek kaydı ile gazete ve dergilerde yazı ve makale yazmak,
- f) Seminer ve konferanslara katılmak.

2.1.9. Meslek Mensubunun Uyması Gereken Kurullarla İlgili Disiplin Cezaları

2.1.9.1. Uyarma Cezası Gerektiren Haller

- a) Müşterilerin işlerine karşı, kayıtsız ve ilgisiz kalınması;
- b) Birlikte yayımlanan, genelge ve yönerge hükümlerine aykırı olarak, meslek disiplinini bozucu hareketlerde bulunulması,
- c) Aday meslek mensubunun, mesleğin vakar ve onuru ile, bağdaşmayan işler yapmasına neden olunması veya bileşik izin verilmesi bu eyleme göz yumulması,
- d) Diğer meslek mensubu hakkında, ilgili kuruluşlara asılsız ihbar veya şirkette bulunulması,
- e) Yasal düzenlemelere uygun tabela asılmaması,
- f) Müşteri bildirim listelerinin odaya verilmemesi,
- g) Kanun ve Yönetmeliklerde öngörülen sosyal sorumluluk hükümlerine uyulmaması,
- h) En az iki kez yazı ile istenmesine rağmen, oda aidat borçlarının haklı gerekçe olmaksızın ödenmemesi,
- i) Adres değişikliklerinin, Serbest Muhasebeci, Serbest Muhasebeci Mali Müşavir, Yeminli Mali Müşavirlerin Çalışma Usul ve esasları Hakkında Yönetmelik hükümlerine uygun olarak süresinde bildirilmemesi,

j) Mesleğin yürütülmesi esasında; görevi ile ilgisi olmayan konularda; çıkar çatışmalarına taraf olunması,

k) Yukarıda sayılanlar dışında, mesleğin vakar ve onuruna aykırı davranışlarla, görevin gerektirdiği güveni sarsıcı hareketlerde bulunulması.

2.1.9.2. Kınama Cezası Gerektiren Haller

a) Meslek mensuplarınca, sahip olunmayan ünvanların kullanılması,

b) Yeminli mali Müşavirlerce, kendisinin, eşinin (boşanmış dahi olsa) usul ve furuundan birinin ve üçüncü dereceye kadar (bu derece dahil) kan ve sıhri hısımlarının veya bunların ortak veya yönetimde oldukları firmaların işlerine bakılması veyahut bu yakınlıktaki akrabalarından olan Serbest Muhasebecilerin ve Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlerin baktığı işlerin, tasdik edilmesi,

c) Meslek mensuplarınca, Serbest Muhasebeci, Serbest Muhasebeci Mali Müşavir ve Yeminli Mali Müşavirlerin Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelikte öngörülen yazılı hizmet sözleşmesi yapmadan iş kabul edilmesi.

d) Meslek mensuplarınca, sahte veya içeriği itibariyle yanıltıcı belge düzenlediği resmi kurum ve kuruluşlarca saptanan iş sahiplerinin (zorunlu olarak oda tarafından görevlendirmeler hariç), odalar ve birlik tarafından ilanından sonra defterlerinin tutulması ve işlerinin görülmesi.

e) Meslek mensuplarınca, reklam yasağına uyulmaması,

f) Meslek mensuplarınca, asgari ücret tarifesinde yer alan ücretlerin altında iş kabul edilmesi,

g) Ücret Yönetmeliğine aykırı davrandığı için işi geri verilmiş ve oda ve Birlikçe ismi olunmuş iş sahiplerinin (zorunlu olarak oda tarafından görevlendirmeler hariç) işlerinin kabul edilmesi.

h) Çalışanlar listesine kaydolmadan unvan kullanarak, mesleki faaliyette bulunulması,

i) Yeminli Mali Müşavirlerce, kendi defterleri hariç, defter tutulması, muhasebe bürosu açılması veya muhasebe bürosuna ortak olunması,

j) Başka bir meslek mensubu ile sözleşmesi bulunan müşterilere, bilerek iş önerilmesi ve diğer meslek mensubu hakkında olumsuz yorumlarda bulunulması,

k) Aynı unvan sahibi meslek mensubunun sorumluluğundaki işlerle ilgili, görev ve sorumluluk almadan, bir başka meslek mensubunun görüş bildirmesi, uygulamaları hakkında iş sahiplerine karşı olumsuz eleştiriler yapması,

l) Mesleğin gereği gibi yürütülmesini sağlayacak şekilde; şubenin bağlı bulunduğu odanın çalışanlar kütüğüne kayıtlı sorumlu ortak görevlendirmeden ve bu ortak sayısından fazla şube açılması,

m) Meslek mensuplarınca, kasıt olmaksızın gerekli özen ve titizlik yeterince gösterilmeden; yasal düzenlemelere ve ilan olunmuş norm ve standartlara aykırı olarak beyanname ve bildirimlerin imzalanması, denetlenmesi ve tasdik edilmesi,

n) Oda ve birlik kurulları başkan ve üyelerinin; bu görevleri dolayısıyla kanun ve yönetmeliklere aykırı davrandıklarının tespit edilmesi,

o) Serbest Muhasebeci ve Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlerce; çalışanlar kütüğüne kayıt olmadan birden fazla beyanname imzalanması,

p) Yönetmelikte yer almayan; 3568 sayılı Kanuna aykırı diğer eylemlerde bulunulması ve Birlikçe çıkarılmış diğer yönetmelik hükümlerine ve zorunlu meslek kararlarına uyulmaması.

2.1.9.3. Geçici Olarak Mesleki Faaliyetten Alıkoymayı Gerektiren Haller

a) Çalışanlar listesinde kayıtlı bulunan meslek mensuplarınca sahip olunan unvanla Kanunun 2.nci maddesinde yer alan işlerin yürütülmesi amacıyla gerçek ve tüzel kişilere bağlı ve onların işyerlerine bağımlı olarak açık veya gizli hizmet sözleşmesi ile çalışılması,

b) Meslek mensuplarınca mesleği yapmaları yasaklanmış kişilerle işbirliği yapılması,

c) Ticari faaliyet yasağına uyulmaması,

d) Meslek mensuplarınca, beyanname ve bildirimlerin imzalanması ve denetim ile ilgili yasal düzenlemelerdeki ilke ve kurullarla, ilan olunmuş norm ve standartlara kasten aykırı davranılması veya beyanname imzalama yetkisinin kasten gerçeğe aykırı olarak kullanılması,

e) Yeminli mali Müşavirlerce, tasdike ilişkin yasal düzenlemelerdeki ilke ve kurullarla, ilan olunmuş norm ve standartlara kasten aykırı davranılması veya tasdik yetkisinin kasten gerçeğe aykırı olarak kullanılması.

2.1.9.4. Meslekten Çıkarmayı Gerektiren Haller

a) Mesleğin yürütülmesi sırasında, meslek dolayısıyla işlenen suçlardan dolayı ağır hapis cezası ile cezalandırılmış olunması,

b) Meslek mensuplarının kasten vergi ziyana sebebiyet verdiklerinin mahkeme kararı ile kesinleşmesi,

c) Meslek ruhsatnamesinin bir başkasına kiraya verilmesi veya herhangi bir şekilde bir başkasına kullandırılmaması,

d) Başka meslek mensuplarının ad ve unvanları kullanılarak, beyanname düzenlenmesi ve imzalanması,

2.1.10. Disiplin Cezaları İle Yasaklara Uymama

Meslekten çıkarılanlar, yeminli sıfatı kaldırılanlar ve geçici olarak mesleki faaliyetten alıkonulanlar; bu yasakların gereklerini derhal yerine getirirler. Bu gerekleri yerine getirmeyenler hakkında odalar veya Birlik tarafından Cumhuriyet Savcılığına suç duyurusunda bulunulur (Avder, 2007: 1).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

MUHASEBE MESLEK MENSUPLARININ GÖRÜŞLERİ ÜZERİNE BİR UYGULAMA

3.1. Materyal ve Yöntem

3.1.1. Problem Cümlesi

Türkiye de Vergi Kayıp ve Kaçaklıklarının Nedenleri ve Önlenmesine Yönelik Muhasebe Meslek Mensuplarının görüşleri nedir?

3.1.1.1. Alt Problemler

Türkiye de Vergi Kayıp ve Kaçaklıklarının Nedenleri ve Önlenmesine Yönelik Olarak Muhasebe Meslek Mensuplarının;

1. Mevzuattan Kaynaklanan nedenler ile alınması gereken önlemlere ilişkin görüşleri nedir?
2. Yönetmelik nedenler ile alınması gereken önlemlere ilişkin görüşleri nedir?
3. Ekonomik nedenler ile alınması gereken önlemlere ilişkin görüşleri nedir?
4. Mali nedenler ile alınması gereken önlemlere ilişkin görüşleri nedir?
5. Psikolojik nedenler ile alınması gereken önlemlere ilişkin görüşleri nedir?
6. Sosyal nedenler ile alınması gereken önlemlere ilişkin görüşleri nedir?
7. Türkiye de Vergi Kayıp ve Kaçaklıklarının Nedenleri ve Önlenmesine Yönelik Muhasebe Meslek Mensuplarının Muhasebe uygulamalarından Kaynaklanan nedenler ile alınması gereken önlemlere ilişkin görüşleri nedir?
8. Görüşleri arasında cinsiyet, mesleki kıdem, eğitim düzeyi, meslek profili, gelir düzeyi ve tutulan defter sayısına göre anlamlı farklılıklar var mıdır?

3.1.2. Araştırmanın Gerekçesi

Vergi, devlet tarafından mükelleften zorla tahsil edilen gelirlerden oluşmaktadır. Mükelleflerden kanunda belirtilen konularda ve miktarlarda vergi alınması söz konusudur. Mükellefler vergi ile ilgili ödevlerini yerine getirirken muhasebe meslek mensuplarından yardım almaktadırlar. Dolayısıyla vergi

gelirlerinin kanunlara uygun olarak beyan edilmesi ve toplanmasında muhasebe meslek mensuplarına önemli görevler düşmektedir.

Vergi kayıp ve kaçakçılığının nedenlerinin tespit edilmesinde ve önlenmesinde muhasebe meslek mensuplarının görüşlerinin belirlenmesinin önemli olduğu düşünülerek araştırmanın yapılması gerekli görülmüştür.

3.1.3. Araştırmanın Amacı

Genel anlamda bakıldığında vergi toplanmasının amacı bireylere daha iyi hizmet vermektir. Bunun için de verginin anayasada belirtilen temel ilkeler doğrultusunda toplanması önemlidir. Vergi kayıp ve kaçakçılığı en aza indirilerek vergi politikasından beklenen amaçlara ulaşılabilir. Verginin sağlıklı olarak toplanabilmesi muhasebe meslek mensuplarının tutumlarıyla yakından ilgilidir.

Bu noktadan hareketle bu araştırmanın amacı vergi kayıp ve kaçakçılığının nedenlerini ve önlenmesi için yapılması gerekenleri muhasebe meslek mensuplarının görüşleri doğrultusunda ortaya koymak ve elde edilen sonuçlar ışığında öneriler geliştirmektir.

3.1.4. Araştırmanın Önemi

Bu araştırma ile muhasebe meslek mensuplarının vergi kayıp ve kaçakçılığının nedenleri ve önlenmesine yönelik görüşleri belirlenmeye çalışılmıştır.

Vergi kayıp ve kaçakçılığının günümüzde ulaştığı boyut dikkate alındığında araştırma daha bir önem kazanmaktadır.

Genel anlamda bu araştırma vergi kayıp ve kaçakçılığının nedenleri ve önlenmesine yönelik muhasebe meslek mensuplarının görüşlerini tespit etmek ve çözüm önerileri ortaya koymak amacı gütmektedir.

3.1.5. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Araştırmanın evrenini Kars ilindeki muhasebe meslek mensupları oluşturmaktadır. Araştırmanın evreninde 35 serbest muhasebeci ve serbest muhasebeci mali müşavir bulunmaktadır. Araştırma evrenindeki muhasebeciler; merkez ve ilçe merkezlerinde hizmet vermektedirler. Araştırma evreninin tümüne ulaşılmış olup büyük bölümü örneklem olarak alınmıştır.

Örnekleme seçiminde oransız eleman örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Oransız eleman örnekleme, evrendeki tüm elemanların birbirine eşit seçilme şansına sahip oldukları örnekleme türüdür. Buna “basit tesadüfî örnekleme”, “yalın örnekleme” , “yansız örnekleme” gibi adlar verilmektedir. Oransız eleman örneklemede, evrendeki eleman türlerinden her birinin örnekleme girenlerin sayısı tümü ile şansa bırakılmıştır (Karasar, 2003: 76).

Örnekleme seçiminde Kars ilinde hizmet veren 35 muhasebeciye ulaşılmış olup 30 muhasebeci örnekleme seçilmiştir.

3.1.6. Araştırmanın Sınırlılıkları

1. Araştırmada veri toplamak amacıyla amaçlara uygun olarak geliştirilen 8’i araştırma örnekleminde yer alan muhasebe meslek mensuplarının kişisel özelliklerini belirlemeye yönelik kapalı uçlu soru, 40’ı araştırmanın alt problemlerine yönelik 5’li likert türünde olmak üzere 48 soruluk bir anket kullanılmıştır. Araştırma bulguları bu anketle toplanan verilerle sınırlıdır.

2. Kullanılan ölçekle toplanan veriler, 2006–2007 yıllarında Kars ili sınırları içinde bulunan 30 adet muhasebe meslek mensubunun anketteki sorulara verdikleri cevaplarla sınırlıdır.

3.1.7. Araştırmanın Varsayımları

Araştırmanın planlanması ve yürütülmesinde şu varsayımlardan yola çıkılmıştır.

1. Araştırmaya katılan muhasebe meslek mensuplarının ölçme aracındaki sorulara samimi ve objektif cevaplar verdikleri varsayılmıştır.

2. Araştırmada kullanılan kaynakların içerdiği bilgilerin güvenilir ve geçerli olduğu kabul edilmiştir.

3. Örnekleme oluşturan muhasebecilerin evreni temsil edecek nitelikte olduğu varsayılmıştır.

4. Hazırlanan anketin çalışmada belirlenen alt problemlere cevap verecek düzeyde ve objektif olduğu varsayılmıştır.

3.1.8. Araştırmanın Yöntemi

3.1.8.1. Araştırma Modeli

Bu araştırma genel tarama modelindedir. Tarama modelleri, geçmişte ya da halen var olan bir durumu var olduğu şekliyle betimlemeyi amaçlayan araştırma yaklaşımlarıdır. Araştırmaya konu olan olay, birey ya da nesne, kendi koşulları içinde ve olduğu gibi tanımlanmaya çalışılır. Genel tarama modelleri ise, çok sayıda elemandan oluşan bir evrende, evren hakkında genel bir yargıya varmak amacı ile evrenin tümü ya da ondan alınacak bir grup örnek ya da örneklem üzerinde yapılan tarama düzenlemeleridir (Karasar, 2003: 87).

3.1.8.2. Veri Toplama Aracı

Araştırmada veri toplama aracı olarak araştırma amaçları doğrultusunda araştırmacı tarafından geliştirilen, ankete katılan muhasebecilerin kişisel özelliklerini belirlemeyi amaçlayan 8 soru ve araştırmanın alt problemlerine yönelik 40 soru olmak üzere toplam 48 sorudan oluşan 5'li likert tipinde bir anket kullanılmıştır. Araştırma anketinde her biri için 6 soru bulunan 7 neden ve önleme dayalı görüş düzeyini belirlemeye yönelik 40 soru bulunmaktadır. Birinci bölümünde yer alan 8 soru, araştırmaya katılan muhasebecilerin cinsiyet, medeni durum, yaş, mesleki kıdem, eğitim düzeyi, meslek profili, defter sayısı ve aylık geliri belirlemeye yöneliktir. İkinci bölümde bulunan 40 soru araştırmanın alt problemlerine göre yedi alt gruptan oluşmuştur. Bu gruplarda yer alan sorular anket içerisinde aynı amaca yönelik soruların bir arada olmaması için karışık olarak verilmiştir.

Veri toplama aracının 1. bölümünde bulunan, araştırmaya katılan muhasebecilerin kişisel özelliklerini belirlemeye yönelik sorular için uygun cevaplar verilmiş ankete katılan muhasebecilerin kendilerine uygun seçeneği işaretlemeleri istenmiştir. Anketin 2. bölümünde bulunan sorular ise “Tamamen”, “Çoğu zaman”, “Kısmen”, “Az” ve “Hiç” seçenekleri ile ifade edilmiş ve yine muhasebecilerin en uygun buldukları seçeneği işaretlemeleri istenmiştir.

3.1.8. 3. Veri Toplama Araçlarının Uygulanması

Veri toplama aracı araştırmacı tarafından örnekleme bulunan Kars ili ve merkez ilçelerde çalışan 30 muhasebeciye güvenilirlik hesabı için uygulanmıştır. Elde edilen veriler SPSS (Statistical Packet for The Social Science) programında girilerek Kuder-Richardson güvenilirlik testi uygulanmış güvenilirlik katsayısı olan Cronbach Alpha 0,645 olarak hesaplanmıştır. Güvenilirlik katsayısı 0.60'den yüksek olarak bulunan ölçekler oldukça güvenilir (Kalaycı, 2005) olarak alındığından araştırma anketi güvenilir olarak tespit edilmiştir. Daha sonra araştırma anketi örnekleme bulunan Kars il merkezi ve ilçe merkezlerinde çalışan toplam 30 muhasebeciye araştırmacı tarafından bizzat uygulanmış ve toplanmıştır.

3.1.8.4. Verilerin Çözümlemesi ve Değerlendirilmesi

Araştırmanın genel amacı çerçevesinde araştırma kapsamında cevapları aranan alt problemlere yönelik olarak toplanan veriler, SPSS 12,0 programı kullanılarak bilgisayar ortamında girilmiş ve istatistikî çözümler yapılmıştır.

Muhasebecilerin kişisel bilgileri frekans (f) ve yüzde (%) olarak hesaplanmış ve tablolar (tablo 1-2-3-4-5-6-7) halinde sunulmuştur. Yine muhasebecilerin araştırmanın alt problemlerine göre oluşturulan yedi alt grupta yer alan sorulara verdikleri cevaplar “Tamamen”, “Çoğu zaman”, “Kısmen”, “Az” ve “Hiç” seçeneklerine göre frekans (f) ve yüzde (%) olarak hesaplanmış ve tablolar (tablo -8-9-10-11-12-13-14) halinde ifade edilmiştir. Araştırmanın 8. alt probleminde belirtilen değişkenler (cinsiyet, mesleki kıdem, defter sayısı,gelir düzeyi, eğitim düzeyi ve mesleki profil) açısından muhasebe meslek mensuplarının görüşlerinin tespit edilmesinde aritmetik ortalama ve standart sapma hesaplanmıştır. Muhasebe meslek mensuplarının cinsiyet ve mesleki profil değişkenine göre görüşleri arasında anlamlı farklılıklar olup olmadığını belirlemek için “t” testi yapılmış ve 0.05 manidarlık düzeyinde test edilmiştir. Hesaplanan “t” testi sonuçlarından anlamlı olanların yanına “*” işareti konularak tablo 15, 16, 21, 22, 27, 28, 33, 34, 39, 40, 45, 46, 53 ve 54’de sunulmuştur. Ayrıca vergi kayıp ve kaçakçılığının nedenleri eğitim, defter sayısı, gelir düzeyi ve mesleki kıdem değişkenlerine göre ikiden fazla (5) grup olduğundan bu gruptaki muhasebe meslek mensuplarının görüşleri arasında anlamlı

farklılıklar olup olmadığını belirlemek için “varyans analizi” (One-way Anova) yapılmış, gruplar arasındaki farklılığı ortaya koymak için de varyansların homojen olduğu durumlarda “Tukey” testi, varyansların homojen olmadığı durumlarda “Tamhane” testi uygulanmıştır. Yapılan “varyans analizi” sonuçlarından 0.05 manidarlık düzeyinde anlamlı olanlara “*” işareti konulmuş, “Tukey ve Tamhane” testi sonuçlarında aralarında farklılık olan gruplar ise mesleki kıdem için “1-5 yıl” 1, “6-10 yıl” 2, “11-15 yıl” 3, “16-20 yıl” 4 olarak numaralandırılmıştır. Eğitim düzeyi için “Ortaokul” 1, “Lise” 2, “Önlisans” 3, “Lisans” 4, “Yüksek lisans ve doktora” 5 olarak numaralandırılmıştır. Defter sayısı için “1-25” 1, “26-50” 2, “51-75” 3, “76-100” 4 “100+” 5 olarak numaralandırılmıştır. Gelir düzeyi için “1-500 YTL” 1, “501-1000 YTL” 2, “1001-1500 YTL” 3, “1501-2000 YTL” 4, “2000+YTL” 5 olarak numaralandırılmıştır. İlişkiler bu numaralar kullanılarak gösterilmiş ve bulgular tablolar halinde (17-18-19-20-23-24-25-26-29-30-31-32-35-36-37-38-41-42-43-44-47-48-49-50-51-52-55-56-) sunulmuştur.

Araştırmada 5’li likert tipinde bir ölçek kullanılmıştır. Bu ölçekteki her bir maddeye verilen cevaplar 1.00 ile 5.00 arasında değişmektedir. Ölçekte yer alan aralıklar eşit olduğu ve ölçek 5 sütun 4 aralıktan meydana geldiği için bir aralığın değeri hesaplanırken 4/5 düşüncesinden hareket edilerek seçeneklere ait sınırlar aşağıdaki şekilde belirlenmiş ve elde edilen ortalamalar bu seçenekler kullanılarak değerlendirilmiştir. Veri çözümlene ve verilerin değerlendirilmesinde bu aralıklardaki ortalama puanlar kullanılarak yapılacaktır.

Seçenekler	Sınırlar
Hiç	1,00–1,80
Az	1,81–2,60
Kısmen	2,61–3,40
Çoğu zaman	3,41–4,20
Tamamen	4,21–5,00

3.2. BULGULAR

Bu bölümde, Kars merkez ve ilçelerde hizmet veren muhasebe meslek mensuplarının vergi kayıp ve kaçakçılığının nedenleri ve önlenmesine ait görüşleri ile ilgili olarak elde edilen bulgular tablolar halinde açıklanıp yorumlanmaktadır. Araştırmanın alt problemleri dikkate alınarak bulgular sekiz bölüm halinde sunulmuştur. Bu bölümler;

1. Örnekleme ilişkin sayısal veriler,
2. Vergi kayıp ve kaçakçılığının mevzuattan kaynaklanan nedenleri ve önlemlere yönelik muhasebe meslek mensuplarının görüşlerine ait bulgular
3. Vergi kayıp ve kaçakçılığının yönetsel nedenleri ve önlemlere yönelik muhasebe meslek mensuplarının görüşlerine ait bulgular
4. Vergi kayıp ve kaçakçılığının ekonomik nedenleri ve önlemlere yönelik muhasebe meslek mensuplarının görüşlerine ait bulgular
5. Vergi kayıp ve kaçakçılığının mali nedenleri ve önlemlere yönelik muhasebe meslek mensuplarının görüşlerine ait bulgular
6. Vergi kayıp ve kaçakçılığının psikolojik nedenleri ve önlemlere yönelik muhasebe meslek mensuplarının görüşlerine ait bulgular
7. Vergi kayıp ve kaçakçılığının sosyal nedenleri ve önlemlere yönelik muhasebe meslek mensuplarının görüşlerine ait bulgular
8. Vergi kayıp ve kaçakçılığının muhasebe uygulamalarından kaynaklanan nedenler ve önlemlere yönelik muhasebe meslek mensuplarının görüşlerine ait bulgular
9. Muhasebe meslek mensuplarının vergi kayıp ve kaçakçılığının nedenleri ve önlenmesin ilişkin görüşlerini cinsiyet, mesleki profil, eğitim düzeyi, defter sayısı, gelir düzeyi ve mesleki kıdem değişkenlerine göre yansıtan bulgular

3.2.1. Örnekleme İlişkin Sayısal Veriler

Bu kesimde örnekleme giren muhasebe meslek mensuplarının, cinsiyet, yaş, mesleki kıdem, mezun olduğu okul türü, meslek profili, tuttukları defter sayısı ve aylık gelirlerine ilişkin bilgiler verilmektedir.

3.2.1.1. Muhasebe Meslek Mensuplarının Cinsiyetlerine Göre Dağılımları

Ankete cevap veren muhasebe meslek mensuplarının cinsiyetlerine göre dağılımları Tablo 1’de yer almaktadır.

Tablo 1. Muhasebe Meslek Mensuplarının Cinsiyetlerine Göre Dağılımları

Cinsiyet	f	%
Kız	3	10,0
Erkek	27	90,0
Toplam	30	100

Tablo 1’e göre araştırmaya katılan muhasebe meslek mensuplarının cinsiyetlerine göre dağılımları incelendiğinde; muhasebe meslek mensuplarının 3’ünün (% 10,0) bayan, 27’sinin (%90,0) ise erkek olduğu görülmektedir. Buna göre örneklemin yaklaşık 1/10’u bayan ve 9/10’u ise erkek muhasebe meslek mensubundan oluşmuştur.

3.2.1.2. Muhasebe Meslek Mensuplarının Mesleki Kıdemlerine Göre Dağılımları

Ankete katılan muhasebe meslek mensuplarının mesleki kıdemlerine göre dağılımları Tablo 2’de yer almaktadır.

Tablo 2. Muhasebe Meslek Mensuplarının Mesleki Kıdemlerine Göre Dağılımları

Kıdem yılı	f	%
1–5 yıl	5	16,7
6–10 yıl	7	23,3
11–15 yıl	11	36,7
16–20 yıl	7	23,3
Toplam	30	100

Tablo 2 incelendiğinde örnekleme oluşturan muhasebe meslek mensuplarının % 16,7'si 1-5 yıllık, % 23,3'ü 6-10 yıllık, % 36,7'si 11-15 yıllık, %23,3'ü ise 16-20 yıllık mesleki kıdeme sahip oldukları görülmektedir. Buradan örnekleme oluşturan muhasebe meslek mensuplarının yaklaşık 2/5'si muhasebe mesleğinin ilk yıllarında, 3/5'ünün ise 10 yılın üzerinde deneyimli meslek mensuplarından oluştuğu söylenebilir.

3.2.1.3. Muhasebe Meslek Mensuplarının Yaşlarına Göre Dağılımları

Ankete katılan muhasebe meslek mensuplarının yaşlarına göre dağılımları Tablo 3'de yer almaktadır.

Tablo 3. Muhasebe Meslek Mensuplarının Yaşlarına Göre Dağılımları

Yaş	f	%
18 - 24	2	6,7
25 - 30	7	23,3
31 - 35	11	36,7
36 - 40	6	20,0
41 ve üstü	4	13,3
Toplam	30	100

Tablo 3 incelendiğinde örnekleme oluşturan muhasebe meslek mensuplarının % 6,7'si 18-24 yaşında, % 23,3'ü 25-30 yaşında, % 36,7'si 31-35 yaşında, % 20,0'si 36-40 yaşında ve % 13,3'ünün ise 41 ve üzeri yaşta oldukları görülmektedir.

3.2.1.4. Muhasebe Meslek Mensuplarının Eğitim Düzeyine Göre Dağılımları

Ankete cevap veren muhasebe meslek mensuplarının mezun oldukları okul türüne göre dağılımları Tablo 4'te yer almaktadır.

Tablo 4. Muhasebe Meslek Mensuplarının Eğitim Düzeyine Göre Dağılımları

Mezun olunan okul	f	%
Lise	7	23,3
Ön lisans	10	33,3
Lisans	13	43,4
Toplam	30	100

Tablo 4 incelendiğinde örnekleme oluşturan muhasebe meslek mensuplarının % 23,3'ü lise mezunu, % 33,3'ü ön lisans mezunu, % 43,4'ünün ise lisans mezunu oldukları görülmektedir. Ankete katılanlar arasında ilkököl ve yüksek lisans mezunu bulunmamaktadır. Burada örneklemin yaklaşık 2/3'sini ön lisans ve lisans mezunu, serbest muhasebeci ve serbest muhasebeci ve mali müşavirlerin oluşturduğu görülmektedir.

3.2.1.5. Muhasebe Meslek Mensuplarının Meslek Profillerine Göre Dağılımları

Ankete cevap veren muhasebe meslek mensuplarının meslek profillerine göre dağılımları Tablo 5'te yer almaktadır.

Tablo 5. Muhasebe Meslek Mensuplarının Meslek Profillerine Göre Dağılımları

Görev Türü	F	%
Serbest Muhasebeci	20	66,7
Serbest Muhasebeci Mali Müşavir	10	33,3
Toplam	30	100

Tablo 5 incelendiğinde örnekleme oluşturan muhasebe meslek mensuplarının 20'si 2/3'ü serbest muhasebeci olarak, 10'u 1/3'i ise serbest muhasebeci mali müşavir olarak görev yapmaktadırlar.

3.2.1.6. Muhasebe Meslek Mensuplarının Tuttukları Defter Sayısına Göre Dağılımları

Ankete cevap veren muhasebe meslek mensuplarının tuttukları defter sayısına göre dağılımları Tablo 6’da yer almaktadır

Tablo 6. Muhasebe Meslek Mensuplarının Tuttukları Defter Sayısına Göre Dağılımları

Defter Sayısı	f	%
1-25	3	10,0
26-50	9	30,0
51-75	11	36,7
76-100	7	23,3
Toplam	30	100

Tablo 6 incelendiğinde örnekleme oluşturan muhasebe meslek mensuplarının % 10’u 1-25 defter, % 30’u 26-50 defter, % 36,7’si 51-75 defter, % 23,3’ü ise 76-100 arasında defter tuttukları görülmektedir.

3.2.1.7. Muhasebe Meslek Mensuplarının Aylık Gelirlerine Göre Dağılımları

Ankete cevap veren muhasebe meslek mensuplarının aylık gelirlerine göre dağılımları Tablo 7’de yer almaktadır.

Tablo 7. Muhasebe Meslek Mensuplarının Aylık Gelirlerine Göre Dağılımları

Aylık Gelir	f	%
1-500	1	3,3
501-1000	6	20,0
1001-1500	5	16,7
1500-2000	10	33,3
2000 ve üstü	8	26,7
Toplam	30	100

Tablo 7 incelendiğinde örnekleme oluşturan muhasebe meslek mensuplarının % 3,3’ü 1-500 YTL, % 20’si 501-1000 YTL, % 16,7’si 1001-1500 YTL, % 33,3’ü 1500-2000 YTL, % 26,7’sinin ise 2000 YTL ve üzeri aylık gelir elde ettikleri görülmektedir. Buradan muhasebe meslek mensuplarının yarısından fazlasının 1500 YTL ve üzeri aylık gelir elde ettikleri sonucu çıkmaktadır.

3.2.2. Vergi Kayıp ve Kaçakçılığında Mevzuattan Kaynaklanan Nedenler ve Alınması Gereken Önlemlere Yönelik Görüşlere Ait Bulgular

Tablo 8. Mevzuattan Kaynaklanan Nedenler ve Alınması Gereken Önlemleri Yansıtan Görüşlerin Dağılımı

Sorular		Hiç	Az	Kısmen	Çoğu Zaman	Tamamen	Toplam
1. Vergi kanunlarında anayasal vergileme ilkelerine uymayan hükümlerin olduğunu düşünüyor musunuz?	F	-	3	11	7	9	30
	%	-	10,0	36,7	23,3	30,0	100,0
8. Vergi mevzuatında zorunluluklar dışında değişiklikler yapılmamalı mıdır?	F	1	2	17	8	2	30
	%	3,3	6,7	56,7	26,7	6,7	100,0
15. Vergiden kaçınma yollarına sebep olabilecek boşlukları ortadan kaldırmaya yönelik önlemler size göre yeterli midir?	F	1	-	5	12	12	30
	%	3,3	-	16,7	40	40	100,0
22. Vergi yargılama sürecinin yeterince etkin olduğuna ve hızlı işlediğine inanıyor musunuz?	F	8	10	9	3	-	30
	%	26,7	33,3	30,0	10,0	-	100
29. Vergi adaletini zaafa uğratan vergi affı uygulamalarına son verilmeli midir?	F	1	-	6	8	15	30
	%	3,3	-	20,0	26,7	50,0	100,0
36. Vergi mahkemelerinin aynı konuda farklı kararlar vermeleri konusunda mevzuat boşluklarını giderici çalışmaların yapıldığını düşünüyor musunuz?	F	6	16	4	3	1	30
	%	20,0	53,3	13,3	10,0	3,3	100,0

Muhasebe meslek mensuplarının uygulanan anketteki vergi kayıp ve kaçakçılığının nedenleri ve önlenmesine yönelik mevzuattan kaynaklanan nedenler hakkındaki görüşlerini yansıtan maddelere verdikleri cevaplara göre;

Muhasebe meslek mensuplarının % 30'u vergi kanunlarında anayasal vergileme ilkelerine uymayan hükümlerin olduğuna tamamen, % 23,3'ü çoğu zaman, % 36,7'si kısmen, % 10'u ise az olarak katıldıklarını ifade etmişlerdir.

Araştırmaya katılan muhasebecilerin % 80'lik bir kısmı Vergiden kaçınma yollarına sebep olabilecek boşlukları ortadan kaldırmaya yönelik önlemleri yeterli görmediklerini, %16,7'si ise kısmen yeterli gördüklerini ifade etmişlerdir. Ancak % 3,3'lük bir kesime göre de önlemler yeterlidir.

Vergi yargılama sürecinin yeterince etkin olduğuna ve hızlı işlediğine katılımcıların % 90'lık bir kısmı inanmadıklarını söylemektedir. Ancak meslek mensuplarının % 10'u çoğu zaman bu sürecin yeterince etkin olduğuna ve hızlı işlediğine inandıklarını ifade etmişlerdir.

Muhasebe meslek mensuplarının % 50'si vergi adaletini zaafa uğratan vergi affı uygulamalarına kesinlikle son verilmesi gerektiğini, % 46,7'si ise kısmi ölçüde son verilmesi gerektiğini, % 3,3'ü ise vergi affı uygulamalarının devam etmesi gerektiğini beyan etmektedirler.

Vergi mahkemelerinin aynı konuda farklı kararlar vermeleri konusunda mevzuat boşluklarını giderici çalışmaların yapıldığını düşünüyor musunuz sorusuna katılımcıların % 73,3'lük bir bölümü hiç yada az, % 13,3'lük bir kısmı kısmen, % 13,3'lük bir bölümü ise çoğu zaman ve tamamen şeklinde cevap vermişlerdir.

3.2.3. Vergi Kayıp ve Kaçakçılığında Yönetsel Nedenler ve Alınması Gereken Önlemlere Yönelik Görüşlere Ait Bulgular

Tablo 9. Yönetsel Nedenler ve Alınması Gereken Önlemleri Yansıtan Görüşlerin Dağılımı

Sorular		Hiç	Az	Kısmen	Çoğu Zaman	Tamamen	Toplam
2. Vergi idaresinin mükelleflere sürecin gerektirdiği uygulamalarda tarafsız yaklaştığını düşünüyor musunuz?	F	3	7	10	5	5	30
	%	10,0	23,3	33,3	16,7	16,7	100,0
9. Vergi idaresinde çalışanların bilgi ve birikimlerinin hizmetin gerektirdiği yeterlilikte olması için eğitim programlarının artırılması gerekli midir?	F	-	-	4	11	15	30
	%	-	-	13,3	36,7	50,0	100,0
16. Vergi dairesinin çağdaş bir örgütlenme yapısına kavuşturulması yönündeki çalışmaları tatmin edici düzeyde buluyor musunuz?	F	-	8	14	6	2	30
	%	-	26,7	46,7	20,0	6,7	100,0
23. Vergi kayıp ve kaçakçılığına neden olan etkenlerden birisinin vergi bürokrasisi olduğunu düşünüyor musunuz?	F	1	1	6	12	10	30
	%	3,3	3,3	20,0	40,0	33,3	100,0
30. Vergileme sürecinin her aşamasında "vergi idaresi- mükellef ilişkilerinde işbirliği ve karşılıklı anlayış" esas alınarak düzenlendiğine inanıyor musunuz?	F	4	10	13	1	2	30
	%	13,3	33,3	43,3	3,3	6,7	100,0
37. Vergi denetimleri yapılırken planlama ve koordinasyon daha etkin bir yapıya kavuşturulmasının olumlu bir önlem olacağına inanıyor musunuz?	F	-	1	10	15	4	30
	%	-	3,3	33,3	50,0	13,3	100,0

Muhasebe meslek mensuplarının uygulanan anketteki vergi kayıp ve kaçakçılığının nedenleri ve önlenmesine yönelik yönetsel nedenler hakkındaki görüşlerini yansıtan maddelere verdikleri cevaplara göre;

Anket cevaplayıcıları vergi idaresinin mükelleflere sürecin gerektirdiği uygulamalarda tarafsız yaklaştığını düşünüyor musunuz sorusuna %10'u hiç, % 23,3'ü az, %33,3'ü kısmen, % 33,4'ü çoğu zaman ve tamamen şeklinde ifade etmişlerdir.

Muhasebe Meslek Mensuplarının % 50'lik bir bölümü, Vergi idaresinde çalışanların bilgi ve birikimlerinin hizmetin gerektirdiği yeterlilikte olması için eğitim programlarının artırılmasının gerekli olduğunu ifade etmişlerdir. Bununla beraber % 36,7'lik bir bölümü çoğu zaman % 13,3'lük bir bölümü ise kısmen artırılmasının gerektiği yönünde görüş bildirmişlerdir.

Vergi dairesinin çağdaş bir örgütlenme yapısına kavuşturulması yönündeki çalışmaları tatmin edici düzeyde bulup bulmadıkları yönündeki bir ifade de ise, katılımcıların % 26,7 si çalışmaları az düzeyde yeterli görmektedirler. % 66,7 si ise kısmi düzeyde yeterli olduğunu, % 6,7 si ise tatmin edici düzeyde olduğunu ifade etmektedirler.

Araştırmaya katılanların % 73,3'ü vergi kayıp ve kaçakçılığına neden olan etkenlerden birisinin vergi bürokrasisi olduğunu düşünmektedirler. Ancak % 20 si Kısmen vergi bürokrasisinin kayıp ve kaçakçılıkta etken olduğunu düşünmektedir. % 6,6 sı ise hiç veya az bir etken olarak gördüğünü söylemişlerdir.

Muhasebe meslek mensupları vergileme sürecinin her aşamasında “vergi idaresi- mükellef ilişkilerinde işbirliği ve karşılıklı anlayış” esas alınarak düzenlendiğine inanıyor musunuz sorusuna % 13.3 ü Hiç, %33.3 ü Az, % 43.3 ü ise Kısmen cevabını vermişlerdir.% 10'luk bir bölümü ise vergileme sürecinin her aşamasında “vergi idaresi- mükellef ilişkilerinde işbirliği ve karşılıklı anlayış” esas alınarak düzenlendiğine inandıklarını ifade etmişlerdir.

Araştırmaya katılanların %96,7'lik bir kesimi genel anlamda vergi denetimleri yapılırken planlama ve koordinasyonun daha etkin bir yapıya kavuşturulmasının olumlu bir önlem olacağına inandıklarını, ancak % 3,3'lük bir bölümün pek inanmadıklarını beyan etmişlerdir.

3.2.4. Vergi Kayıp ve Kaçakçılığında Ekonomik Nedenler ve Alınması Gereken Önlemlere Yönelik Görüşlere Ait Bulgular

Tablo 10. Ekonomik Nedenler ve Alınması Gereken Önlemleri Yansıtan Görüşlerin Dağılımı

Sorular		Hiç	Az	Kısmen	Çoğu Zaman	Tamamen	Toplam
3. Vergi oranlarının ülkenin sosyo ekonomik şartları gözetilerek yeniden düzenlenmesini gerekli midir?	f	-	-	3	8	19	30
	%	-	-	10,0	26,7	63,3	100,0
10. Ekonomik şartlar dikkate alınarak tespit edilecek bir rakamın altındaki gelirlerin vergiden muaf tutulması vergi kayıp ve kaçakçılığını azaltıcı bir etki oluşturur mu ?	f	1	1	6	12	10	30
	%	3,3	3,3	20,0	40,0	33,3	100,0
17. Vergi kayıp ve kaçaklarının önlenmesinde şirketleşme ve çok ortaklı şirket yapısının özendirilmesi sizce etkili olabilir mi?	f	1	-	10	12	7	30
	%	3,3	-	33,3	40,0	23,3	100,0
24. Sosyal güvenlik kurumları toplumsal beklentileri karşılayacak yapıda olduğunu düşünüyor musunuz?	f	10	13	7	-	-	30
	%	33,3	43,3	23,3	-	-	100,0
31. Tarım sektörünün daha işlevsel belgelendirilmesine yönelik çalışmalar yapılması kayıp ve kaçakçılığın önlenmesinde etkin bir önlem olarak ifade edilebilir mi?	f	-	1	9	13	7	30
	%	-	3,3	30,0	43,3	23,3	100,0

Muhasebe meslek mensuplarının uygulanan anketteki vergi kayıp ve kaçakçılığının nedenleri ve önlenmesine yönelik Ekonomik nedenler hakkındaki görüşlerini yansıtan maddelere verdikleri cevaplara göre;

Anket cevaplayıcıları vergi oranlarının ülkenin sosyo ekonomik şartları gözetilerek yeniden düzenlenmesini gerekli midir ifadesi verildiğinde yaklaşık % 90'lık bir kesim gerekli olduğunu ifade etmiştir. Ancak % 10'luk bir bölüm kısmen gerekli olduğu yönünde görüş bildirmişlerdir.

Muhasebe meslek mensuplarının % 73,3'ü ekonomik şartlar dikkate alınarak tespit edilecek bir rakamın altındaki gelirlerin vergiden muaf tutulmasının vergi kayıp ve kaçakçılığını azaltıcı bir etki oluşturacağını ifade etmektedirler. % 20'si ise kısmen azaltıcı bir etkide bulunacağı söylemektedirler. % 6,6'sı ise Ekonomik şartlar dikkate alınarak tespit edilecek bir rakamın altındaki gelirlerin vergiden muaf tutulmasının vergi kayıp ve kaçakçılığını azaltıcı bir etki oluşturacağına çok fazla inanmadıklarını beyan etmektedirler.

Araştırmaya katılanların % 97,7'lik bir bölümü vergi kayıp ve kaçaklarının önlenmesinde şirketleşme ve çok ortaklı şirket yapısının özendirilmesinin etkili olacağını belirttikleri görülmektedir. % 3,3'ü ise etkili olamayacağı şeklinde görüş bildirmişlerdir.

Muhasebe meslek mensuplarının % 23,3'ü kısmi düzeyde, % 43,3'ü ise az olarak sosyal güvenlik kurumlarının toplumsal beklentileri karşılayacak yapıda olduğunu düşündükleri görülmektedir. % 33,3'ü ise Sosyal güvenlik kurumlarının toplumsal beklentileri karşılayacak yapıda olmadıklarını ifade ettikleri görülmektedir.

Araştırmaya katılanların % 97,7'lik bir bölümü tarım sektörünün daha işlevsel belgelendirilmesine yönelik çalışmalar yapılmasının kayıp ve kaçakçılığın önlenmesinde etkin bir önlem olduğunu belirtmektedirler. % 3,3'ü ise etkin bir önlem olmadığı şeklinde görüş bildirmişlerdir.

3.2.5. Vergi Kayıp ve Kaçakçılığında Mali Nedenler ve Alınması Gereken Önlemlere Yönelik Görüşlere Ait Bulgular

Tablo 11. Mali Nedenler ve Alınması Gereken Önlemleri Yansıtan Görüşlerin Dağılımı

Sorular		Hiç	Az	Kısmen	Çoğu Zaman	Tamamen	Toplam
4. Vergi tabanı "Anayasanın 73. maddesinin vergide adalet ve eşitlik ilkesi" dikkate alındığında geniş bir alanı kapsadığını düşünüyor musunuz?	f	6	9	12	2	1	30
	%	20,0	30,0	40,0	6,7	3,3	100,0
11. Vergi sistemi, karmaşık yapıdan kurtarılarak basitleştirilmeli midir?	f	-	-	8	11	11	30
	%	-	-	26,6	36,7	36,7	100,0
18. Doğrudan vergi gelirlerinin, toplam vergi gelirleri içindeki payının yüksek olduğunu düşünüyor musunuz?	f	-	1	6	11	12	30
	%	-	3,3	20,0	36,7	40,0	100,0
25. Mükelleflerin bütün maliyet unsurlarını gider olarak muhasebeleştirmelerine izin veren yapı oluşturulması gerekli midir?	f	-	-	10	10	10	30
	%	-	-	33,3	33,3	33,3	100,0
32. Artan oranlı vergi sisteminde dilimler arasındaki oranın makul seviyelerde olduğuna inanıyor musunuz?	f	1	8	16	4	1	30
	%	3,3	26,7	53,3	13,3	3,3	100,0
38. Uygulanan ekonomik programlarda halkın desteğini sağlamaya yönelik tedbirler alınmalı mıdır?	f	-	-	5	13	12	30
	%	-	-	16,7	43,3	40,0	100,0

Muhasebe meslek mensuplarının uygulanan anketteki vergi kayıp ve kaçakçılığının nedenleri ve önlenmesine yönelik mali nedenler hakkındaki görüşlerini yansıtan maddelere verdikleri cevaplara göre;

Muhasebe Meslek Mensuplarının % 70'i vergi tabanı "Anayasanın 73. maddesinin vergide adalet ve eşitlik ilkesi" dikkate alındığında geniş bir alanı kapsadığını tam anlamıyla düşünmediklerini ifade etmişlerdir. Bununla beraber % 20'lik bir bölüm ise "Anayasanın 73. maddesinin vergide adalet ve eşitlik ilkesi" dikkate alındığında geniş bir alanı kapsamadığını belirtmişlerdir.

Anket cevaplayıcılarının tamamına yakın bir bölümü vergi sisteminin, karmaşık yapıdan kurtarılarak basitleştirilmesi gerektiğini ifade etmişlerdir. (% 36,7 Tamamen, % 36,7 Çoğu Zaman, % 26,6 Kısmen).

Muhasebe meslek mensuplarının % 77,7'si dolaylı vergi gelirlerinin, toplam vergi gelirleri içindeki payının yüksek olduğu konusunda görüş belirtmişlerdir. Katılımcıların %20' lik bir bölümü kısmen yüksek olduğunu beyan etmektedirler. % 3'lük bir kesim ise Dolaylı vergi gelirlerinin, toplam vergi gelirleri içindeki payının yüksek olmadığı konusunda görüş belirtmişlerdir.

Mükelleflerin bütün maliyet unsurlarını gider olarak muhasebeleştirilmelerine izin veren yapı oluşturulmasının gerekliliği önermesine, katılımcıların tamamı olumlu yönde görüş bildirmişlerdir.

Artan oranlı vergi sistemi dikkate alındığında muhasebe meslek mensupları dilimler arasındaki oranın makul seviyelerde olup olmadığı konusunda farklı görüşler beyan etmişlerdir.

Araştırmaya katılan muhasebe meslek mensuplarının % 83,3'lük bir bölümü uygulanan ekonomik programlarda halkın desteğini sağlamaya yönelik tedbirlerin alınması gerektiğini ifade etmektedirler. % 16,7'si ise uygulanan ekonomik programlarda halkın desteğini sağlamaya yönelik tedbirlerin kısmi düzeyde alınması yönünde görüş bildirmişlerdir.

3.2.6. Vergi Kayıp ve Kaçakçılığında Psikolojik Nedenler ve Alınması Gereken Önlemlere Yönelik Görüşlere Ait Bulgular

Tablo 12. Psikolojik Nedenler ve Alınması Gereken Önlemleri Yansıtan Görüşlerin Dağılımı

Sorular		Hiç	Az	Kısmen	Çoğu Zaman	Tamamen	Toplam
5. Mükelleflerin bütçe üzerindeki şüphelerini ortadan kaldırmak için vergilerin nerelere sarf edildiğini gösteren raporların yayınlanmasının gerekli olduğuna inanıyor musunuz?	f	1	3	4	7	15	30
	%	3,3	10,0	13,3	23,3	50,0	100,0
12. Vergide adaleti zedeleyen uygulamaların ortadan kaldırılarak, vergiye karşı oluşan tepkilerin azaltıldığını düşünüyor musunuz?	f	-	9	11	3	7	30
	%	-	30,0	36,7	10,0	23,3	100,0
19. Vergi yasalarını uygulama gücüne sahip etkin ve verimli vergi idareleri oluşturularak mükellefin vergiye karşı bakışı olumlu hale getirilebilir mi?	f	-	1	2	13	14	30
	%	-	3,3	6,7	43,3	46,7	100,0
26. Bireylerin kendi kendisini yargılama yetisini geliştirici yönde vergi ahlakının oluştuğuna inanıyor musunuz?	f	6	14	8	-	2	30
	%	20,0	46,7	26,7	-	6,7	100,0
33. Vergi ödev ve yükümlülüklerini zamanında yerine getiren mükelleflerin motivasyonunu artırmak için ödüllendirme sistemleri geliştirilmesinin etkili bir önlem olabileceğini düşünüyor musunuz?	f	1	-	7	11	11	30
	%	3,3	-	23,3	36,7	36,7	100,0
39. Vergide adalet ve eşitlik ilkelerinin uygulamalara yeterince yansıtılarak mükelleflerde vergi sistemine olan güven artırıldığını düşünüyor musunuz?	f	2	10	10	4	4	30
	%	6,7	33,3	33,3	13,3	13,3	100,0

Muhasebe meslek mensuplarının uygulanan anketteki vergi kayıp ve kaçakçılığının nedenleri ve önlenmesine yönelik psikolojik nedenler hakkındaki görüşlerini yansıtan maddelere verdikleri cevaplara göre;

Muhasebe Meslek Mensuplarının % 73,3'lük bir bölümü mükelleflerin bütçe üzerindeki şüphelerini ortadan kaldırmak için toplanan vergilerin nerelere sarf edildiğini gösteren rapor ve bilançoların yayınlanmasının gerekli olduğu yönünde görüş bildirmektedirler. Katılımcıların % 13,3'ü ise kısmen gerekli olduğunu ifade etmektedirler. Ancak % 13,3'ü ise gerekli olmadığını söylemektedirler.

Araştırmaya katılanların % 33,3 vergide adaleti zedeleyen uygulamaların ortadan kaldırılmasının, vergiye karşı oluşan tepkileri azaltıldığını düşündüklerini ifade etmişlerdir. % 66,7'lik bir kesim ise yeterli düzeyde inanmadıkları yönünde görüş bildirmişlerdir.

Anket cevaplayıcılarının % 90'ı vergi yasalarını uygulama gücüne sahip etkin ve verimli vergi idareleri oluşturularak mükellefin vergiye karşı bakışı olumlu hale getirilebilir mi sorusuna olumlu hale getirilebilir % 10'u ise tam anlamıyla getirilemez cevabını vermektedirler.

Muhasebe meslek mensuplarının % 6,7'si Bireylerin kendi kendisini yargılama yetisini geliştirici yönde vergi ahlakının oluştuğuna inandıklarını % 26,7'si kısmen inandıklarını, % 66,7'si ise inanmadıkları yönünde görüş bildirmektedirler.

Araştırmaya katılanların % 97,7'si vergi ödev ve yükümlülüklerini zamanında yerine getiren mükelleflerin motivasyonunu artırmak için ödüllendirme sistemleri geliştirilmesinin etkili bir önlem olabileceği yönünde, % 3,3'ü ise etkili bir önlem olamayacağı yönünde düşüncelerini ifade etmişlerdir.

Muhasebe meslek mensuplarının vergide adalet ve eşitlik ilkelerinin uygulamalara yeterince yansıtılarak mükelleflerde vergi sistemine olan güven artırıldığını düşünüyor musunuz sorusuna % 36,6 tamamen ve çoğu zaman, % 33,3 kısmen, % 40'ı is az yada hiç cevabını vermişlerdir.

3.2.7. Vergi Kayıp ve Kaçakçılığında Sosyal Nedenler ve Alınması Gereken Önlemlere Yönelik Görüşlere Ait Bulgular

Tablo 13. Sosyal Nedenler ve Alınması Gereken Önlemleri Yansıtan Görüşlerin Dağılımı

Sorular		Hiç	Az	Kısmen	Çoğu Zaman	Tamamen	Toplam
6. Mükelleflerin vergi bilincini geliştirmek için toplumun eğitim seviyesinin yükseltilmesinin gerekli olduğunu düşünüyor musunuz?	F	-	-	5	12	13	30
	%	-	-	16,7	40,0	43,3	100,0
13. Ülkemizde vergi kayıp ve kaçakçılığını önlemek için etik kurallar yeterli düzeyde oluşmuş mudur?	F	10	9	10	1	-	30
	%	33,3	30,0	33,3	3,3	-	100,0
20. Devletin vergi gelirlerini etkin bir şekilde kullanması konusunda oluşan toplumsal beklenti karşılanmakta mıdır?	F	6	8	10	1	5	30
	%	20,0	26,7	33,3	3,3	16,7	100,0
27. Mükelleflerin benzer olaylarda ayırım yapılmayacağı konusundaki sisteme güvendiğini düşünüyor musunuz?	F	8	12	8	1	1	30
	%	26,7	40,0	26,7	3,3	3,3	100,0
34. Vergi kaçırın mükellefler üzerinde toplumsal baskı oluşturulmasının olumlu sonuçlar doğuracağına inanıyor musunuz?	F	-	2	6	12	10	30
	%	-	6,7	20,0	40,0	33,3	100,0
40. Mevcut durum dikkate alındığında mükellefler bireysel çıkar yerine toplumsal çıkarları ön planda tutmakta mıdır?	f	2	2	9	8	9	30
	%	6,7	6,7	30,0	26,7	30,0	100,0

Muhasebe meslek mensuplarının uygulanan anketteki vergi kayıp ve kaçakçılığının nedenleri ve önlenmesine yönelik sosyal nedenler hakkındaki görüşlerini yansıtan maddelere verdikleri cevaplara göre;

Mükelleflerin % 83,3'ü vergi bilincini geliştirmek için toplumun eğitim seviyesinin yükseltilmesinin tamamen gerekli olduğu, % 16,7'si ise kısmen gerekliliği yönünde görüş beyan etmişlerdir.

Araştırmaya katılanların % 63,3'ü Türkiye'de vergi kayıp ve kaçakçılığını önlemek için etik kurallar yeterli düzeyde oluşmuş mudur önermesine oluşmadığı şeklinde %36,6'sı ise kısmen oluştuğu şeklinde yanıt vermişlerdir.

Muhasebe meslek mensupları devletin vergi gelirlerini etkin bir şekilde kullanması konusunda oluşan toplumsal beklentinin karşılanıp karşılanmadığına yönelik ifadeye %20 hiç karşılanmadığı, % 26,7'si az karşılandığı % 33,3'ü kısmen karşılandığı % 20'si ise karşılandığı yönünde görüş beyan etmişlerdir.

Anket cevaplayıcılarının % 66,7'si mükelleflerin benzer olaylarda ayırım yapılmayacağı konusundaki sisteme güvenmedikleri, % 26,7'si mükelleflerin benzer olaylarda ayırım yapılmayacağı konusundaki sisteme kısmen güvendikleri % 6,6'sı Mükelleflerin benzer olaylarda ayırım yapılmayacağı konusundaki sisteme güvendikleri araştırma sonuçlarından ortaya çıkmaktadır.

Araştırmaya katılanlar vergi kaçırın mükellefler üzerinde toplumsal baskı oluşturulmasının olumlu sonuçlar doğuracağına inanıyor musunuz önermesine % 33,3'ü tamamen % 40'ı çoğu zaman, % 20'si kısmen % 6,7 hiç oluşturamayacağı yönünde görüş beyan etmişlerdir.

Muhasebe meslek mensuplarının % 86,7'lik bir kesimi mevcut durum dikkate alındığında mükelleflerin bireysel çıkar yerine toplumsal çıkarları daha fazla ön planda tuttıkları, % 13,4'lük bir kesimi de bunun tam tersi yönünde görüş bildirdikleri görülmektedir.

3.2.8. Vergi Kayıp ve Kaçakçılığında Muhasebe Uygulamalarından Kaynaklanan Nedenler ve Alınması Gereken Önlemlere Yönelik Görüşlere Ait Bulgular

Tablo 14. Muhasebe Uygulamalarından Kaynaklanan Nedenler ve Alınması Gereken Önlemleri Yansıtan Görüşlerin Dağılımı

Sorular		Hiç	Az	Kısmen	Çoğu Zaman	Tamamen	Toplam
7. Muhasebe meslek mensuplarının yaptığı işlemler "hata yapılma olasılığı dikkate alınarak" incelenmeli midir?	f	-	3	5	10	12	30
	%	-	10,0	16,7	33,3	40,0	100,0
14. İşletmenin durumunu olduğundan farklı göstermek kastiyle yapılan muhasebe hilelerine karşı gerekli önlemler yeterince alınmakta mıdır?	f	1	12	12	2	3	30
	%	3,3	40,	40,0	6,7	10,0	100,0
21. Muhasebe meslek mensuplarının muhasebe uygulamalarına yönelik kamu denetimi daha etkin bir yapıya kavuşturulmasının gerekli olduğunu düşünüyor musunuz?	f	-	-	6	13	11	30
	%	-	-	20,0	43,3	36,7	100,0
28. Türkiye muhasebe standartlarının uluslararası muhasebe standartlarıyla uyumlu hale getirilememesinin vergi kayıp ve kaçakçılığına neden olduğuna inanıyor musunuz?	f	1	1	6	12	10	30
	%	3,3	3,3	20,0	40,0	33,3	100,0
35. Muhasebe meslek mensuplarının niteliklerini artırmaya yönelik sürekli eğitim programları hazırlanıp uygulanması sizce gerekli midir?	f	-	-	-	12	18	30
	%	-	-	-	40,0	60,0	100,0

Muhasebe meslek mensuplarının uygulanan anketteki vergi kayıp ve kaçakçılığının nedenleri ve önlenmesine yönelik muhasebe uygulamalarından kaynaklanan nedenler hakkındaki görüşlerini yansıtan maddelere verdikleri cevaplara göre;

Muhasebe meslek mensuplarının yaptığı işlemler “hata yapılma olasılığı dikkate alınarak” incelenmeli ifadesine araştırmaya katılanların % 73,3’ ü incelenmeli %16,7’sı kısmen incelenmeli, %10’u is az incelenmeli şeklinde görüşlerini ifade etmişlerdir.

Muhasebe meslek mensuplarının % 80’i işletmenin durumunu olduğundan farklı göstermek kastıyla yapılan muhasebe hilelerine karşı gerekli önlemler yeterince alınmadığını, % 16,7’si alındığını, % 3,3’ü ise hiç önlem alınmadığını ifade etmiştir.

Katılımcıların % 80’ni muhasebe uygulamalarına yönelik kamu denetiminin daha etkin bir yapıya kavuşturulmasının kesinlikle gerekli olduğunu % 20’si ise kısmen gerekli olduğunu düşündüklerini beyan etmişlerdir.

Muhasebe Meslek Mensuplarının % 93,3’ü Türkiye muhasebe standartlarının uluslararası muhasebe standartlarıyla uyumlu hale getirilememesinin vergi kayıp ve kaçakçılığına neden olduğuna inandıklarını, % 6,6lık bir kesimi ise vergi kayıp ve kaçakçılığına neden olduğuna inanmadıklarını söylemişlerdir.

Muhasebe meslek mensuplarının niteliklerini artırmaya yönelik sürekli eğitim programları hazırlanıp uygulanması gerekliliği konusunda anket cevaplayıcılarının tamamı olumlu yönde görüş bildirmişlerdir.

3.2.9. Muhasebe Meslek Mensuplarının Vergi Kayıp ve Kaçakçığının Nedenleri ve Önlenmesine İlişkin Görüşlerini Cinsiyet, Mesleki Profil, Eğitim Düzeyi, Defter Sayısı, Gelir Düzeyi ve Mesleki Kıdem Değişkenlerine Göre Yansıtan Bulgular

3.2.9.1. Mevzuattan Kaynaklanan Nedenler

Tablo 15. Muhasebecilerin Mevzuat Kaynaklı Nedenlere İlişkin Görüşlerinin Cinsiyetlerine Göre İstatistiksel Dağılımı

Sorular	Cinsiyet	N	X	SS	t	p(anlamlılık)
Soru-1	Bayan	3	3,33	,577	-,714	,481
	Erkek	27	3,78	1,050		
Soru-8	Bayan	3	3,33	,577	,145	,886
	Erkek	27	3,26	,859		
Soru-15	Bayan	3	4,33	1,155	,384	,704
	Erkek	27	4,11	,934		
Soru-22	Bayan	3	2,67	,577	,810	,425
	Erkek	27	2,19	1,001		
Soru-29	Bayan	3	3,67	1,155	-,976	,337
	Erkek	27	4,26	,984		
Soru-36	Bayan	3	3,33	1,155	2,111	,044*
	Erkek	27	2,11	,934		

Tablo 15.'de araştırmaya katılan muhasebecilerin cinsiyetlerine göre vergi kayıp ve kaçakçılığının nedenlerinin mevzuat kaynaklı olduğuna ilişkin görüşlerini belirlemeye yönelik sorulara verdikleri cevapların istatistiksel dağılımı verilmiştir. Muhasebecilerin cinsiyetlerine göre görüşleri arasında farklılık olup olmadığını tespit etmek için bağımsız gruplar t-testi yapılmış ve tabloda tanımlayıcı istatistiklerle birlikte t-testi sonuçları sunulmuştur.

Muhasebecilerin anılan sorulara verdikleri cevaplardan aldıkları puanların ortalaması bayan muhasebeciler için 3,33–4,33 değerleri arasında erkek muhasebeciler için 2,11–4,26 değerleri arasında değişmektedir. Vergi kanunlarının anayasal vergileme ilkelerine ilişkin hükümleri, vergi mevzuatında zorunluluklar dışında değişikliklerin yapılmaması, vergiden kaçınma yollarına sebep olabilecek önlemlerin yeterliliği, vergi yargılama sürecinin etkinliği ve işlerliği ve vergi adaletini zaafa uğratan vergi affi uygulamalarına ilişkin muhasebecilerin görüşleri

arasında cinsiyetlerine göre $p \leq 0,05$ manidarlık düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı bulunmuştur.

Ancak vergi mahkemelerinin aynı konuda farklı kararlar vermeleri konusunda mevzuat boşluklarını giderici çalışmaların yapılmasına ilişkin muhasebecilerin görüşleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu görülmektedir [t =2,111; p= 0,044; p<0,05]. Bayan muhasebeciler vergi mahkemelerinin aynı konuda farklı kararlar vermeleri konusunda mevzuat boşluklarını giderici çalışmaların kısmen (X=3,33) yapıldığını ifade ederken erkek muhasebeciler ise yeteri kadar yapılmadığını (X=2,11) ifade etmişlerdir.

Tablo 16. Muhasebecilerin Mevzuat Kaynaklı Nedenlere İlişkin Görüşlerinin Mesleki Profillerine Göre İstatistiksel Dağılımı

Sorular	Mesleki Profil	N	X	SS	t	P
Soru-1	Serbest muhasebeci	20	3,70	1,031	,250	,804
	Serbest muhasebeci mali müşavir	10	3,80	1,033		
Soru-8	Serbest muhasebeci	20	3,10	,788	1,601	,121
	Serbest muhasebeci mali müşavir	10	3,60	,843		
Soru-15	Serbest muhasebeci	20	4,35	,671	1,866	,073
	Serbest muhasebeci mali müşavir	10	3,70	1,252		
Soru-22	Serbest muhasebeci	20	2,15	,933	,658	,516
	Serbest muhasebeci mali müşavir	10	2,40	1,075		
Soru-29	Serbest muhasebeci	20	3,85	1,040	3,097	,004*
	Serbest muhasebeci mali müşavir	10	4,90	,316		
Soru-36	Serbest muhasebeci	20	1,95	,826	2,344	,026*
	Serbest muhasebeci mali müşavir	10	2,80	1,135		

Araştırmaya katılan muhasebecilerin Mesleki Profillerine göre vergi kayıp ve kaçakçılığının nedenlerinin ve önlenmesinin mevzuatla ilişkisine dair görüşleri arasında farklılık olup olmadığını belirlemek için tek yönlü varyans analizi ve farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek amacıyla varyanslar homojen

olduğunda Tukey, varyanslar homojen olmadığı durumlar için Tamhane testleri yapılmıştır. Anova tablosundan ve tanımlayıcı istatistiklerden elde edilen değerler Tablo 16' da sunulmuştur.

Tablo 16. İncelendiğinde vergi kanunlarının anayasal vergileme ilkelerine ilişkin hükümleri, vergi mevzuatında zorunluluklar dışında değişikliklerin yapılmaması, vergiden kaçınma yollarına sebep olabilecek önlemlerin yeterliliği, vergi yargılama sürecinin etkin olduğuna ve hızlı işlediğine ilişkin mesleki profillerine göre oluşturulan grupların görüşleri arasında $p \leq 0,05$ manidarlık düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı bulunmuştur.

Ancak vergi adaletini zaafa uğratan vergi affı uygulamalarına son verilmesinin gerekliliği konusunda serbest muhasebeciler ile serbest muhasebeci mali müşavirlerin görüşleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu görülmektedir [$t = 3,097$; $p = 0,04$; $p < 0,05$]. Serbest muhasebeciler vergi adaletini zaafa uğratan vergi affı uygulamalarına son verilmesinin gerekliliğine çoğu zaman ($X = 3,85$) katıldıklarını ifade ederken , serbest muhasebeci mali müşavirler ise buna tamamen ($X = 4,90$) katıldıklarını ifade etmişlerdir.

Ayrıca vergi mahkemelerinin aynı konuda farklı kararlar vermeleri konusunda mevzuat boşluklarını giderici çalışmaların yapılması konusunda serbest muhasebeciler ile serbest muhasebeci mali müşavirlerin görüşleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu görülmektedir [$t = 2,344$; $p = 0,26$; $p < 0,05$]. Serbest muhasebeciler vergi mahkemelerinin aynı konuda farklı kararlar vermeleri konusunda mevzuat boşluklarını giderici çalışmaların yapıldığı görüşüne az olarak ($X = 1,95$) katılırken, serbest muhasebeci mali müşavirler ise kısmen ($X = 2,80$) katıldıklarını ifade etmişlerdir.

Tablo 17. Muhasebecilerin Mevzuat Kaynaklı Nedenlere İlişkin Görüşlerinin Eğitim Düzeylerine Göre İstatistiksel Dağılımı

Sorular		Eğitim düzeyi	n	X	Ss	F	p	Tukey HSD/ Tamhane
SORU-1	1	lise	7	3,71	,756	,989	,385	
	2	Ön lisans	10	3,40	1,174			
	3	Lisans	13	4,00	1,000			
		Toplam	30	3,73	1,015			
SORU-8	1	lise	7	3,14	,378	2,432	,107	
	2	Ön lisans	10	2,90	,994			
	3	Lisans	13	3,62	,768			
		Toplam	30	3,27	,828			
SORU-15	1	lise	7	4,43	,535	1,126	,339	
	2	Ön lisans	10	4,30	,675			
	3	Lisans	13	3,85	1,214			
		Toplam	30	4,13	,937			
SORU-22	1	lise	7	2,29	,951	,015	,985	
	2	Ön lisans	10	2,20	1,033			
	3	Lisans	13	2,23	1,013			
		Toplam	30	2,23	,971			
SORU-29	1	lise	7	4,43	,787	1,232	,308	
	2	Ön lisans	10	3,80	1,229			
	3	Lisans	13	4,38	,870			
		Toplam	30	4,20	,997			
SORU-36	1	lise	7	1,71	,488	1,597	,221	
	2	Ön lisans	10	2,20	,919			
	3	Lisans	13	2,54	1,198			
		Toplam	30	2,23	1,006			

Araştırmaya katılan muhasebecilerin Eğitim düzeyine göre vergi kayıp ve kaçakçılığının nedenlerinin ve önlenmesinin mevzuatla ilişkisine dair görüşleri arasında farklılık olup olmadığını belirlemek için tek yönlü varyans analizi ve farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek amacıyla varyanslar homojen olduğunda Tukey, varyanslar homojen olmadığı durumlar için Tamhane testleri

yapılmıştır. Anova tablosundan ve tanımlayıcı istatistiklerden elde edilen değerler Tablo 17' de sunulmuştur.

Tablo 17. incelendiğinde vergi kanunlarının anayasal vergileme ilkelerine ilişkin hükümleri, vergi mevzuatında zorunluluklar dışında değişikliklerin yapılmaması, vergiden kaçınma yollarına sebep olabilecek önlemlerin yeterliliği, vergi adaletini zaafa uğratan vergi affı uygulamalarına, vergi yargılama sürecinin etkin olduğuna ve hızlı işlediğine, vergi mahkemelerinin aynı konuda farklı kararlar vermeleri konusunda mevzuat boşluklarını giderici çalışmaların yapılmasına ilişkin eğitim düzeyine göre oluşturulan grupların görüşleri arasında $p \leq 0,05$ manidarlık düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı bulunmuştur.

Tablo 18. Muhasebecilerin Mevzuat Kaynaklı Nedenlere İlişkin Görüşlerinin Defter Sayılarına Göre İstatistiksel Dağılımı

Sorular		Defter Sayısı	n	X	Ss	F p≤0,05	P	Tukey HSD/ Tamhane
SORU-1	1	1-25	3	4,33	1,155	,642	,595	
	2	26-50	9	3,78	1,093			
	3	51-75	11	3,45	1,036			
	4	76-100	7	3,86	,900			
		Toplam	30	3,73	1,015			
SORU-8	1	1-25	3	3,67	1,155	,470	,706	
	2	26-50	9	3,22	,972			
	3	51-75	11	3,09	,831			
	4	76-100	7	3,43	,535			
		Toplam	30	3,27	,828			
SORU-15	1	1-25	3	4,33	1,155	,050	,985	
	2	26-50	9	4,11	,782			
	3	51-75	11	4,09	1,136			
	4	76-100	7	4,14	,900			
		Toplam	30	4,13	,937			
SORU-22	1	1-25	3	1,67	,577	3,354	,034	2-3 P=0,032*
	2	26-50	9	1,67	,866			
	3	51-75	11	2,82	,874			
	4	76-100	7	2,29	,951			
		Toplam	30	2,23	,971			
SORU-29	1	1-25	3	5,00	,000	1,532	,230	
	2	26-50	9	3,89	1,269			
	3	51-75	11	4,45	,820			
	4	76-100	7	3,86	,900			
		Toplam	30	4,20	,997			
SORU-36	1	1-25	3	2,67	1,155	,390	,761	
	2	26-50	9	2,11	,928			
	3	51-75	11	2,36	1,206			
	4	76-100	7	2,00	,816			
		Toplam	30	2,23	1,006			

Araştırmaya katılan muhasebecilerin defter sayılarına göre vergi kayıp ve kaçakçılığının nedenlerinin ve önlenmesinin mevzuatla ilişkisine dair görüşleri arasında farklılık olup olmadığını belirlemek için tek yönlü varyans analizi ve farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek amacıyla varyanslar homojen olduğunda Tukey, varyanslar homojen olmadığı durumlar için Tamhane testleri yapılmıştır. Anova tablosundan ve tanımlayıcı istatistiklerden elde edilen değerler Tablo 18. de sunulmuştur.

Tablo 18. incelendiğinde vergi kanunlarının anayasal vergileme ilkelerine ilişkin hükümleri, vergi mevzuatında zorunluluklar dışında değişikliklerin yapılmaması, vergiden kaçınma yollarına sebep olabilecek önlemlerin yeterliliği, vergi adaletini zaafa uğratan vergi affı uygulamalarına ve vergi mahkemelerinin aynı konuda farklı kararlar vermeleri konusunda mevzuat boşluklarını giderici çalışmaların yapılmasına ilişkin defter sayılarına göre oluşturulan grupların görüşler arasında $p \leq 0,05$ manidarlık düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı bulunmuştur.

Ancak vergi yargılama sürecinin etkinliği ve işlerliğine ilişkin görüşler arasında gruplar arası ve gruplar içinde istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu görülmektedir [$F(3,26)=3,354$; $p=0,34$ ($p < 0,05$)]. Gruplar arasında oluşan farklılığın 26-50 arasında deftere sahip muhasebeciler ile 51-75 arasında deftere sahip muhasebeciler (varyanslar homojen ($p=0,832$) arasında olduğu görülmüştür ($p=0,032$). 26-50 arasında deftere sahip muhasebeciler vergi yargılama sürecinin etkin olduğuna ve hızlı işlerliğine hiç inanmadıklarını ($X=1,67$), 51-75 arasında deftere sahip muhasebeciler ise kısmen ($X=2,82$) inandıklarını ifade etmişlerdir.

Tablo 19. Muhasebecilerin Mevzuat Kaynaklı Nedenlere İlişkin Görüşlerinin Gelir Düzeylerine Göre İstatistiksel Dağılımı

Sorular		Gelir düzeyi	n	X	Ss	F p≤0,05	P	Tukey HSD/ Tamhane
SORU-1	1	501-1000	7	4,00	1,155	,236	,870	
	2	1001-1500	5	3,80	1,304			
	3	1500-2000	10	3,60	1,075			
	4	2000+	8	3,63	,744			
		Toplam	30	3,73	1,015			
SORU-8	1	501-1000	7	3,14	,378	,882	,463	
	2	1001-1500	5	2,80	1,304			
	3	1500-2000	10	3,50	,850			
	4	2000+	8	3,38	,744			
		Toplam	30	3,27	,828			
SORU-15	1	501-1000	7	4,14	,690	1,172	,339	
	2	1001-1500	5	3,80	,837			
	3	1500-2000	10	3,90	1,287			
	4	2000+	8	4,63	,518			
		Toplam	30	4,13	,937			
SORU-22	1	501-1000	7	1,71	,951	3,295	,036	
	2	1001-1500	5	1,80	,447			
	3	1500-2000	10	2,20	,919			
	4	2000+	8	3,00	,926			
		Toplam	30	2,23	,971			
SORU-22	1	501-1000	7	4,29	,488	,850	,479	1-4 P=0,04*
	2	1001-1500	5	3,60	1,673			
	3	1500-2000	10	4,20	,919			
	4	2000+	8	4,50	,926			
		Toplam	30	4,20	,997			
SORU-36	1	501-1000	7	2,14	,378	,253	,858	
	2	1001-1500	5	2,60	1,140			
	3	1500-2000	10	2,20	1,135			
	4	2000+	8	2,13	1,246			
		Toplam	30	2,23	1,006			

Araştırmaya katılan muhasebecilerin gelir düzeyine göre vergi kayıp ve kaçakçılığının nedenlerinin ve önlenmesinin mevzuatla ilişkisine dair görüşleri arasında farklılık olup olmadığını belirlemek için tek yönlü varyans analizi ve farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek amacıyla varyanslar homojen olduğunda Tukey, varyanslar homojen olmadığı durumlar için Tamhane testleri yapılmıştır. Anova tablosundan ve tanımlayıcı istatistiklerden elde edilen değerler Tablo 19'.da sunulmuştur.

Tablo 19 incelendiğinde vergi kanunlarının anayasal vergileme ilkelerine ilişkin hükümleri, vergi mevzuatında zorunluluklar dışında değişikliklerin yapılmaması, vergiden kaçınma yollarına sebep olabilecek önlemlerin yeterliliği, vergi adaletini zaafa uğratan vergi affı uygulamalarına ve vergi mahkemelerinin aynı konuda farklı kararlar vermeleri konusunda mevzuat boşluklarını giderici çalışmaların yapılmasına ilişkin gelir düzeyine göre oluşturulan grupların görüşler arasında $p \leq 0,05$ manidarlık düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı bulunmuştur.

Ancak vergi yargılama sürecinin etkinliği ve işlerliğine ilişkin görüşler arasında gruplar arası ve gruplar içinde istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu görülmektedir [$F(3,26)=3,295$; $p=0,036$ ($p < 0,04$)]. Gruplar arasında oluşan farklılığın 501-1000 YTL arasında gelire sahip muhasebeciler ile 2000 YTL'den daha fazla gelire sahip muhasebeciler (varyanslar homojen ($p=0,439$) arasında olduğu görülmüştür ($p=0,04$). 501-1000 YTL arasında gelir düzeyine sahip muhasebeciler vergi yargılama sürecinin etkin olduğuna ve hızlı işlediğine hiç inanmadıklarını ($X=1,71$), 2000 YTL'den daha fazla gelire sahip muhasebeciler ise kısmen ($X=2,82$) kısmen inandıklarını ifade etmişlerdir.

Tablo 20. Muhasebecilerin Mevzuat Kaynaklı Nedenlere İlişkin Görüşlerinin Mesleki Kıdemlerine Göre İstatistiksel Dağılımı

Sorular		Mesleki Kıdem	n	X	Ss	F	P	Tukey HSD/ Tamhane
SORU-1	1	1-5	5	3,60	,894	,051	,985	
	2	6-10	7	3,71	1,254			
	3	11-15	11	3,82	,982			
	4	16-20	7	3,71	1,113			
		Toplam	30	3,73	1,015			
SORU-8	1	1-5	5	3,40	,548	,787	,512	
	2	6-10	7	3,29	,756			
	3	11-15	11	3,45	1,128			
	4	16-20	7	2,86	,378			
		Toplam	30	3,27	,828			
SORU-15	1	1-5	5	4,20	1,095	,694	,564	
	2	6-10	7	3,71	1,380			
	3	11-15	11	4,18	,751			
	4	16-20	7	4,43	,535			
		Toplam	30	4,13	,937			
SORU-22	1	1-5	5	2,00	1,000	6,014	,003	2-3 P=,024* 3-4 P=,004*
	2	6-10	7	2,71	,951			
	3	11-15	11	1,55	,688			
	4	16-20	7	3,00	,577			
		Toplam	30	2,23	,971			
SORU-29	1	1-5	5	4,20	1,095	,024	,995	
	2	6-10	7	4,14	,690			
	3	11-15	11	4,18	1,250			
	4	16-20	7	4,29	,951			
		Toplam	30	4,20	,997			
SORU-36	1	1-5	5	2,60	1,342	1,023	,398	
	2	6-10	7	2,43	,976			
	3	11-15	11	1,82	,603			
	4	16-20	7	2,43	1,272			

Araştırmaya katılan muhasebecilerin Mesleki kıdemlerine göre vergi kayıp ve kaçakçılığının nedenlerinin ve önlenmesinin mevzuatla ilişkisine dair görüşleri arasında farklılık olup olmadığını belirlemek için tek yönlü varyans analizi ve farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek amacıyla varyanslar homojen olduğunda Tukey, varyanslar homojen olmadığı durumlar için Tamhane testleri yapılmıştır. Anova tablosundan ve tanımlayıcı istatistiklerden elde edilen değerler Tablo 20' de sunulmuştur.

Tablo 20 incelendiğinde vergi kanunlarının anayasal vergileme ilkelerine ilişkin hükümleri, vergi mevzuatında zorunluluklar dışında değişikliklerin yapılmaması, vergiden kaçınma yollarına sebep olabilecek önlemlerin yeterliliği, vergi adaletini zaafa uğratan vergi affı uygulamalarına ve vergi mahkemelerinin aynı konuda farklı kararlar vermeleri konusunda mevzuat boşluklarını giderici çalışmaların yapılmasına ilişkin mesleki kıdemlerine göre oluşturulan grupların görüşler arasında $p \leq 0,05$ manidarlık düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı bulunmuştur.

Ancak vergi yargılama sürecinin etkinliği ve işlerliğine ilişkin görüşler arasında gruplar arası ve gruplar içinde istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu görülmektedir [$F(3,26)=0,024$; $p=0,03$ ($p < 0,05$)]. Gruplar arasında oluşan farklılığın 6-10 yıl arasında kıdeme sahip muhasebeciler ile 11-15 yıl arasında mesleki kıdeme sahip muhasebeciler (varyanslar homojen ($p=0,062$) arasında olduğu görülmüştür ($p=0,24$). Ayrıca 11-15 yıl arasında mesleki kıdeme sahip muhasebeciler ile 16-20 yıl arasında mesleki kıdeme sahip muhasebeciler arasında da fark olduğu görülmüştür ($p=0,04$). 6-10 yıl arasında mesleki kıdeme sahip muhasebeciler vergi yargılama sürecinin etkin olduğuna ve hızlı işlediğine kısmen inandıklarını ($X=2,71$), 11-15 yıl arasında mesleki kıdeme sahip muhasebeciler ise hiç inanmadıklarını ($X=1,55$) ifade etmişlerdir. Ayrıca 16-20 yıl arasında mesleki kıdeme sahip muhasebecilerin vergi yargılama sürecinin etkin olduğuna ve hızlı işlediğine kısmen inandıkları ($X=3,00$) görülmektedir.

3.2.9.2. Yönetsel Nedenler

Tablo 21. Muhasebecilerin Yönetsel Kaynaklı Nedenlere İlişkin Görüşlerinin Cinsiyetlerine Göre İstatistiksel Dağılımı

Sorular	Cinsiyet	N	X	SS	t	p
Soru-2	Bayan	3	2,33	1,155	1,092	,284
	Erkek	27	3,15	1,231		
Soru-9	Bayan	3	5,00	,000	1,657	,109
	Erkek	27	4,30	,724		
Soru-16	Bayan	3	2,33	,577	1,581	,125
	Erkek	27	3,15	,864		
Soru-23	Bayan	3	4,00	1,000	,060	,953
	Erkek	27	3,96	1,018		
Soru-30	Bayan	3	3,33	,577	1,415	,168
	Erkek	27	2,48	1,014		
Soru-37	Bayan	3	4,67	,577	2,504	,018*
	Erkek	27	3,63	,688		

Tablo 21.'de araştırmaya katılan muhasebecilerin cinsiyetlerine göre vergi kayıp ve kaçakçılığının nedenlerinin yönetsel nedenler kaynaklı olduğuna ilişkin görüşlerini belirlemeye yönelik sorulara verdikleri cevapların istatistiksel dağılımı verilmiştir. Muhasebecilerin cinsiyetlerine göre görüşleri arasında farklılık olup olmadığını tespit etmek için bağımsız gruplar t-testi yapılmış ve tabloda tanımlayıcı istatistiklerle birlikte t-testi sonuçları sunulmuştur. Muhasebecilerin anılan sorulara verdikleri cevaplardan aldıkları puanların ortalaması bayan muhasebeciler için 2,33-5,00 değerleri arasında erkek muhasebeciler için 2,48-4,30 değerleri arasında değişmektedir.

Vergi idaresinin mükelleflere sürecin gerektirdiği uygulamalardaki yaklaşımı, vergi idaresinde çalışanların bilgi ve birikimlerinin hizmetin gerektirdiği yeterlilikte olması için eğitim programlarının artırılması, vergi dairesinin çağdaş bir örgütlenme yapısına kavuşturulması yönündeki çalışmalar, vergi kayıp ve kaçakçılığına neden olan etkenlerden birisinin vergi bürokrasisi olması ve vergileme sürecinin her aşamasında “vergi idaresi- mükellef ilişkilerinde işbirliği ve karşılıklı anlayış” esas alınarak düzenlenmesine ilişkin görüşler arasında muhasebecilerin cinsiyetlerine göre

$p \leq 0,05$ manidarlık düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı bulunmuştur.

Ancak vergi denetimleri yapılırken planlama ve koordinasyonun daha etkin bir yapıya kavuşturulmasının gerekliliği konusunda bayan muhasebeciler ve erkek muhasebecilerin görüşleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu görülmektedir [t =2,504; p= 0,018; p<0,05]. Bayan muhasebeciler vergi denetimleri yapılırken planlama ve koordinasyonun daha etkin bir yapıya kavuşturulmasının etkili bir önlem olacağı görüşüne tamamen (X= 4,67) katılırken, erkek muhasebeciler çoğu zaman (X=3,63) bu görüşe katıldıklarını ifade etmişlerdir.

Tablo 22. Muhasebecilerin Yönetsel Kaynaklı Nedenlere İlişkin Görüşlerinin Mesleki Profillerine Göre İstatistiksel Dağılımı

Sorular	Mesleki profil	N	X	SS	t	p
Soru-2	Serbest muhasebeci	20	2,90	1,294	1,052	,302
	Serbest muhasebeci mali müşavir	10	3,40	1,075		
Soru-9	Serbest muhasebeci	20	4,30	,733	,713	,482
	Serbest muhasebeci mali müşavir	10	4,50	,707		
Soru-16	Serbest muhasebeci	20	2,80	,616	2,605	,015*
	Serbest muhasebeci mali müşavir	10	3,60	1,075		
Soru-23	Serbest muhasebeci	20	3,85	1,089	,901	,375
	Serbest muhasebeci mali müşavir	10	4,20	,789		
Soru-30	Serbest muhasebeci	20	2,70	1,031	1,027	,313
	Serbest muhasebeci mali müşavir	10	2,30	,949		
Soru-37	Serbest muhasebeci	20	3,60	,598	1,421	,166
	Serbest muhasebeci mali müşavir	10	4,00	,943		

Tablo 22.'de araştırmaya katılan muhasebecilerin mesleki profillerine göre vergi kayıp ve kaçakçılığının nedenlerinin yönetsel nedenler kaynaklı olduğuna ilişkin görüşlerini belirlemeye yönelik sorulara verdikleri cevapların istatistiksel dağılımı verilmiştir. Muhasebecilerin cinsiyetlerine göre görüşleri arasında farklılık olup olmadığını tespit etmek için bağımsız gruplar t-testi yapılmış ve tabloda

tanımlayıcı istatistiklerle birlikte t-testi sonuçları sunulmuştur. Muhasebecilerin anılan sorulara verdikleri cevaplardan aldıkları puanların ortalaması serbest muhasebeciler için 2,70–4,30 değerleri arasında serbest muhasebeci mali müşavirler için 2,30-4,50 değerleri arasında değişmektedir.

Vergi idaresinin mükelleflere sürecin gerektirdiği uygulamalardaki yaklaşımı, vergi idaresinde çalışanların bilgi ve birikimlerinin hizmetin gerektirdiği yeterlilikte olması için eğitim programlarının artırılması, vergi denetimleri yapılırken planlama ve koordinasyonun daha etkin bir yapıya kavuşturulmasının gerekliliği, vergi kayıp ve kaçakçılığına neden olan etkenlerden birisinin vergi bürokrasisi olması ve vergileme sürecinin her aşamasında “vergi idaresi- mükellef ilişkilerinde işbirliği ve karşılıklı anlayış” esas alınarak düzenlenmesine ilişkin görüşler arasında muhasebecilerin mesleki profillerine göre $p \leq 0,05$ manidarlık düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı bulunmuştur.

Ancak vergi dairesinin çağdaş bir örgütlenme yapısına kavuşturulması yönündeki çalışmalar konusunda serbest muhasebeciler ile serbest muhasebeci mali müşavirlerin görüşleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu görülmektedir [$t = 2,605$; $p = 0,015$; $p < 0,05$]. Serbest muhasebeciler vergi dairesinin çağdaş bir örgütlenme yapısına kavuşturulması konusunda yapılan çalışmaları kısmen ($X = 2,80$) tatmin edici düzeyde bulurken, serbest muhasebeci mali müşavirler ise bu konuda yapılan çalışmaları çoğu zaman ($X = 3,60$) tatmin edici düzeyde bulduklarını ifade etmişlerdir.

Tablo 23. Muhasebecilerin Yönetmelik Kaynaklı Nedenlere İlişkin Görüşlerinin Eğitim Düzeylerine Göre İstatistiksel Dağılımı

Sorular		Eğitim düzeyi	n	X	Ss	F	P	Tukey HSD/ Tamhane
SORU-2	1	Lise	7	3,00	1,633	,882	,426	
	2	Ön lisans	10	2,70	1,160			
	3	Lisans	13	3,38	1,044			
		Toplam	30	3,07	1,230			
SORU-9	1	Lise	7	4,00	1,000	1,323	,283	
	2	Ön lisans	10	4,40	,699			
	3	Lisans	13	4,54	,519			
		Toplam	30	4,37	,718			
SORU-16	1	Lise	7	2,86	,690	,881	,426	
	2	Ön lisans	10	2,90	,738			
	3	Lisans	13	3,31	1,032			
		Toplam	30	3,07	,868			
SORU-23	1	Lise	7	4,00	,816	,210	,812	
	2	Ön lisans	10	3,80	1,229			
	3	Lisans	13	4,08	,954			
		Toplam	30	3,97	,999			
SORU-30	1	Lise	7	2,43	,976	,081	,922	
	2	Ön lisans	10	2,60	,966			
	3	Lisans	13	2,62	1,121			
		Toplam	30	2,57	1,006			
SORU-37	1	Lise	7	3,86	,690	1,606	,219	
	2	Ön lisans	10	3,40	,516			
	3	Lisans	13	3,92	,862			
		Toplam	30	3,73	,740			

Anket cevaplayıcılarının eğitim düzeyine göre vergi kayıp ve kaçakçılığının nedenlerinin ve önlenmesinin yönetmelik kaynaklı nedenler ve önlemler olmasına ilişkin görüşleri arasında farklılık olup olmadığını belirlemek için tek yönlü varyans analizi ve farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek amacıyla varyanslar homojen olduğunda Tukey, varyanslar homojen olmadığı durumlar için Tamhane

testleri yapılmıştır. Anova tablosundan ve tanımlayıcı istatistiklerden elde edilen değerler Tablo 23. da sunulmuştur.

Tablo 23. incelendiğinde vergi idaresinin mükelleflere sürecin gerektirdiği uygulamalardaki yaklaşımı, vergi idaresinde çalışanların bilgi ve birikimlerinin hizmetin gerektirdiği yeterlilikte olması için eğitim programlarının artırılması, vergi dairesinin çağdaş bir örgütlenme yapısına kavuşturulması yönündeki çalışmalar, vergi kayıp ve kaçakçılığına neden olan etkenlerden birisinin vergi bürokrasisi olması, vergi denetimleri yapılırken planlama ve koordinasyonun daha etkin bir yapıya kavuşturulmasının gerekliliği ve vergileme sürecinin her aşamasında “vergi idaresi- mükellef ilişkilerinde işbirliği ve karşılıklı anlayış” esas alınarak düzenlenmesine ilişkin eğitim düzeyine göre oluşturulan grupların görüşler arasında $p \leq 0,05$ manidarlık düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı bulunmuştur.

Tablo 24. Muhasebecilerin Yönetmelik Kaynaklı Nedenlere İlişkin Görüşlerinin Defter Sayılarına Göre İstatistiksel Dağılımı

Sorular		Defter Sayısı	n	X	Ss	F p≤0,05	P	Tukey HSD/ Tamhane
SORU-2	1	1-25	3	3,00	,000	,014	,998	
	2	26-50	9	3,11	1,453			
	3	51-75	11	3,09	1,300			
	4	76-100	7	3,00	1,291			
		Toplam	30	3,07	1,230			
SORU-9	1	1-25	3	5,00	,000	2,200	,112	
	2	26-50	9	4,56	,726			
	3	51-75	11	4,00	,775			
	4	76-100	7	4,43	,535			
		Toplam	30	4,37	,718			
SORU-16	1	1-25	3	2,33	,577	,860	,474	
	2	26-50	9	3,11	,782			
	3	51-75	11	3,09	1,136			
	4	76-100	7	3,29	,488			
		Toplam	30	3,07	,868			
SORU-23	1	1-25	3	4,33	1,155	,630	,602	
	2	26-50	9	3,67	1,118			
	3	51-75	11	3,91	,831			
	4	76-100	7	4,29	1,113			
		Toplam	30	3,97	,999			
SORU-30	1	1-25	3	3,00	,000	1,551	,225	
	2	26-50	9	2,67	1,118			
	3	51-75	11	2,09	,701			
	4	76-100	7	3,00	1,291			
		Toplam	30	2,57	1,006			
SORU-37	1	1-25	3	5,00	,000	5,356	,005	1-2; p=,001*
	2	26-50	9	3,44	,527			1-3; p=,001*
	3	51-75	11	3,55	,688			1-4; p=,028*
	4	76-100	7	3,86	,690			
		Toplam	30	3,73	,740			

Araştırmaya katılan muhasebecilerin defter sayılarına göre vergi kayıp ve kaçakçılığının nedenlerinin ve önlenmesinin yönetsel kaynaklı nedenler olmasına ilişkin görüşleri arasında farklılık olup olmadığını belirlemek için tek yönlü varyans analizi ve farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek amacıyla varyanslar homojen olduğunda Tukey, varyanslar homojen olmadığı durumlar için Tamhane testleri yapılmıştır. Anova tablosundan ve tanımlayıcı istatistiklerden elde edilen değerler Tablo 24’ de sunulmuştur.

Tablo 24 incelendiğinde vergi idaresinin mükelleflere sürecin gerektirdiği uygulamalardaki yaklaşımı, vergi idaresinde çalışanların bilgi ve birikimlerinin hizmetin gerektirdiği yeterlilikte olması için eğitim programlarının artırılması, vergi dairesinin çağdaş bir örgütlenme yapısına kavuşturulması yönündeki çalışmalar, vergi kayıp ve kaçakçılığına neden olan etkenlerden birisinin vergi bürokrasisi olması ve vergileme sürecinin her aşamasında “vergi idaresi- mükellef ilişkilerinde işbirliği ve karşılıklı anlayış” esas alınarak düzenlenmesine ilişkin defter sayılarına göre oluşturulan grupların görüşler arasında $p \leq 0,05$ manidarlık düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı bulunmuştur.

Ancak vergi denetimleri yapılırken planlama ve koordinasyonun daha etkin bir yapıya kavuşturulmasının gerekliliği konusunda muhasebecilerin görüşleri arasında gruplar arası ve gruplar içinde istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu görülmektedir [$F(3,26)=5,356$; $p=0,005$ ($p < 0,05$)]. Farklılık bulunan madde için varyanslar homojen dağılmadığı için ($p=0,045$) hangi gruplar arasında fark olduğunu tespit etmek için Tamhane testi yapılmıştır. Gruplar arasında oluşan farklılığın 1-25 arasında deftere sahip muhasebeciler ile diğer üç gruptaki muhasebeciler arasında olduğu görülmüştür. 1-25 arasında deftere sahip muhasebeciler vergi denetimleri yapılırken planlama ve koordinasyonun daha etkin bir yapıya kavuşturulmasının etkili bir önlem olacağı görüşüne tamamen ($X= 5,00$) katılırken, diğer gruplardaki muhasebeciler çoğu zaman ($X=3,44-3,86$ arası) bu görüşe katıldıklarını ifade etmişlerdir.

Tablo 25. Muhasebecilerin Yönetmelik Kaynaklı Nedenlere İlişkin Görüşlerinin Gelir Düzeylerine Göre İstatistiksel Ağılımı

Sorular		Gelir düzeyi	n	X	Ss	F p≤0,05	P	Tukey HSD/ Tamhane
SORU-2	1	501-1000	7	2,86	1,574	,251	,860	
	2	1001-1500	5	3,20	1,095			
	3	1500-2000	10	3,30	1,059			
	4	2000+	8	2,88	1,356			
		Toplam	30	3,07	1,230			
SORU-9	1	501-1000	7	4,29	,756	1,157	,345	
	2	1001-1500	5	4,20	,837			
	3	1500-2000	10	4,70	,483			
	4	2000+	8	4,13	,835			
		Toplam	30	4,37	,718			
SORU-16	1	501-1000	7	2,86	,900	,217	,884	
	2	1001-1500	5	3,00	,707			
	3	1500-2000	10	3,20	,919			
	4	2000+	8	3,13	,991			
		Toplam	30	3,07	,868			
SORU-23	1	501-1000	7	4,14	,690	,281	,839	
	2	1001-1500	5	3,60	1,673			
	3	1500-2000	10	4,00	,943			
	4	2000+	8	4,00	,926			
		Toplam	30	3,97	,999			
SORU-30	1	501-1000	7	2,43	,535	,969	,422	
	2	1001-1500	5	3,20	1,095			
	3	1500-2000	10	2,60	1,265			
	4	2000+	8	2,25	,886			
		Toplam	30	2,57	1,006			
SORU-37	1	501-1000	7	3,71	,756	,438	,728	
	2	1001-1500	5	3,40	,894			
	3	1500-2000	10	3,80	,789			
	4	2000+	8	3,88	,641			

Araştırmaya katılan muhasebecilerin gelir düzeyine göre vergi kayıp ve kaçakçılığının nedenlerinin ve önlenmesinin yönetsel kaynaklı nedenler ve önlemler olmasına ilişkin görüşleri arasında farklılık olup olmadığını belirlemek için tek yönlü varyans analizi ve farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek amacıyla varyanslar homojen olduğunda Tukey, varyanslar homojen olmadığı durumlar için Tamhane testleri yapılmıştır. Anova tablosundan ve tanımlayıcı istatistiklerden elde edilen değerler Tablo 25’ de sunulmuştur.

Tablo 25 incelendiğinde vergi idaresinin mükelleflere sürecin gerektirdiği uygulamalardaki yaklaşımı, vergi idaresinde çalışanların bilgi ve birikimlerinin hizmetin gerektirdiği yeterlilikte olması için eğitim programlarının artırılması, vergi dairesinin çağdaş bir örgütlenme yapısına kavuşturulması yönündeki çalışmalar, vergi kayıp ve kaçakçılığına neden olan etkenlerden birisinin vergi bürokrasisi olması, vergi denetimleri yapılırken planlama ve koordinasyonun daha etkin bir yapıya kavuşturulmasının gerekliliği ve vergileme sürecinin her aşamasında “vergi idaresi- mükellef ilişkilerinde işbirliği ve karşılıklı anlayış” esas alınarak düzenlenmesine ilişkin gelir düzeyine göre oluşturulan grupların görüşleri arasında $p \leq 0,05$ manidarlık düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık görülmüştür.

Tablo 26. Muhasebecilerin Yönetmelik Kaynaklı Nedenlere İlişkin Görüşlerinin Mesleki Kıdemlerine Göre İstatistiksel Dağılımı

Sorular		Mesleki Kıdem	n	X	Ss	F	p	Tukey HSD/ Tamhane
SORU-2	1	1-5	5	2,80	,447	1,360	,277	
	2	6-10	7	2,86	1,215			
	3	11-15	11	3,64	1,206			
	4	16-20	7	2,57	1,512			
		Toplam	30	3,07	1,230			
SORU-9	1	1-5	5	4,80	,447	1,807	,171	
	2	6-10	7	4,14	,900			
	3	11-15	11	4,55	,522			
	4	16-20	7	4,00	,816			
		Toplam	30	4,37	,718			
SORU-16	1	1-5	5	2,40	,894	1,408	,263	
	2	6-10	7	3,29	,951			
	3	11-15	11	3,27	,467			
	4	16-20	7	3,00	1,155			
		Toplam	30	3,07	,868			
SORU-23	1	1-5	5	3,80	,837	1,158	,345	
	2	6-10	7	4,57	,535			
	3	11-15	11	3,73	1,272			
	4	16-20	7	3,86	,900			
		Toplam	30	3,97	,999			
SORU-30	1	1-5	5	2,40	,894	,873	,468	
	2	6-10	7	2,14	,900			
	3	11-15	11	2,91	1,136			
	4	16-20	7	2,57	,976			
		Toplam	30	2,57	1,006			
SORU-37	1	1-5	5	4,20	,837	2,098	,125	
	2	6-10	7	3,29	,756			
	3	11-15	11	3,64	,674			
	4	16-20	7	4,00	,577			

Araştırmaya katılan muhasebe meslek mensuplarının mesleki kıdemlerine göre vergi kayıp ve kaçakçılığının nedenlerinin ve önlenmesinin yönetsel kaynaklı nedenler ve önlemler olmasına ilişkin görüşleri arasında farklılık olup olmadığını belirlemek için tek yönlü varyans analizi ve farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek amacıyla varyanslar homojen olduğunda Tukey, varyanslar homojen olmadığı durumlar için Tamhane testleri yapılmıştır. Anova tablosundan ve tanımlayıcı istatistiklerden elde edilen değerler Tablo 26’ da sunulmuştur.

Tablo 26 incelendiğinde vergi idaresinin mükelleflere sürecin gerektirdiği uygulamalardaki yaklaşımı, vergi idaresinde çalışanların bilgi ve birikimlerinin hizmetin gerektirdiği yeterlilikte olması için eğitim programlarının artırılması, vergi dairesinin çağdaş bir örgütlenme yapısına kavuşturulması yönündeki çalışmalar, vergi kayıp ve kaçakçılığına neden olan etkenlerden birisinin vergi bürokrasisi olması, vergileme sürecinin her aşamasında “vergi idaresi- mükellef ilişkilerinde işbirliği ve karşılıklı anlayış” esas alınarak düzenlenmesine ve vergi denetimleri yapılırken planlama ve koordinasyonun daha etkin bir yapıya kavuşturulmasının gerekliliğine ilişkin mesleki kıdemlerine göre oluşturulan grupların görüşleri arasında $p \leq 0,05$ manidarlık düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı bulunmuştur.

3.2.9.3. Ekonomik Nedenler

Tablo 27. Muhasebecilerin Ekonomik Kaynaklı Nedenlere İlişkin Görüşlerinin Cinsiyetlerine Göre İstatistiksel Dağılımı

Sorular	Cinsiyet	N	X	SS	t	p
Soru-3	Bayan	3	4,33	1,155	,529	,601
	Erkek	27	4,56	,641		
Soru-10	Bayan	3	4,00	1,000	,060	,953
	Erkek	27	3,96	1,018		
Soru-17	Bayan	3	3,67	,577	,259	,798
	Erkek	27	3,81	,962		
Soru-24	Bayan	3	2,00	1,000	,237	,815
	Erkek	27	1,89	,751		
Soru-31	Bayan	3	2,67	,577	3,027	,005*
	Erkek	27	4,00	,734		

Tablo 27’de araştırmaya katılan muhasebecilerin cinsiyetlerine göre vergi kayıp ve kaçakçılığının nedenlerinin ekonomik nedenler kaynaklı olduğuna ilişkin görüşlerini belirlemeye yönelik sorulara verdikleri cevapların istatistiksel dağılımı verilmiştir. Muhasebecilerin cinsiyetlerine göre görüşleri arasında farklılık olup olmadığını tespit etmek için bağımsız gruplar t-testi yapılmış ve tablo tabloda tanımlayıcı istatistiklerle birlikte t-testi sonuçları sunulmuştur. Muhasebecilerin araştırma anketinde yer alan 3.-10.-17.-24. ve 31. sorulara verdikleri cevaplardan aldıkları puanların ortalaması bayan muhasebeciler için 2,00–4,33 değerleri arasında erkek muhasebeciler için 1,89–4,56 değerleri arasında değişmektedir.

Vergi oranlarının ülkenin sosyo ekonomik şartları gözetilerek yeniden düzenlenmesinin gerekliliği, ekonomik şartlar dikkate alınarak tespit edilecek bir rakamın altındaki gelirlerin vergiden muaf tutulması, vergi kayıp ve kaçaklarının önlenmesinde şirketleşme ve çok ortaklı şirket yapısının özendirilmesi ve sosyal güvenlik kurumlarının toplumsal beklentileri karşılama durumlarına ilişkin görüşler arasında muhasebecilerin cinsiyetlerine göre $p \leq 0,05$ manidarlık düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı bulunmuştur.

Ancak bayan ve erkek muhasebecilerin, tarım sektörünün daha işlevsel belgelendirilmesine yönelik çalışmalar yapılmasının kayıp ve kaçakçılığın önlenmesinde etkin bir önlem olacağı görüşleri arasında istatistiksel olarak anlamlı

bir farklılık olduğu görülmektedir [$t = 3,027$; $p = 0,005$; $p < 0,05$]. Bayan muhasebeciler tarım sektörünün daha işlevsel belgelendirilmesine yönelik çalışmalar yapılmasının kayıp ve kaçakçılığın önlenmesinde etkin bir önlem olacağı görüşüne kısmen ($X = 2,67$) katılırken, erkek muhasebeciler bu görüşe çoğunlukla ($X = 4,00$) katıldıklarını ifade etmişlerdir.

Tablo 28. Muhasebecilerin Ekonomik Kaynaklı Nedenlere İlişkin Görüşlerinin Mesleki Profillerine Göre İstatistiksel Dağılımı

Sorular	Mesleki profil	N	X	SS	t	p
Soru-3	Serbest muhasebeci	20	4,55	,605	,186	,854
	Serbest muhasebeci mali müşavir	10	4,50	,850		
Soru-10	Serbest muhasebeci	20	3,70	1,031	2,199	,036*
	Serbest muhasebeci mali müşavir	10	4,50	,707		
Soru-17	Serbest muhasebeci	20	4,10	,718	2,199	,036*
	Serbest muhasebeci mali müşavir	10	3,20	1,033		
Soru-24	Serbest muhasebeci	20	1,80	,768	2,792	,009*
	Serbest muhasebeci mali müşavir	10	2,10	,738		
Soru-31	Serbest muhasebeci	20	3,90	,788	1,022	,316
	Serbest muhasebeci mali müşavir	10	3,80	,919		

Tablo 28.'de araştırmaya katılan muhasebecilerin meslek profillerine göre vergi kayıp ve kaçakçılığının nedenlerinin ekonomik nedenler kaynaklı olduğuna ilişkin görüşlerini belirlemeye yönelik sorulara verdikleri cevapların istatistiksel dağılımı verilmiştir. Muhasebecilerin meslek profillerine göre görüşleri arasında farklılık olup olmadığını tespit etmek için bağımsız gruplar t-testi yapılmış ve tabloda tanımlayıcı istatistiklerle birlikte t-testi sonuçları sunulmuştur. Muhasebecilerin araştırma anketinde yer alan 3.-10.-17.-24. ve 31. sorulara verdikleri cevaplardan aldıkları puanların ortalaması serbest muhasebeciler için 1,80–4,55 değerleri arasında serbest muhasebeci mali müşavirler için 2,10–4,50 değerleri arasında değişmektedir.

Vergi oranlarının ülkenin sosyo ekonomik şartları gözetilerek yeniden düzenlenmesinin gerekliliği ve tarım sektörünün daha işlevsel belgelendirilmesine yönelik çalışmalar yapılması durumlarına ilişkin görüşler arasında muhasebecilerin meslek profillerine göre $p \leq 0,05$ manidarlık düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı bulunmuştur.

Ancak serbest muhasebeci ve serbest muhasebeci mali müşavirlerin ekonomik şartlar dikkate alınarak tespit edilecek bir rakamın altındaki gelirlerin vergiden muaf tutulması, vergi kayıp ve kaçaklarının önlenmesinde şirketleşme ve çok ortaklı şirket yapısının özendirilmesi ve sosyal güvenlik kurumlarının toplumsal beklentileri karşılama durumlarına ilişkin görüşler arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu görülmektedir [$t = 2,199$; $p = 0,005$; $p < 0,05$].

Serbest muhasebeciler ekonomik şartlar dikkate alınarak tespit edilecek bir rakamın altındaki gelirlerin vergiden muaf tutulmasının vergi kayıp ve kaçakçılığını azaltacağı görüşüne çoğu zaman ($X = 3,70$) katılırken, serbest muhasebeci mali müşavirler bu görüşe tamamen ($X = 4,50$) katıldıklarını ifade etmişlerdir.

Ayrıca serbest muhasebeciler vergi kayıp ve kaçaklarının önlenmesinde şirketleşme ve çok ortaklı şirket yapısının özendirilmesinin etkili olabileceği görüşüne çoğu zaman ($X = 4,10$) katıldıklarını ifade ederken serbest muhasebeci mali müşavirler kısmen ($X = 3,20$) katıldıklarını ifade etmişlerdir.

Sosyal güvenlik kurumlarının toplumsal beklentileri karşılayacak yapıda olması görüşüne ise serbest muhasebeciler hiç ($X = 1,80$) katılmazken, serbest muhasebeci mali müşavirler az ($X = 2,10$) olarak katıldıklarını beyan etmişlerdir.

Tablo 29. Muhasebecilerin Ekonomik Kaynaklı Nedenlere İlişkin Görüşlerinin Eğitim Düzeylerine Göre İstatistiksel Dağılımı

Sorular		Eğitim düzeyi	n	X	Ss	F	P	Tukey HSD/ Tamhane
SORU-3	1	Lise	7	4,29	,756	,748	,483	
	2	Ön lisans	10	4,70	,483			
	3	Lisans	13	4,54	,776			
		Toplam	30	4,53	,681			
SORU-10	1	Lise	7	3,86	1,069	,392	,680	
	2	Ön lisans	10	3,80	,632			
	3	Lisans	13	4,15	1,214			
		Toplam	30	3,97	,999			
SORU-17	1	Lise	7	4,00	,816	,463	,634	
	2	Ön lisans	10	3,90	,738			
	3	Lisans	13	3,62	1,121			
		Toplam	30	3,80	,925			
SORU-24	1	Lise	7	2,00	,816	,325	,725	
	2	Ön lisans	10	2,00	,816			
	3	Lisans	13	1,77	,725			
		Toplam	30	1,90	,759			
SORU-31	1	Lise	7	3,86	,900	,363	,699	
	2	Ön lisans	10	3,70	,823			
	3	Lisans	13	4,00	,816			
		Toplam	30	3,87	,819			

Araştırmaya katılan muhasebecilerin eğitim düzeylerine göre vergi kayıp ve kaçakçılığının nedenlerinin ve önlenmesinin ekonomik nedenler kaynaklı olmasına ilişkin görüşleri arasında farklılık olup olmadığını belirlemek için tek yönlü varyans analizi ve farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek amacıyla varyanslar homojen olduğunda Tukey, varyanslar homojen olmadığı durumlar için Tamhane testleri yapılmıştır. Anova tablosundan ve tanımlayıcı istatistiklerden elde edilen değerler Tablo 29’ da sunulmuştur.

Vergi oranlarının ülkenin sosyo ekonomik şartları gözetilerek yeniden düzenlenmesinin gerekliliği, ekonomik şartlar dikkate alınarak tespit edilecek bir rakamın altındaki gelirlerin vergiden muaf tutulması, vergi kayıp ve kaçaklarının önlenmesinde şirketleşme ve çok ortaklı şirket yapısının özendirilmesi, tarım sektörünün daha işlevsel belgelendirilmesine yönelik çalışmalar yapılması ve sosyal güvenlik kurumlarının toplumsal beklentileri karşılama durumlarına ilişkin görüşler arasında muhasebecilerin eğitim düzeylerine göre $p \leq 0,05$ manidarlık düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı bulunmuştur.

Tablo 30. Muhasebecilerin Ekonomik Kaynaklı Nedenlere İlişkin Görüşlerinin Defter Sayılarına Göre İstatistiksel Dağılımı

Sorular		Defter Sayısı	n	X	Ss	F p≤0,05	P	Tukey HSD/ Tamhane
SORU-3	1	1-25	3	4,33	1,155	,237	,870	
	2	26-50	9	4,67	,500			
	3	51-75	11	4,45	,688			
	4	76-100	7	4,57	,787			
		Toplam	30	4,53	,681			
SORU-10	1	1-25	3	4,33	1,155	,664	,582	
	2	26-50	9	3,89	1,054			
	3	51-75	11	4,18	,603			
	4	76-100	7	3,57	1,397			
		Toplam	30	3,97	,999			
SORU-17	1	1-25	3	4,00	1,000	,434	,730	
	2	26-50	9	3,89	,601			
	3	51-75	11	3,55	1,214			
	4	76-100	7	4,00	,816			
		Toplam	30	3,80	,925			
SORU-24	1	1-25	3	2,00	1,000	,544	,657	
	2	26-50	9	2,00	,707			
	3	51-75	11	2,00	,775			
	4	76-100	7	1,57	,787			
		Toplam	30	1,90	,759			
SORU-31	1	1-25	3	3,67	1,528	,906	,452	
	2	26-50	9	4,22	,833			
	3	51-75	11	3,64	,674			
	4	76-100	7	3,86	,690			
		Toplam	30	3,87	,819			

Araştırmaya katılan muhasebecilerin defter sayılarına göre vergi kayıp ve kaçakçılığının nedenlerinin ve önlenmesinin ekonomik nedenler kaynaklı olmasına ilişkin görüşleri arasında farklılık olup olmadığını belirlemek için tek yönlü varyans analizi ve farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek amacıyla varyanslar

homojen olduğunda Tukey, varyanslar homojen olmadığı durumlar için Tamhane testleri yapılmıştır. Anova tablosundan ve tanımlayıcı istatistiklerden elde edilen değerler Tablo 30' da sunulmuştur.

Vergi oranlarının ülkenin sosyo ekonomik şartları gözetilerek yeniden düzenlenmesinin gerekliliği, ekonomik şartlar dikkate alınarak tespit edilecek bir rakamın altındaki gelirlerin vergiden muaf tutulması, vergi kayıp ve kaçaklarının önlenmesinde şirketleşme ve çok ortaklı şirket yapısının özendirilmesi, tarım sektörünün daha işlevsel belgelendirilmesine yönelik çalışmalar yapılması ve sosyal güvenlik kurumlarının toplumsal beklentileri karşılama durumlarına ilişkin görüşler arasında muhasebecilerin defter sayılarına göre $p \leq 0,05$ manidarlık düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı bulunmuştur.

Tablo 31. Muhasebecilerin Ekonomik Kaynaklı Nedenlere İlişkin Görüşlerinin Gelir Düzeylerine Göre İstatistiksel Dağılımı

Sorular		Gelir düzeyi	n	X	Ss	F p≤0,05	P	Tukey HSD/ Tamhane
SORU-3	1	501-1000	7	4,86	,378	1,115	,361	
	2	1001-1500	5	4,20	,837			
	3	1500-2000	10	4,60	,699			
	4	2000+	8	4,38	,744			
		Toplam	30	4,53	,681			
SORU-10	1	501-1000	7	3,71	,951	,354	,786	
	2	1001-1500	5	3,80	,837			
	3	1500-2000	10	4,20	1,317			
	4	2000+	8	4,00	,756			
		Toplam	30	3,97	,999			
SORU-17	1	501-1000	7	4,00	,816	,187	,904	
	2	1001-1500	5	3,80	,837			
	3	1500-2000	10	3,80	1,135			
	4	2000+	8	3,63	,916			
		Toplam	30	3,80	,925			
SORU-24	1	501-1000	7	1,86	,690	1,931	,149	
	2	1001-1500	5	2,20	,837			
	3	1500-2000	10	1,50	,527			
	4	2000+	8	2,25	,886			
		Toplam	30	1,90	,759			
SORU-31	1	501-1000	7	4,43	,787	3,658	,025	1-4 P=0,044*
	2	1001-1500	5	3,40	,894			
	3	1500-2000	10	4,10	,568			
	4	2000+	8	3,38	,744			
		Toplam	30	3,87	,819			

Araştırmaya katılan muhasebecilerin gelir düzeylerine göre vergi kayıp ve kaçakçılığının nedenlerinin ve önlenmesinin ekonomik nedenler kaynaklı olmasına ilişkin görüşleri arasında farklılık olup olmadığını belirlemek için tek yönlü varyans

analizi ve farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek amacıyla varyanslar homojen olduğunda Tukey, varyanslar homojen olmadığı durumlar için Tamhane testleri yapılmıştır. Anova tablosundan ve tanımlayıcı istatistiklerden elde edilen değerler Tablo 31. da sunulmuştur.

Vergi oranlarının ülkenin sosyo ekonomik şartları gözetilerek yeniden düzenlenmesinin gerekliliği, ekonomik şartlar dikkate alınarak tespit edilecek bir rakamın altındaki gelirlerin vergiden muaf tutulması, vergi kayıp ve kaçaklarının önlenmesinde şirketleşme ve çok ortaklı şirket yapısının özendirilmesi ve sosyal güvenlik kurumlarının toplumsal toplumsal beklentileri karşılama durumlarına ilişkin görüşler arasında muhasebecilerin gelir düzeylerine göre $p \leq 0,05$ manidarlık düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı bulunmuştur.

Ancak tarım sektörünün daha işlevsel belgelendirilmesine yönelik çalışmalar yapılmasının kayıp ve kaçakçılığın önlenmesinde etkin bir önlem olacağı görüşleri arasında gruplar arası ve gruplar içinde istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu görülmektedir [$F(3,26)=3,658$; $p=0,025$ ($p < 0,05$)].

Farklılık bulunan madde için varyanslar homojen dağıldığı için ($p=0,339$) hangi gruplar arasında fark olduğunu tespit etmek için Tukey testi yapılmıştır. Gruplar arasında oluşan farklılığın 501-1000 YTL gelire sahip muhasebeciler ile 2000 YTL den daha fazla gelire sahip muhasebeciler arasında olduğu görülmüştür ($p=0,044$; $p < 0,05$). 501-1000 YTL gelire sahip muhasebeciler tarım sektörünün daha işlevsel belgelendirilmesine yönelik çalışmalar yapılmasının kayıp ve kaçakçılığın önlenmesinde etkin bir önlem olacağı görüşüne tamamen ($X=4,43$) katılırken, 2000 YTL den daha fazla gelire sahip muhasebeciler kısmen ($X=3,38$) bu görüşe katıldıklarını ifade etmişlerdir.

Tablo 32. Muhasebecilerin Ekonomik Kaynaklı Nedenlere İlişkin Görüşlerinin Mesleki Kıdemlerine Göre İstatistiksel Dağılımı

Sorular		Mesleki Kıdem	n	X	Ss	F	p	Tukey HSD/ Tamhane
SORU-3	1	1-5	5	4,20	,837	,738	,539	
	2	6-10	7	4,43	,787			
	3	11-15	11	4,73	,467			
	4	16-20	7	4,57	,787			
		Toplam	30	4,53	,681			
SORU-10	1	1-5	5	4,20	,837	,710	,555	
	2	6-10	7	4,00	,816			
	3	11-15	11	3,64	1,286			
	4	16-20	7	4,29	,756			
		Toplam	30	3,97	,999			
SORU-17	1	1-5	5	4,00	1,000	,270	,847	
	2	6-10	7	3,71	1,380			
	3	11-15	11	3,91	,701			
	4	16-20	7	3,57	,787			
		Toplam	30	3,80	,925			
SORU-24	1	1-5	5	1,60	,894	1,004	,407	
	2	6-10	7	1,71	,756			
	3	11-15	11	1,91	,701			
	4	16-20	7	2,29	,756			
		Toplam	30	1,90	,759			
SORU-31	1	1-5	5	3,40	1,140	1,527	,231	
	2	6-10	7	4,00	,577			
	3	11-15	11	4,18	,751			
	4	16-20	7	3,57	,787			
		Toplam	30	3,87	,819			

Araştırmaya katılan muhasebecilerin mesleki kıdemlerine göre vergi kayıp ve kaçakçılığının nedenlerinin ve önlenmesinin ekonomik nedenler kaynaklı olmasına ilişkin görüşleri arasında farklılık olup olmadığını belirlemek için tek yönlü varyans analizi ve farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek amacıyla

varyanslar homojen olduğunda Tukey, varyanslar homojen olmadığı durumlar için Tamhane testleri yapılmıştır. Anova tablosundan ve tanımlayıcı istatistiklerden elde edilen değerler tablo 32’de sunulmuştur.

Vergi oranlarının ülkenin sosyo ekonomik şartları gözetilerek yeniden düzenlenmesinin gerekliliği, ekonomik şartlar dikkate alınarak tespit edilecek bir rakamın altındaki gelirlerin vergiden muaf tutulması, vergi kayıp ve kaçaklarının önlenmesinde şirketleşme ve çok ortaklı şirket yapısının özendirilmesi, tarım sektörünün daha işlevsel belgelendirilmesine yönelik çalışmalar yapılması ve sosyal güvenlik kurumlarının toplumsal beklentileri karşılama durumlarına ilişkin görüşler arasında muhasebecilerin mesleki kıdemlerine göre $p \leq 0,05$ manidarlık düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı bulunmuştur.

3.2.9.4. Mali Nedenler

Tablo 33. Muhasebecilerin Mali Kaynaklı Nedenlere İlişkin Görüşlerinin Cinsiyetlerine Göre İstatistiksel Dağılımı

Sorular	Cinsiyet	N	X	SS	t	P
Soru-4	Bayan	3	3,00	,000	3,136	,004*
	Erkek	27	2,37	1,043		
Soru-11	Bayan	3	3,33	,577	1,810	,081
	Erkek	27	4,19	,786		
Soru-18	Bayan	3	4,33	1,155	,418	,679
	Erkek	27	4,11	,847		
Soru-25	Bayan	3	3,00	,000	2,366	,025*
	Erkek	27	4,11	,801		
Soru-32	Bayan	3	2,33	,577	1,197	,241
	Erkek	27	2,93	,829		
Soru-38	Bayan	3	4,67	,577	1,090	,285
	Erkek	27	4,19	,736		

Tablo33’de araştırmaya katılan muhasebecilerin cinsiyetlerine göre vergi kayıp ve kaçakçılığının nedenlerinin mali nedenler kaynaklı olduğuna ilişkin görüşlerini belirlemeye yönelik sorulara verdikleri cevapların istatistiksel dağılımı verilmiştir. Muhasebecilerin cinsiyetlerine göre görüşleri arasında farklılık olup olmadığını tespit etmek için bağımsız gruplar t-testi yapılmış ve tabloda tanımlayıcı istatistiklerle birlikte t-testi sonuçları sunulmuştur. Muhasebecilerin araştırma

anketinde yer alan 4.-11.-18.-25. 32 ve 38. sorulara verdikleri cevaplardan aldıkları puanların ortalaması bayan muhasebeciler için 2,33-4,67 değerleri arasında erkek muhasebeciler için 2,37-4,19 değerleri arasında değişmektedir.

Vergi sisteminin karmaşık yapıdan kurtarılarak basitleştirilmesi, doğrudan vergi gelirlerinin toplam vergi gelirleri içindeki payının yükseltilmesi, vergi dilimleri arasındaki oranların makul seviyelerde olması ve uygulanan ekonomik programlarda halk desteğinin sağlanmasına yönelik tedbirleri alınması konularına ilişkin görüşler arasında muhasebecilerin cinsiyetlerine göre $p \leq 0,05$ manidarlık düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı bulunmuştur.

Ancak bayan ve erkek muhasebecilerin, vergi tabanının anayasanın vergide adalet ve eşitlik ilkesi gereği kapsayıcı olması gerektiği konusundaki görüşleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu görülmektedir [$t = 3,136$; $p = 0,005$; $p < 0,05$]. Bayan muhasebeciler vergi tabanının anayasanın vergide adalet ve eşitlik ilkesi gereği kapsayıcı olduğu görüşüne kısmen ($X = 3,00$) katılırken, erkek muhasebeciler bu görüşe az ($X = 4,00$) olarak katıldıklarını ifade etmişlerdir.

Ayrıca bayan ve erkek muhasebecilerin mükelleflerin bütün maliyet unsurlarını gider olarak muhasebeleştirmelerine izin veren bir yapının oluşturulması konusundaki görüşleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu görülmektedir [$t = 3,136$; $p = 0,005$; $p < 0,05$]. Bayan muhasebeciler mükelleflerin bütün maliyet unsurlarını gider olarak muhasebeleştirmelerine izin veren bir yapının oluşturulması konusundaki görüşe kısmen ($X = 3,00$) katılırken erkek muhasebeciler çoğu zaman ($X = 4,11$) katıldıklarını ifade etmişlerdir.

Tablo 34. Muhasebecilerin Mali Kaynaklı Nedenlere İlişkin Görüşlerinin Mesleki Profillerine Göre İstatistiksel Dağılımı

Sorular	Mesleki profil	N	X	SS	t	p
Soru-4	Serbest muhasebeci	20	2,60	1,046	1,298	,205
	Serbest muhasebeci mali müşavir	10	2,10	,876		
Soru-11	Serbest muhasebeci	20	4,10	,788	,000	1,000
	Serbest muhasebeci mali müşavir	10	4,10	,876		
Soru-18	Serbest muhasebeci	20	4,05	,759	,744	,463
	Serbest muhasebeci mali müşavir	10	4,30	1,059		
Soru-25	Serbest muhasebeci	20	3,80	,768	1,954	,061
	Serbest muhasebeci mali müşavir	10	4,40	,843		
Soru-32	Serbest muhasebeci	20	2,95	,826	,783	,440
	Serbest muhasebeci mali müşavir	10	2,70	,823		
Soru-38	Serbest muhasebeci	20	4,25	,786	,174	,863
	Serbest muhasebeci mali müşavir	10	4,20	,632		

Tablo 34.'de araştırmaya katılan muhasebecilerin meslek profillerine göre vergi kayıp ve kaçakçılığının nedenlerinin mali nedenler kaynaklı olduğuna ilişkin görüşlerini belirlemeye yönelik sorulara verdikleri cevapların istatistiksel dağılımı verilmiştir. Muhasebecilerin meslek profillerine göre görüşleri arasında farklılık olup olmadığını tespit etmek için bağımsız gruplar t-testi yapılmış ve tabloda tanımlayıcı istatistiklerle birlikte t-testi sonuçları sunulmuştur. Muhasebecilerin araştırma anketinde yer alan 4.-11.-18.-25. 32 ve 38. sorulara verdikleri cevaplardan aldıkları puanların ortalaması serbest muhasebeciler için 2,60–4,25 değerleri arasında serbest muhasebeci mali müşavirler için 2,10-4,40 değerleri arasında değişmektedir.

Vergi sisteminin karmaşık yapıdan kurtarılarak basitleştirilmesi, vergi tabanının anayasanın vergide adalet ve eşitlik ilkesi gereği kapsayıcı olması, mükelleflerin bütün maliyet unsurlarını gider olarak muhasebeleştirilmelerine izin veren bir yapının oluşturulması, doğrudan vergi gelirlerinin toplam vergi gelirleri içindeki payının yükseltilmesi, vergi dilimleri arasındaki oranların makul seviyelerde olması ve uygulanan ekonomik programlarda halk desteğinin sağlanmasına yönelik

tedbirler alınması konularına ilişkin görüşler arasında muhasebecilerin mesleki profillerine göre $p \leq 0,05$ manidarlık düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı bulunmuştur.

Tablo 35. Muhasebecilerin Mali Kaynaklı Nedenlere İlişkin Görüşlerinin Eğitim Düzeylerine Göre İstatistiksel Dağılımı

Sorular		Eğitim düzeyi	n	X	Ss	F	p	Tukey HSD/ Tamhane
SORU-4	1	Lise	7	2,57	,535	2,607	,092	
	2	Ön lisans	10	2,90	1,197			
	3	Lisans	13	2,00	,913			
	4	Toplam	30	2,43	1,006			
SORU-11	1	Lise	7	4,00	,577	1,073	,356	
	2	Ön lisans	10	4,40	,843			
	3	Lisans	13	3,92	,862			
		Toplam	30	4,10	,803			
SORU-18	1	Lise	7	4,57	,535	1,333	,280	
	2	Ön lisans	10	3,90	,738			
	3	Lisans	13	4,08	1,038			
		Toplam	30	4,13	,860			
SORU-25	1	Lise	7	4,00	,816	1,168	,326	
	2	Ön lisans	10	3,70	,823			
	3	Lisans	13	4,23	,832			
		Toplam	30	4,00	,830			
SORU-32	1	Lise	7	2,57	,535	,855	,436	
	2	Ön lisans	10	3,10	,994			
	3	Lisans	13	2,85	,801			
		Toplam	30	2,87	,819			
SORU-38	1	Lise	7	4,14	,690	,124	,884	
	2	Ön lisans	10	4,20	,789			
	3	Lisans	13	4,31	,751			
		Toplam	30	4,23	,728			

Araştırmaya katılan muhasebecilerin eğitim düzeylerine göre vergi kayıp ve kaçakçılığının nedenlerinin ve önlenmesinin mali nedenler kaynaklı olmasına ilişkin

görüşleri arasında farklılık olup olmadığını belirlemek için tek yönlü varyans analizi ve farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek amacıyla varyanslar homojen olduğunda Tukey, varyanslar homojen olmadığı durumlar için Tamhane testleri yapılmıştır. Anova tablosundan ve tanımlayıcı istatistiklerden elde edilen değerler Tablo 35’ de sunulmuştur.

Vergi sisteminin karmaşık yapıdan kurtarılarak basitleştirilmesi, vergi tabanının anayasanın vergide adalet ve eşitlik ilkesi gereği kapsayıcı olması, mükelleflerin bütün maliyet unsurlarını gider olarak muhasebeleştirmelerine izin veren bir yapının oluşturulması, doğrudan vergi gelirlerinin toplam vergi gelirleri içindeki payının yükseltilmesi, vergi dilimleri arasındaki oranların makul seviyelerde olması ve uygulanan ekonomik programlarda halk desteğinin sağlanmasına yönelik tedbirlere ilişkin görüşler arasında muhasebecilerin eğitim düzeylerine göre $p \leq 0,05$ manidarlık düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı bulunmuştur.

Tablo 36. Muhasebecilerin Mali Kaynaklı Nedenlere İlişkin Görüşlerinin Defter Sayılarına Göre İstatistiksel Dağılımı

Sorular		Defter Sayısı	n	X	Ss	F p≤0,05	P	Tukey HSD/ Tamhane
SORU-4	1	1-25	3	2,33	1,155	1,360	,277	
	2	26-50	9	2,44	1,130			
	3	51-75	11	2,82	,751			
	4	76-100	7	1,86	1,069			
		Toplam	30	2,43	1,006			
SORU-11	1	1-25	3	4,33	1,155	1,073	,378	
	2	26-50	9	4,00	,707			
	3	51-75	11	4,36	,809			
	4	76-100	7	3,71	,756			
		Toplam	30	4,10	,803			
SORU-18	1	1-25	3	3,33	1,528	,992	,412	
	2	26-50	9	4,22	,667			
	3	51-75	11	4,27	,786			
	4	76-100	7	4,14	,900			
		Toplam	30	4,13	,860			
SORU-25	1	1-25	3	4,33	1,155	,418	,741	
	2	26-50	9	3,78	,833			
	3	51-75	11	4,00	,775			
	4	76-100	7	4,14	,900			
		Toplam	30	4,00	,830			
SORU-32	1	1-25	3	2,00	1,000	1,463	,248	
	2	26-50	9	2,89	1,054			
	3	51-75	11	2,91	,701			
	4	76-100	7	3,14	,378			
		Toplam	30	2,87	,819			
SORU-38	1	1-25	3	4,67	,577	2,344	,096	
	2	26-50	9	4,00	,707			
	3	51-75	11	4,00	,775			
	4	76-100	7	4,71	,488			

Araştırmaya katılan muhasebe meslek mensuplarının defter sayılarına göre vergi kayıp ve kaçakçılığının nedenlerinin ve önlenmesinin mali nedenler kaynaklı olmasına ilişkin görüşleri arasında farklılık olup olmadığını belirlemek için tek yönlü varyans analizi ve farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek amacıyla varyanslar homojen olduğunda Tukey, varyanslar homojen olmadığı durumlar için Tamhane testleri yapılmıştır. Anova tablosundan ve tanımlayıcı istatistiklerden elde edilen değerler Tablo 36. da sunulmuştur.

Vergi sisteminin karmaşık yapıdan kurtarılarak basitleştirilmesi, vergi tabanının anayasanın vergide adalet ve eşitlik ilkesi gereği kapsayıcı olması, mükelleflerin bütün maliyet unsurlarını gider olarak muhasebeleştirmelerine izin veren bir yapının oluşturulması, doğrudan vergi gelirlerinin toplam vergi gelirleri içindeki payının yükseltilmesi, vergi dilimleri arasındaki oranların makul seviyelerde olması ve uygulanan ekonomik programlarda halk desteğinin sağlanmasına yönelik tedbirlere ilişkin görüşler arasında muhasebecilerin defter sayılarına göre $p \leq 0,05$ manidarlık düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı bulunmuştur.

Tablo 37. Muhasebecilerin Mali Kaynaklı Nedenlere İlişkin Görüşlerinin Gelir Düzeylerine Göre İstatistiksel Dağılımı

Sorular		Gelir düzeyi	n	X	Ss	F p≤0,05	P	Tukey HSD/ Tamhane
SORU-4	1	501-1000	7	1,86	1,069	1,460	,248	
	2	1001-1500	5	3,00	1,581			
	3	1500-2000	10	2,40	,843			
	4	2000+	8	2,63	,518			
		Toplam	30	2,43	1,006			
SORU-11	1	501-1000	7	4,29	,756	,686	,569	
	2	1001-1500	5	4,20	,837			
	3	1500-2000	10	3,80	,919			
	4	2000+	8	4,25	,707			
		Toplam	30	4,10	,803			
SORU-18	1	501-1000	7	4,14	1,069	,439	,727	
	2	1001-1500	5	4,20	,837			
	3	1500-2000	10	3,90	,876			
	4	2000+	8	4,38	,744			
		Toplam	30	4,13	,860			
SORU-25	1	501-1000	7	4,00	,816	,818	,496	
	2	1001-1500	5	3,80	,837			
	3	1500-2000	10	3,80	,919			
	4	2000+	8	4,38	,744			
		Toplam	30	4,00	,830			
SORU-32	1	501-1000	7	2,86	,690	,060	,980	
	2	1001-1500	5	3,00	1,225			
	3	1500-2000	10	2,80	1,033			
	4	2000+	8	2,88	,354			
		Toplam	30	2,87	,819			
SORU-38	1	501-1000	7	3,86	,690	1,379	,271	
	2	1001-1500	5	4,00	,707			
	3	1500-2000	10	4,40	,843			
	4	2000+	8	4,50	,535			
		Toplam	30	4,23	,728			

Araştırmaya katılan muhasebe meslek mensuplarının gelir düzeylerine göre vergi kayıp ve kaçakçılığının nedenlerinin ve önlenmesinin mali nedenler kaynaklı olmasına ilişkin görüşleri arasında farklılık olup olmadığını belirlemek için tek yönlü varyans analizi ve farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek amacıyla varyanslar homojen olduğunda Tukey, varyanslar homojen olmadığı durumlar için Tamhane testleri yapılmıştır. Anova tablosundan ve tanımlayıcı istatistiklerden elde edilen değerler tablo 37' de sunulmuştur.

Vergi sisteminin karmaşık yapıdan kurtarılarak basitleştirilmesi, vergi tabanının anayasanın vergide adalet ve eşitlik ilkesi gereği kapsayıcı olması, mükelleflerin bütün maliyet unsurlarını gider olarak muhasebeleştirmelerine izin veren bir yapının oluşturulması, doğrudan vergi gelirlerinin toplam vergi gelirleri içindeki payının yükseltilmesi, vergi dilimleri arasındaki oranların makul seviyelerde olması ve uygulanan ekonomik programlarda halk desteğinin sağlanmasına yönelik tedbirlere ilişkin görüşler arasında muhasebecilerin gelir düzeylerine göre $p \leq 0,05$ manidarlık düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı bulunmuştur.

Tablo 38. Muhasebecilerin Mali Kaynaklı Nedenlere İlişkin Görüşlerinin Mesleki Kıdemlerine Göre İstatistiksel Dağılımı

Sorular		Mesleki Kıdem	n	X	Ss	F	p	Tukey HSD/ Tamhane
SORU-4	1	1-5	5	2,40	,894	1,023	,398	
	2	6-10	7	2,29	1,113			
	3	11-15	11	2,18	1,168			
	4	16-20	7	3,00	,577			
		Toplam	30	2,43	1,006			
SORU-11	1	1-5	5	3,60	,894	,886	,461	
	2	6-10	7	4,29	,756			
	3	11-15	11	4,09	,831			
	4	16-20	7	4,29	,756			
		Toplam	30	4,10	,803			
SORU-18	1	1-5	5	3,60	1,140	1,490	,240	
	2	6-10	7	3,86	,900			
	3	11-15	11	4,36	,674			
	4	16-20	7	4,43	,787			
		Toplam	30	4,13	,860			
SORU-25	1	1-5	5	4,00	1,000	,102	,958	
	2	6-10	7	3,86	,690			
	3	11-15	11	4,09	,831			
	4	16-20	7	4,00	1,000			
		Toplam	30	4,00	,830			
SORU-32	1	1-5	5	2,60	,548	,505	,682	
	2	6-10	7	2,71	,756			
	3	11-15	11	2,91	1,044			
	4	16-20	7	3,14	,690			
		Toplam	30	2,87	,819			
SORU-38	1	1-5	5	4,60	,548	,686	,568	
	2	6-10	7	4,14	,900			
	3	11-15	11	4,27	,647			
	4	16-20	7	4,00	,816			
		Toplam	30	4,23	,728			

Araştırmaya katılan muhasebecilerin mesleki kıdemlerine göre vergi kayıp ve kaçakçılığının nedenlerinin ve önlenmesinin mali nedenler kaynaklı olmasına ilişkin görüşleri arasında farklılık olup olmadığını belirlemek için tek yönlü varyans analizi ve farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek amacıyla varyanslar homojen olduğunda Tukey, varyanslar homojen olmadığı durumlar için Tamhane testleri yapılmıştır. Anova tablosundan ve tanımlayıcı istatistiklerden elde edilen değerler tablo 38’ de sunulmuştur.

Vergi sisteminin karmaşık yapıdan kurtarılarak basitleştirilmesi, vergi tabanının anayasanın vergide adalet ve eşitlik ilkesi gereği kapsayıcı olması, mükelleflerin bütün maliyet unsurlarını gider olarak muhasebeleştırmelerine izin veren bir yapının oluşturulması, doğrudan vergi gelirlerinin toplam vergi gelirleri içindeki payının yükseltilmesi, vergi dilimleri arasındaki oranların makul seviyelerde olması ve uygulanan ekonomik programlarda halk desteğinin sağlanmasına yönelik tedbirlere ilişkin görüşler arasında muhasebecilerin mesleki kıdemlerine göre $p \leq 0,05$ manidarlık düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı bulunmuştur.

3.2.9.5. Psikolojik Nedenler

Tablo 39. Muhasebecilerin Psikolojik Kaynaklı Nedenlere İlişkin Görüşlerinin Cinsiyetlerine Göre İstatistiksel Dağılımı

Sorular	Cinsiyet	N	X	SS	t	p
Soru-5	Bayan	3	3,33	2,082	-1,148	,261
	Erkek	27	4,15	1,064		
Soru-12	Bayan	3	3,67	1,155	,632	,532
	Erkek	27	3,22	1,155		
Soru-19	Bayan	3	4,00	1,732	-,798	,432
	Erkek	27	4,37	,629		
Soru-26	Bayan	3	2,00	1,000	-,473	,640
	Erkek	27	2,30	1,031		
Soru-33	Bayan	3	4,33	1,155	,561	,579
	Erkek	27	4,00	,961		
Soru-39	Bayan	3	2,67	1,528	-,420	,678
	Erkek	27	2,96	1,126		

Tablo 39’da araştırmaya katılan muhasebecilerin cinsiyetlerine göre vergi kayıp ve kaçakçılığının nedenlerinin psikolojik nedenler kaynaklı olduğuna ilişkin görüşlerini belirlemeye yönelik sorulara verdikleri cevapların istatistiksel dağılımı verilmiştir. Muhasebecilerin cinsiyetlerine göre görüşleri arasında farklılık olup olmadığını tespit etmek için bağımsız gruplar t-testi yapılmış ve tablo tabloda tanımlayıcı istatistiklerle birlikte t-testi sonuçları sunulmuştur. Muhasebecilerin araştırma anketinde yer alan 5.-12.-19.-26. -33 ve 39. sorulara verdikleri cevaplardan aldıkları puanların ortalaması bayan muhasebeciler için 2,00–4,33 değerleri arasında erkek muhasebeciler için 2,30–4,15 değerleri arasında değişmektedir.

Mükelleflerin bütçe üzerindeki şüphelerini ortadan kaldırmak için toplanan vergilerin nerelere sarf edildiğini gösteren rapor ve bilançoların yayınlanmasının gerekliliği, vergide adaleti zedeleyen uygulamaların ortadan kaldırılarak vergiye karşı oluşan tepkilerin azaltılması, vergi yasalarını uygulama gücüne sahip etkin ve verimli vergi idareleri oluşturularak mükellefin vergiye karşı bakışının olumlu hale getirilmesi, bireylerin kendi kendisini yargılama yetisini geliştirici yönde vergi ahlakının oluşturulması, vergi dev ve yükümlülüklerini zamanında yerine getiren mükelleflerin motivasyonunu artırmak için ödüllendirme sistemleri geliştirilmesinin ve vergide adalet ve eşitlik ilkelerinin uygulamalara yeterince yansıtılarak mükelleflerde vergi sistemine olan güvenin artırılmasına ilişkin görüşler arasında muhasebecilerin cinsiyetlerine göre $p \leq 0,05$ manidarlık düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı bulunmuştur.

Tablo 40. Muhasebecilerin Psikolojik Kaynaklı Nedenlere İlişkin Görüşlerinin Mesleki Profillerine Göre İstatistiksel Dağılımı

Sorular	Mesleki profil	N	X	SS	t	p
Soru-5	Serbest muhasebeci	20	3,95	1,234	-,765	,451
	Serbest muhasebeci mali müşavir	10	4,30	1,059		
Soru-12	Serbest muhasebeci	20	3,15	1,040	-,786	,439
	Serbest muhasebeci mali müşavir	10	3,50	1,354		
Soru-19	Serbest muhasebeci	20	4,20	,834	-1,384	,177
	Serbest muhasebeci mali müşavir	10	4,60	,516		
Soru-26	Serbest muhasebeci	20	2,00	,649	-2,160	,039*
	Serbest muhasebeci mali müşavir	10	2,80	1,398		
Soru-33	Serbest muhasebeci	20	3,85	,988	-1,504	,144
	Serbest muhasebeci mali müşavir	10	4,40	,843		
Soru-39	Serbest muhasebeci	20	2,70	,923	-1,626	,115
	Serbest muhasebeci mali müşavir	10	3,40	1,430		

Tablo 40’da araştırmaya katılan muhasebecilerin mesleki profillerine göre vergi kayıp ve kaçakçılığının nedenlerinin psikolojik nedenler kaynaklı olduğuna ilişkin görüşlerini belirlemeye yönelik sorulara verdikleri cevapların istatistiksel dağılımı verilmiştir. Muhasebecilerin mesleki profillerine göre görüşleri arasında farklılık olup olmadığını tespit etmek için bağımsız gruplar t-testi yapılmış ve tabloda tanımlayıcı istatistiklerle birlikte t-testi sonuçları sunulmuştur. Muhasebecilerin araştırma anketinde yer alan 5.-12.-19.-26.-33 ve 39. sorulara verdikleri cevaplardan aldıkları puanların ortalaması serbest muhasebeciler için 2,00–4,20 değerleri arasında serbest muhasebeci mali müşavirler için 2,80–4,60 değerleri arasında değişmektedir.

Mükelleflerin bütçe üzerindeki şüphelerini ortadan kaldırmak için toplanan vergilerin nerelere sarf edildiğini gösteren rapor ve bilançoların yayınlanmasının gerekliliği, vergide adaleti zedeleyen uygulamaların ortadan kaldırılarak vergiye karşı oluşan tepkilerin azaltılması, vergi yasalarını uygulama gücüne sahip etkin ve verimli vergi idareleri oluşturularak mükellefin vergiye karşı bakışının olumlu hale

getirilmesi, vergi ödev ve yükümlülüklerini zamanında yerine getiren mükelleflerin motivasyonunu artırmak için ödüllendirme sistemleri geliştirilmesinin ve vergide adalet ve eşitlik ilkelerinin uygulamalara yeterince yansıtılarak mükelleflerde vergi sistemine olan güvenin artırılmasına ilişkin görüşler arasında muhasebecilerin mesleki profillerine göre $p \leq 0,05$ manidarlık düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı bulunmuştur.

Ancak serbest muhasebeci ve serbest muhasebeci mali müşavirler, bireylerin kendi kendisini yargılama yetisini geliştirici yönde vergi ahlakının oluşturulması görüşleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu görülmektedir [$t = 2,160$; $p = 0,039$; $p < 0,05$]. Serbest muhasebeciler bireylerin kendi kendisini yargılama yetisini geliştirici yönde vergi ahlakının oluştuğu görüşüne az ($X = 2,00$) katılırken, serbest muhasebeci mali müşavirler bu görüşe kısmen ($X = 2,80$) katıldıklarını ifade etmişlerdir.

Tablo 41. Muhasebecilerin Psikolojik Kaynaklı Nedenlere İlişkin Görüşlerinin Eğitim Düzeylerine Göre İstatistiksel Dağılımı

Sorular		Eğitim düzeyi	n	X	Ss	F	P	Tukey HSD/ Tamhane
SORU-5	1	Lise	7	3,57	1,512	2,080	,145	
	2	Ön lisans	10	3,80	1,135			
	3	Lisans	13	4,54	,877			
		Toplam	30	4,07	1,172			
SORU-12	1	Lise	7	3,00	1,000	1,683	,205	
	2	Ön lisans	10	2,90	,876			
	3	Lisans	13	3,69	1,316			
		Toplam	30	3,27	1,143			
SORU-19	1	Lise	7	4,43	,787	1,555	,229	
	2	Ön lisans	10	4,00	,943			
	3	Lisans	13	4,54	,519			
		Toplam	30	4,33	,758			
SORU-26	1	Lise	7	1,86	,378	1,526	,236	
	2	Ön lisans	10	2,10	,738			
	3	Lisans	13	2,62	1,325			
		Toplam	30	2,27	1,015			
SORU-33	1	Lise	7	4,57	,535	4,326	,023	1-2 P=0,029*
	2	Ön lisans	10	3,40	1,075			
	3	Lisans	13	4,23	,832			
		Toplam	30	4,03	,964			
SORU-39	1	Lise	7	2,29	,756	3,119	,060	
	2	Ön lisans	10	2,70	,949			
	3	Lisans	13	3,46	1,266			
		Toplam	30	2,93	1,143			

Araştırmaya katılan muhasebecilerin eğitim düzeylerine göre vergi kayıp ve kaçakçılığının nedenlerinin ve önlenmesinin psikolojik nedenler kaynaklı olmasına ilişkin görüşleri arasında farklılık olup olmadığını belirlemek için tek yönlü varyans analizi ve farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek amacıyla varyanslar

homojen olduğunda Tukey, varyanslar homojen olmadığı durumlar için Tamhane testleri yapılmıştır. Anova tablosundan ve tanımlayıcı istatistiklerden elde edilen değerler Tablo 41' de sunulmuştur.

Mükelleflerin bütçe üzerindeki şüphelerini ortadan kaldırmak için toplanan vergilerin nerelere sarf edildiğini gösteren rapor ve bilançoların yayınlanmasının gerekliliği, vergide adaleti zedeleyen uygulamaların ortadan kaldırılarak vergiye karşı oluşan tepkilerin azaltılması, vergi yasalarını uygulama gücüne sahip etkin ve verimli vergi idareleri oluşturularak mükellefin vergiye karşı bakışının olumlu hale getirilmesi ve vergide adalet ve eşitlik ilkelerinin uygulamalara yeterince yansıtılarak mükelleflerde vergi sistemine olan güvenin artırılmasına ilişkin görüşler arasında muhasebecilerin eğitim düzeylerine göre $p \leq 0,05$ manidarlık düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı bulunmuştur.

Ancak, vergi ödev ve yükümlülüklerini zamanında yerine getiren mükelleflerin motivasyonunu artırmak için ödüllendirme sistemleri geliştirilmesi görüşleri arasında gruplar arası ve gruplar içinde istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu görülmektedir [$F(2,27)=4,326$; $p=0,023$ ($p < 0,05$)].

Farklılık bulunan madde için varyanslar homojen dağıldığı için ($p=0,400$) hangi gruplar arasında fark olduğunu tespit etmek için Tukey testi yapılmıştır. Gruplar arasında oluşan farklılığın lise mezunu muhasebeciler ile ön lisans mezunu muhasebeciler arasında olduğu görülmüştür ($p=0,029$; $p < 0,05$). Lise mezunu muhasebeciler, vergi ödev ve yükümlülüklerini zamanında yerine getiren mükelleflerin motivasyonunu artırmak için ödüllendirme sistemleri geliştirilmesi görüşüne tamamen ($X=4,57$) katılırken, ön lisans mezunu muhasebeciler çoğu zaman ($X=3,40$) bu görüşe katıldıklarını ifade etmişlerdir.

Tablo 42. Muhasebecilerin Psikolojik Kaynaklı Nedenlere İlişkin Görüşlerinin Defter Sayılarına Göre İstatistiksel Dağılımı

Sorular		Defter Sayısı	n	X	Ss	F p≤0,05	P	Tukey HSD/ Tamhane
SORU-5	1	1-25	3	5,00	,000	1,286	,300	
	2	26-50	9	3,56	1,130			
	3	51-75	11	4,18	1,079			
	4	76-100	7	4,14	1,464			
		Toplam	30	4,07	1,172			
SORU-12	1	1-25	3	4,33	1,155	2,592	,074	
	2	26-50	9	2,56	,726			
	3	51-75	11	3,36	1,206			
	4	76-100	7	3,57	1,134			
		Toplam	30	3,27	1,143			
SORU-19	1	1-25	3	5,00	,000	3,373	,033	1-2; P=,032*
	2	26-50	9	3,78	,972			
	3	51-75	11	4,45	,522			
	4	76-100	7	4,57	,535			
		Toplam	30	4,33	,758			
SORU-26	1	1-25	3	3,33	1,528	2,031	,134	
	2	26-50	9	1,78	,833			
	3	51-75	11	2,36	1,027			
	4	76-100	7	2,29	,756			
		Toplam	30	2,27	1,015			
SORU-33	1	1-25	3	5,00	,000	3,592	,027	1-2; p= ,034*
	2	26-50	9	3,33	1,118			
	3	51-75	11	4,18	,751			
	4	76-100	7	4,29	,756			
		Toplam	30	4,03	,964			
SORU-39	1	1-25	3	4,33	1,155	3,586	,027	1-2; p=,045*
	2	26-50	9	2,44	,882			
	3	51-75	11	3,27	1,104			
	4	76-100	7	2,43	,976			

Araştırmaya katılan muhasebecilerin defter sayısına göre vergi kayıp ve kaçakçılığının nedenlerinin ve önlenmesinin psikolojik nedenler kaynaklı olmasına ilişkin görüşleri arasında farklılık olup olmadığını belirlemek için tek yönlü varyans analizi ve farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek amacıyla varyanslar homojen olduğunda Tukey, varyanslar homojen olmadığı durumlar için Tamhane testleri yapılmıştır. Anova tablosundan ve tanımlayıcı istatistiklerden elde edilen değerler Tablo 42’ de sunulmuştur.

Mükelleflerin bütçe üzerindeki şüphelerini ortadan kaldırmak için toplanan vergilerin nerelere sarf edildiğini gösteren rapor ve bilançoların yayınlanmasının gerekliliği, vergide adaleti zedeleyen uygulamaların ortadan kaldırılarak vergiye karşı oluşan tepkilerin azaltılması ve bireylerin kendi kendisini yargılama yetisini geliştirici yönde vergi ahlakının oluşturulmasına ilişkin görüşler arasında muhasebecilerin defter sayılarına göre $p \leq 0,05$ manidarlık düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı bulunmuştur.

Ancak vergi yasalarını uygulama gücüne sahip etkin ve verimli vergi idareleri oluşturularak mükellefin vergiye karşı bakışının olumlu hale getirilmesi görüşleri arasında gruplar arası ve gruplar içinde istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu görülmektedir [$F(3,26)=3,373$; $p=0,033$ ($p < 0,05$)].

Farklılık bulunan madde için varyanslar homojen dağılmadığı için ($p=0,07$) hangi gruplar arasında fark olduğunu tespit etmek için Tamhane testi yapılmıştır. Gruplar arasında oluşan farklılığın 1-25 arası deftere sahip muhasebeciler ile 26-50 arası deftere sahip muhasebeciler arasında olduğu görülmüştür ($p=0,032$; $p < 0,05$). 1-25 arası deftere sahip muhasebeciler, vergi yasalarını uygulama gücüne sahip etkin ve verimli vergi idareleri oluşturularak mükellefin vergiye karşı bakışının olumlu hale getirilmesi gerekir görüşüne tamamen ($X=5,00$) katılırken, 26-50 arası deftere sahip muhasebeciler çoğu zaman ($X=3,78$), bu görüşe katıldıklarını ifade etmişlerdir.

Ayrıca vergi ödev ve yükümlülüklerini zamanında yerine getiren mükelleflerin motivasyonunu artırmak için ödüllendirme sistemleri geliştirilmesi görüşleri arasında gruplar arası ve gruplar içinde istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu görülmektedir [$F(3,26)=3,592$; $p=0,027$ ($p < 0,05$)].

Farklılık bulunan madde için varyanslar homojen dağıldığı için ($p=0,143$) hangi gruplar arasında fark olduğunu tespit etmek için Tukey testi yapılmıştır. Gruplar arasında oluşan farklılığın 1-25 arası deftere sahip muhasebeciler ile 26-50 arası deftere sahip muhasebeciler arasında olduğu görülmüştür ($p=0,034$; $p<0,05$). 1-25 arası deftere sahip muhasebeciler, vergi ödev ve yükümlülüklerini zamanında yerine getiren mükelleflerin motivasyonunu artırmak için ödüllendirme sistemleri geliştirilmesi gerekir görüşüne tamamen ($X=5,00$) katılırken, 26-50 arası deftere sahip muhasebeciler kısmen ($X=3,33$), bu görüşe katıldıklarını ifade etmişlerdir.

Vergide adalet ve eşitlik ilkelerinin uygulamalara yeterince yansıtılarak mükelleflerde vergi sistemine olan güvenin artırılması görüşleri arasında gruplar arası ve gruplar içinde istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu görülmektedir [$F(3,26)=3,586$; $p=0,027$ ($p<0,05$)]. Farklılık bulunan madde için varyanslar homojen dağıldığı için ($p=0,875$) hangi gruplar arasında fark olduğunu tespit etmek için Tukey testi yapılmıştır. Gruplar arasında oluşan farklılığın 1-25 arası deftere sahip muhasebeciler ile 26-50 arası deftere sahip muhasebeciler arasında olduğu görülmüştür ($p=0,045$; $p<0,05$). 1-25 arası deftere sahip muhasebeciler, vergide adalet ve eşitlik ilkelerinin uygulamalara yeterince yansıtılarak mükelleflerde vergi sistemine olan güvenin artırılması görüşüne tamamen ($X=4,33$) katılırken, 26-50 arası deftere sahip muhasebeciler az ($X=2,44$), olarak bu görüşe katıldıklarını ifade etmişlerdir.

Tablo 43. Muhasebecilerin Psikolojik Kaynaklı Nedenlere İlişkin Görüşlerinin Gelir Düzeylerine Göre İstatistiksel Dağılımı

Sorular		Gelir düzeyi	n	X	Ss	F p≤0,05	P	Tukey HSD/ Tamhane
SORU-5	1	501-1000	7	4,14	1,069	,277	,841	
	2	1001-1500	5	3,80	1,304			
	3	1500-2000	10	4,30	1,059			
	4	2000+	8	3,88	1,458			
SORU-12	1	501-1000	7	3,00	1,155	1,108	,364	
	2	1001-1500	5	2,60	,548			
	3	1500-2000	10	3,50	1,354			
	4	2000+	8	3,63	1,061			
SORU-19	1	501-1000	7	3,86	,690	2,312	,100	
	2	1001-1500	5	4,60	,548			
	3	1500-2000	10	4,20	,919			
	4	2000+	8	4,75	,463			
SORU-26	1	501-1000	7	2,29	,488	,250	,860	
	2	1001-1500	5	2,40	,894			
	3	1500-2000	10	2,40	1,578			
	4	2000+	8	2,00	,535			
SORU-33	1	501-1000	7	4,14	,690	,745	,535	
	2	1001-1500	5	3,60	1,673			
	3	1500-2000	10	3,90	,876			
	4	2000+	8	4,38	,744			
SORU-39	1	501-1000	7	2,57	1,272	1,497	,239	
	2	1001-1500	5	2,40	,548			
	3	1500-2000	10	3,50	1,080			
	4	2000+	8	2,88	1,246			

Araştırmaya katılan muhasebecilerin gelir düzeylerine göre vergi kayıp ve kaçakçılığının nedenlerinin ve önlenmesinin psikolojik nedenler kaynaklı olmasına ilişkin görüşleri arasında farklılık olup olmadığını belirlemek için tek yönlü varyans

analizi ve farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek amacıyla varyanslar homojen olduğunda Tukey, varyanslar homojen olmadığı durumlar için Tamhane testleri yapılmıştır. Anova tablosundan ve tanımlayıcı istatistiklerden elde edilen değerler tablo 43' de sunulmuştur.

Mükelleflerin bütçe üzerindeki şüphelerini ortadan kaldırmak için toplanan vergilerin nerelere sarf edildiğini gösteren rapor ve bilançoların yayınlanmasının gerekliliği, vergide adaleti zedeleyen uygulamaların ortadan kaldırılarak vergiye karşı oluşan tepkilerin azaltılması, vergi yasalarını uygulama gücüne sahip etkin ve verimli vergi idareleri oluşturularak mükellefin vergiye karşı bakışının olumlu hale getirilmesi ve vergide adalet ve eşitlik ilkelerinin uygulamalara yeterince yansıtılarak mükelleflerde vergi sistemine olan güvenin artırılmasına ilişkin görüşler arasında muhasebecilerin gelir düzeylerine göre $p \leq 0,05$ manidarlık düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı bulunmuştur.

Tablo 44. Muhasebecilerin Psikolojik Kaynaklı Nedenlere İlişkin Görüşlerinin Mesleki Kıdemlerine Göre İstatistiksel Dağılımı

Sorular		Mesleki Kıdem	n	X	Ss	F	p	Tukey HSD/ Tamhane
SORU-5	1	1-5	5	4,20	1,304	1,123	,358	
	2	6-10	7	4,71	,488			
	3	11-15	11	3,82	,982			
	4	16-20	7	3,71	1,704			
		Toplam	30	4,07	1,172			
SORU-12	1	1-5	5	3,40	1,140	,568	,641	
	2	6-10	7	3,00	1,155			
	3	11-15	11	3,09	1,136			
	4	16-20	7	3,71	1,254			
	5	Toplam	30	3,27	1,143			
SORU-19	1	1-5	5	4,20	1,304	,094	,963	
	2	6-10	7	4,29	,756			
	3	11-15	11	4,36	,674			
	4	16-20	7	4,43	,535			
		Toplam	30	4,33	,758			
SORU-26	1	1-5	5	1,80	,837	,537	,661	
	2	6-10	7	2,57	1,272			
	3	11-15	11	2,27	1,191			
	4	16-20	7	2,29	,488			
		Toplam	30	2,27	1,015			
SORU-33	1	1-5	5	4,20	1,095	,583	,632	
	2	6-10	7	4,14	,690			
	3	11-15	11	3,73	1,191			
	4	16-20	7	4,29	,756			
		Toplam	30	4,03	,964			
SORU-39	1	1-5	5	3,80	,837	1,743	,183	
	2	6-10	7	3,00	1,155			
	3	11-15	11	2,45	1,036			
	4	16-20	7	3,00	1,291			
		Toplam	30	2,93	1,143			

Araştırmaya katılan muhasebecilerin mesleki kıdemlerine göre vergi kayıp ve kaçakçılığının nedenlerinin ve önlenmesinin psikolojik nedenler kaynaklı olmasına ilişkin görüşleri arasında farklılık olup olmadığını belirlemek için tek yönlü varyans analizi ve farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek amacıyla varyanslar homojen olduğunda Tukey, varyanslar homojen olmadığı durumlar için Tamhane testleri yapılmıştır. Anova tablosundan ve tanımlayıcı istatistiklerden elde edilen değerler tablo 44’ de sunulmuştur.

Mükelleflerin bütçe üzerindeki şüphelerini ortadan kaldırmak için toplanan vergilerin nerelere sarf edildiğini gösteren rapor ve bilançoların yayınlanmasının gerekliliği, vergide adaleti zedeleyen uygulamaların ortadan kaldırılarak vergiye karşı oluşan tepkilerin azaltılması, vergi yasalarını uygulama gücüne sahip etkin ve verimli vergi idareleri oluşturularak mükellefin vergiye karşı bakışının olumlu hale getirilmesi ve vergide adalet ve eşitlik ilkelerinin uygulamalara yeterince yansıtılarak mükelleflerde vergi sistemine olan güvenin artırılmasına ilişkin görüşler arasında muhasebecilerin mesleki kıdemlerine göre $p \leq 0,05$ manidarlık düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı bulunmuştur.

3.2.9.6. Sosyal Nedenler

Tablo 45. Muhasebecilerin Sosyal Kaynaklı Nedenlere İlişkin Görüşlerinin Cinsiyetlerine Göre İstatistiksel Dağılımı

Sorular	Cinsiyet	N	X	SS	t	p
Soru-6	Bayan	3	4,33	1,155	,162	,873
	Erkek	27	4,26	,712		
Soru-13	Bayan	3	1,00	,000	2,300	,029*
	Erkek	27	2,19	,879		
Soru-20	Bayan	3	3,33	1,528	,874	,389
	Erkek	27	2,63	1,305		
Soru-27	Bayan	3	3,00	2,000	1,583	,125
	Erkek	27	2,07	,829		
Soru-34	Bayan	3	3,00	1,000	2,125	,043*
	Erkek	27	4,11	,847		
Soru-40	Bayan	3	4,00	1,732	,507	,616
	Erkek	27	3,63	1,149		

Tablo 45’de araştırmaya katılan muhasebecilerin cinsiyetlerine göre vergi kayıp ve kaçakçılığının nedenlerinin sosyal nedenler kaynaklı olduğuna ilişkin görüşlerini belirlemeye yönelik sorulara verdikleri cevapların istatistiksel dağılımları verilmiştir. Muhasebecilerin cinsiyetlerine göre görüşleri arasında farklılık olup olmadığını tespit etmek için bağımsız gruplar t-testi yapılmış ve tabloda tanımlayıcı istatistiklerle birlikte t-testi sonuçları sunulmuştur. Muhasebecilerin araştırma anketinde yer alan 6.-13.-20.-27. 34 ve 40. sorulara verdikleri cevaplardan aldıkları puanların ortalaması bayan muhasebeciler için 1,00–4,33 değerleri arasında erkek muhasebeciler için 2,07-4,26 değerleri arasında değişmektedir.

Mükelleflerin vergi bilincini geliştirmek için toplumun eğitim seviyesinin yükseltilmesinin gerekliliği, devletin vergi gelirlerini etkin bir şekilde kullandığı konusunda oluşan, toplumsal beklentinin karşılanması, mükelleflerin benzer olaylarda ayırım yapılmayacağı konusundaki sisteme güveni ve mevcut durum dikkate alındığında mükellefler bireysel çıkar yerine toplumsal çıkarları ön planda tutmaları konularına ilişkin görüşler arasında muhasebecilerin cinsiyetlerine göre $p \leq 0,05$ manidarlık düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı bulunmuştur.

Ancak bayan ve erkek muhasebecilerin, ülkemizde vergi kayıp ve kaçakçılığını önlemek için etik kuralların yeterli düzeyde oluşturulması, konusundaki görüşleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu görülmektedir [t =2,300; p= 0,029; p<0,05]. Bayan muhasebeciler ülkemizde vergi kayıp ve kaçakçılığını önlemek için etik kurallar yeterli düzeyde oluşturulmuştur görüşüne hiç (X= 1,00) katılmazken, erkek muhasebeciler bu görüşe az (X=2,19) olarak katıldıklarını ifade etmişlerdir.

Ayrıca bayan ve erkek muhasebecilerin, vergi kaçıran mükellefler üzerinde toplumsal baskı oluşturulmasının olumlu sonuçlar doğuracağı inancı, konusundaki görüşler arasında da istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu görülmektedir [t =2,125; p= 0,043; p<0,05]. Bayan muhasebeciler vergi kaçıran mükellefler üzerinde toplumsal baskı oluşturulmasının olumlu sonuçlar doğuracağı inancı görüşüne kısmen (X= 3,00) katıldıklarını, erkek muhasebeciler bu görüşe çoğu zaman (X=4,11) katıldıklarını ifade etmişlerdir.

Tablo 46. Muhasebecilerin Sosyal Kaynaklı Nedenlere İlişkin Görüşlerinin Mesleki Profillerine Göre İstatistiksel Dağılımı

Sorular	Mesleki profil	N	X	SS	t	p
Soru-6	Serbest muhasebeci	20	4,30	,657	,344	,734
	Serbest muhasebeci mali müşavir	10	4,20	,919		
Soru-13	Serbest muhasebeci	20	1,95	,826	,996	,328
	Serbest muhasebeci mali müşavir	10	2,30	1,059		
Soru-20	Serbest muhasebeci	20	2,45	1,191	1,502	,144
	Serbest muhasebeci mali müşavir	10	3,20	1,476		
Soru-27	Serbest muhasebeci	20	2,15	1,089	,129	,898
	Serbest muhasebeci mali müşavir	10	2,20	,789		
Soru-34	Serbest muhasebeci	20	4,00	,858	,000	1,000
	Serbest muhasebeci mali müşavir	10	4,00	1,054		
Soru-40	Serbest muhasebeci	20	3,55	1,099	,758	,455
	Serbest muhasebeci mali müşavir	10	3,90	1,370		

Tablo 46’da araştırmaya katılan muhasebecilerin mesleki profillerine göre vergi kayıp ve kaçakçılığının nedenlerinin sosyal nedenler kaynaklı olduğuna ilişkin görüşlerini belirlemeye yönelik sorulara verdikleri cevapların istatistiksel dağılımı verilmiştir. Muhasebecilerin mesleki profillerine göre görüşleri arasında farklılık olup olmadığını tespit etmek için bağımsız gruplar t-testi yapılmış ve tabloda tanımlayıcı istatistiklerle birlikte t-testi sonuçları sunulmuştur. Muhasebecilerin araştırma anketinde yer alan 6.-13.-20.-27. 34 ve 40. sorulara verdikleri cevaplardan aldıkları puanların ortalaması serbest muhasebeciler için 1,95–4,30 değerleri arasında serbest muhasebeci mali müşavirler için 2,20-4,20 değerleri arasında değişmektedir.

Mükelleflerin vergi bilincini geliştirmek için toplumun eğitim seviyesinin yükseltilmesinin gerekliliği, ülkemizde vergi kayıp ve kaçakçılığını önlemek için etik kuralların yeterli düzeyde oluşturulması, devletin vergi gelirlerini etkin bir şekilde kullandığı konusunda oluşan, toplumsal beklenti karşılanması, mükelleflerin benzer olaylarda ayırım yapılmayacağı konusundaki sisteme güveni, vergi kaçırın

mükellefler üzerinde toplumsal baskı oluşturulmasının olumlu sonuçlar doğuracağı inancı, mevcut durum dikkate alındığında mükellefler bireysel çıkar yerine toplumsal çıkarları ön planda tutmaları görüşleri arasında muhasebecilerin mesleki profillerine göre $p \leq 0,05$ manidarlık düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı bulunmuştur.

Tablo 47. Muhasebecilerin Sosyal Kaynaklı Nedenlere İlişkin Görüşlerinin Eğitim Düzeylerine Göre İstatistiksel Dağılımı

Sorular		Eğitim düzeyi	n	X	Ss	F	p	Tukey HSD/ Tamhane
Soru-6	1	Lise	7	3,86	,690	1,663	,208	
	2	Ön lisans	10	4,50	,707			
	3	Lisans	13	4,31	,751			
		Toplam	30	4,27	,740			
Soru-13	1	Lise	7	1,71	,951	1,015	,376	
	2	Ön lisans	10	2,00	,816			
	3	Lisans	13	2,31	,947			
		Toplam	30	2,07	,907			
Soru-20	1	Lise	7	2,00	1,414	1,582	,224	
	2	Ön lisans	10	2,70	1,059			
	3	Lisans	13	3,08	1,382			
		Toplam	30	2,70	1,317			
Soru-27	1	Lise	7	2,43	1,397	1,776	,188	
	2	Ön lisans	10	1,70	,675			
	3	Lisans	13	2,38	,870			
		Toplam	30	2,17	,986			
Soru-34	1	Lise	7	4,29	,488	1,555	,229	
	2	Ön lisans	10	3,60	,843			
	3	Lisans	13	4,15	1,068			
Soru-40	1	Lise	7	4,14	1,069	,764	,476	
	2	Ön lisans	10	3,60	,966			
	3	Lisans	13	3,46	1,391			

Araştırmaya katılan muhasebecilerin eğitim düzeyine göre vergi kayıp ve kaçakçılığının nedenlerinin ve önlenmesinin sosyal nedenler kaynaklı olmasına

ilişkin görüşleri arasında farklılık olup olmadığını belirlemek için tek yönlü varyans analizi ve farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek amacıyla varyanslar homojen olduğunda Tukey, varyanslar homojen olmadığı durumlar için Tamhane testleri yapılmıştır. Anova tablosundan ve tanımlayıcı istatistiklerden elde edilen değerler tablo 47’ de sunulmuştur.

Mükelleflerin vergi bilincini geliştirmek için toplumun eğitim seviyesinin yükseltilmesinin gerekliliği, ülkemizde vergi kayıp ve kaçakçılığını önlemek için etik kurallar yeterli düzeyde oluşturulması, devletin vergi gelirlerini etkin bir şekilde kullandığı konusunda oluşan toplumsal beklentinin karşılanması, mükelleflerin benzer olaylarda ayırım yapılmayacağı konusundaki sisteme güveni, vergi kaçırın mükellefler üzerinde toplumsal baskı oluşturulmasının olumlu sonuçlar doğuracağı inancı, mevcut durum dikkate alındığında mükelleflerin bireysel çıkar yerine toplumsal çıkarları ön planda tutmaları konularına ilişkin görüşler arasında muhasebecilerin eğitim düzeylerine göre $p \leq 0,05$ manidarlık düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı bulunmuştur.

Tablo 48. Muhasebecilerin Sosyal Kaynaklı Nedenlere İlişkin Görüşlerinin Defter Sayılarına Göre İstatistiksel Dağılımı

Sorular		Defter Sayısı	n	X	Ss	F p≤0,05	P	Tukey HSD/ Tamhane
Soru-6	1	1-25	3	4,33	1,155	,164	,920	
	2	26-50	9	4,22	,833			
	3	51-75	11	4,18	,751			
	4	76-100	7	4,43	,535			
	5	Toplam	30	4,27	,740			
Soru-13	1	1-25	3	1,33	,577	1,085	,373	
	2	26-50	9	2,00	,866			
	3	51-75	11	2,36	1,027			
	4	76-100	7	2,00	,816			
	5	Toplam	30	2,07	,907			
Soru-20	1	1-25	3	4,33	1,155	3,024	,048	1-2 P=0.034*
	2	26-50	9	2,00	,866			
	3	51-75	11	2,91	1,300			
	4	76-100	7	2,57	1,397			
	5	Toplam	30	2,70	1,317			
Soru-27	1	1-25	3	2,67	,577	,879	,465	
	2	26-50	9	1,78	,667			
	3	51-75	11	2,18	1,079			
	4	76-100	7	2,43	1,272			
	5	Toplam	30	2,17	,986			
Soru-34	1	1-25	3	3,67	1,528	1,273	,304	
	2	26-50	9	4,00	,866			
	3	51-75	11	4,36	,505			
	4	76-100	7	3,57	1,134			
	5	Toplam	30	4,00	,910			
Soru-40	1	1-25	3	2,67	2,082	1,627	,207	
	2	26-50	9	3,56	1,014			
	3	51-75	11	4,18	,874			
	4	76-100	7	3,43	1,272			
	5	Toplam	30	3,67	1,184			

Araştırmaya katılan muhasebecilerin defter sayısına göre vergi kayıp ve kaçakçılığının nedenlerinin ve önlenmesinin sosyal nedenler kaynaklı olmasına ilişkin görüşleri arasında farklılık olup olmadığını belirlemek için tek yönlü varyans analizi ve farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek amacıyla varyanslar homojen olduğunda Tukey, varyanslar homojen olmadığı durumlar için Tamhane testleri yapılmıştır. Anova tablosundan ve tanımlayıcı istatistiklerden elde edilen değerler tablo 48' de sunulmuştur.

Mükelleflerin vergi bilincini geliştirmek için toplumun eğitim seviyesinin yükseltilmesinin gerekliliği, ülkemizde vergi kayıp ve kaçakçılığını önlemek için etik kurallar yeterli düzeyde oluşturulması, mükelleflerin benzer olaylarda ayırım yapılmayacağı konusundaki sisteme güveni, vergi kaçırarak mükellefler üzerinde toplumsal baskı oluşturulmasının olumlu sonuçlar doğuracağı inancı ve mevcut durum dikkate alındığında mükelleflerin bireysel çıkar yerine toplumsal çıkarları ön planda tutmaları konularına ilişkin görüşler arasında muhasebecilerin eğitim düzeylerine göre $p \leq 0,05$ manidarlık düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı bulunmuştur.

Ancak devletin vergi gelirlerini etkin bir şekilde kullandığı konusunda oluşan, toplumsal beklentinin karşılanmasına ilişkin görüşleri arasında gruplar arası ve gruplar içinde istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu görülmektedir [$F(3,26)=3,024$; $p=0,048$ ($p < 0,05$)].

Farklılık bulunan madde için varyanslar homojen dağıldığı için ($p=0,630$) hangi gruplar arasında fark olduğunu tespit etmek için Tukey testi yapılmıştır. Gruplar arasında oluşan farklılığın 1-25 arası deftere sahip muhasebeciler ile 26-50 arası deftere sahip muhasebeciler arasında olduğu görülmüştür ($p=0,034$; $p < 0,05$). 1-25 arası deftere sahip muhasebeciler devletin vergi gelirlerini etkin bir şekilde kullandığı konusunda oluşan, toplumsal beklentinin karşılanmasının gerekliliği görüşüne tamamen ($X=4,33$) katılırken, 26-50 arası deftere sahip muhasebeciler az ($X=2,00$) olarak bu görüşe katıldıklarını ifade etmişlerdir.

Tablo 49. Muhasebecilerin Sosyal Kaynaklı Nedenlere İlişkin Görüşlerinin Gelir Düzeylerine Göre İstatistiksel Dağılımı

Sorular		Gelir düzeyi	n	X	Ss	F p≤0,05	P	Tukey HSD/ Tamhane
Soru-6	1	501-1000	7	4,14	,900	,421	,740	
	2	1001-1500	5	4,00	,707			
	3	1500-2000	10	4,40	,699			
	4	2000+	8	4,38	,744			
	5	Toplam	30	4,27	,740			
Soru-13	1	501-1000	7	2,00	,816	,703	,559	
	2	1001-1500	5	1,80	,837			
	3	1500-2000	10	2,40	,966			
	4	2000+	8	1,88	,991			
	5	Toplam	30	2,07	,907			
Soru-20	1	501-1000	7	2,14	1,574	,578	,635	
	2	1001-1500	5	2,80	,447			
	3	1500-2000	10	3,00	1,491			
	4	2000+	8	2,75	1,282			
	5	Toplam	30	2,70	1,317			
Soru-27	1	501-1000	7	1,71	,488	1,797	,172	
	2	1001-1500	5	1,80	,837			
	3	1500-2000	10	2,20	1,033			
	4	2000+	8	2,75	1,165			
	5	Toplam	30	2,17	,986			
Soru-34	1	501-1000	7	4,00	,816	1,099	,367	
	2	1001-1500	5	3,40	1,140			
	3	1500-2000	10	4,30	,823			
	4	2000+	8	4,00	,926			
	5	Toplam	30	4,00	,910			
Soru-40	1	501-1000	7	3,43	,976	2,931	,052	
	2	1001-1500	5	4,20	,837			
	3	1500-2000	10	3,00	1,333			
	4	2000+	8	4,38	,916			

Araştırmaya katılan muhasebecilerin gelir düzeyine göre vergi kayıp ve kaçakçılığının nedenlerinin ve önlenmesinin sosyal nedenler kaynaklı olmasına ilişkin görüşleri arasında farklılık olup olmadığını belirlemek için tek yönlü varyans analizi ve farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek amacıyla varyanslar homojen olduğunda Tukey, varyanslar homojen olmadığı durumlar için Tamhane testleri yapılmıştır. Anova tablosundan ve tanımlayıcı istatistiklerden elde edilen değerler tablo 49’ da sunulmuştur.

Mükelleflerin vergi bilincini geliştirmek için toplumun eğitim seviyesinin yükseltilmesinin gerekliliği, ülkemizde vergi kayıp ve kaçakçılığını önlemek için etik kurallar yeterli düzeyde oluşturulması, devletin vergi gelirlerini etkin bir şekilde kullandığı konusunda oluşan, toplumsal beklenti karşılanması, mükelleflerin benzer olaylarda ayırım yapılmayacağı konusundaki sisteme güveni, vergi kaçırın mükellefler üzerinde toplumsal baskı oluşturulmasının olumlu sonuçlar doğuracağı inancı, mevcut durum dikkate alındığında mükelleflerin bireysel çıkar yerine toplumsal çıkarları ön planda tutmaları konularına ilişkin görüşler arasında muhasebecilerin gelir düzeylerine göre $p \leq 0,05$ manidarlık düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı bulunmuştur.

Tablo 50. Muhasebecilerin Sosyal Kaynaklı Nedenlere İlişkin Görüşlerinin Mesleki Kıdemlerine Göre İstatistiksel Dağılımı

Sorular		Mesleki Kıdem	n	X	Ss	F	p	Tukey HSD/ Tamhane
Soru-6	1	1-5	5	4,00	1,000	,493	,690	
	2	6-10	7	4,29	,756			
	3	11-15	11	4,45	,522			
	4	16-20	7	4,14	,900			
	5	Toplam	30	4,27	,740			
Soru-13	1	1-5	5	1,40	,894	2,437	,087	
	2	6-10	7	2,71	,756			
	3	11-15	11	2,00	,775			
	4	16-20	7	2,00	1,000			
	5	Toplam	30	2,07	,907			
Soru-20	1	1-5	5	2,80	1,304	,843	,483	
	2	6-10	7	2,71	1,254			
	3	11-15	11	2,27	1,272			
	4	16-20	7	3,29	1,496			
	5	Toplam	30	2,70	1,317			
Soru-27	1	1-5	5	2,40	,894	1,340	,283	
	2	6-10	7	1,86	,690			
	3	11-15	11	1,91	,701			
	4	16-20	7	2,71	1,496			
	5	Toplam	30	2,17	,986			
Soru-34	1	1-5	5	3,80	1,304	,551	,652	
	2	6-10	7	3,71	1,113			
	3	11-15	11	4,09	,831			
	4	16-20	7	4,29	,488			
	5	Toplam	30	4,00	,910			
Soru-40	1	1-5	5	3,40	1,342	2,354	,095	
	2	6-10	7	3,71	,756			
	3	11-15	11	3,18	1,328			
	4	16-20	7	4,57	,787			
	5	Toplam	30	3,67	1,184			

Araştırmaya katılan muhasebecilerin mesleki kıdemlerine göre vergi kayıp ve kaçakçılığının nedenlerinin ve önlenmesinin sosyal nedenler kaynaklı olmasına ilişkin görüşleri arasında farklılık olup olmadığını belirlemek için tek yönlü varyans analizi ve farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek amacıyla varyanslar homojen olduğunda Tukey, varyanslar homojen olmadığı durumlar için Tamhane testleri yapılmıştır. Anova tablosundan ve tanımlayıcı istatistiklerden elde edilen değerler tablo 50' de sunulmuştur.

Mükelleflerin vergi bilincini geliştirmek için toplumun eğitim seviyesinin yükseltilmesinin gerekliliği, ülkemizde vergi kayıp ve kaçakçılığını önlemek için etik kuralların yeterli düzeyde oluşturulması, devletin vergi gelirlerini etkin bir şekilde kullandığı konusunda oluşan toplumsal beklentinin karşılanması, mükelleflerin benzer olaylarda ayırım yapılmayacağı konusundaki sisteme güveni, vergi kaçırın mükellefler üzerinde toplumsal baskı oluşturulmasının olumlu sonuçlar doğuracağı inancı, mevcut durum dikkate alındığında mükelleflerin bireysel çıkar yerine toplumsal çıkarları ön planda tutmaları konularına ilişkin görüşler arasında muhasebecilerin mesleki kıdemlerine göre $p \leq 0,05$ manidarlık düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı bulunmuştur.

3.2.9.7. Muhasebe Uygulamalarından Kaynaklanan Nedenler

Tablo 51. Muhasebecilerin Muhasebe Uygulamaları Kaynaklı Nedenlere İlişkin Görüşlerinin Cinsiyetlerine Göre İstatistiksel Dağılımı

Sorular	Cinsiyet	N	X	SS	t	p
Soru-7	Bayan	3	3,33	1,528	-1,294	,206
	Erkek	27	4,11	,934		
Soru-14	Bayan	3	3,33	,577	,976	,337
	Erkek	27	2,74	1,023		
Soru-21	Bayan	3	4,00	1,000	-,402	,691
	Erkek	27	4,19	,736		
Soru-28	Bayan	3	4,67	,577	1,294	,206
	Erkek	27	3,89	1,013		
Soru-35	Bayan	3	5,00	,000	1,497	,146
	Erkek	27	4,56	,506		

Tablo 51’de araştırmaya katılan muhasebecilerin cinsiyetlerine göre vergi kayıp ve kaçakçılığının nedenlerinin muhasebe uygulamaları kaynaklı olduğuna ilişkin görüşlerini belirlemeye yönelik sorulara verdikleri cevapların istatistiksel dağılımı verilmiştir. Muhasebecilerin cinsiyetlerine göre görüşleri arasında farklılık olup olmadığını tespit etmek için bağımsız gruplar t-testi yapılmış ve tabloda tanımlayıcı istatistiklerle birlikte t-testi sonuçları sunulmuştur. Muhasebecilerin araştırma anketinde yer alan 7.-14.-21.-28. ve 35. sorulara verdikleri cevaplardan aldıkları puanların ortalaması bayan muhasebeciler için 3,33–5,00 değerleri arasında erkek muhasebeciler için 2,74-4,56 değerleri arasında değişmektedir.

Muhasebe meslek mensuplarının yaptığı işlemlerin hata yapılma olasılığını dikkate alınarak incelenmesi, işletmenin durumunu olduğundan farklı göstermek kastıyla yapılan muhasebe hilelerine karşı gerekli önlemlerin alınması, muhasebe meslek mensuplarının uygulamalarına yönelik kamu denetiminin etkin bir yapıya kavuşturulması, Türkiye muhasebe standartlarının uluslar arası muhasebe standartlarıyla uyumlu hale getirilmesi, muhasebe meslek mensuplarının niteliklerini artırmaya yönelik sürekli eğitim programlarının yapılması ve uygulanması konularına ilişkin görüşler arasında muhasebecilerin cinsiyetlerine göre $p \leq 0,05$ manidarlık düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı bulunmuştur.

Tablo 52. Muhasebecilerin Muhasebe Uygulamaları Kaynaklı Nedenlere İlişkin Görüşlerinin Mesleki Profillerine Göre İstatistiksel Dağılımı

Sorular	Mesleki profil	N	X	SS	t	p
Soru-7	Serbest muhasebeci	20	4,00	1,026	-,254	,801
	Serbest muhasebeci mali müşavir	10	4,10	,994		
Soru-14	Serbest muhasebeci	20	2,90	,968	,772	,447
	Serbest muhasebeci mali müşavir	10	2,60	1,075		
Soru-21	Serbest muhasebeci	20	4,15	,671	-,170	,866
	Serbest muhasebeci mali müşavir	10	4,20	,919		
Soru-28	Serbest muhasebeci	20	3,85	1,137	-,901	,375
	Serbest muhasebeci mali müşavir	10	4,20	,632		
Soru-35	Serbest muhasebeci	20	4,60	,503	,001	1,000
	Serbest muhasebeci mali M.	10	4,60	,516		

Tablo 52’de araştırmaya katılan muhasebecilerin mesleki profillerine göre vergi kayıp ve kaçakçılığının nedenlerinin muhasebe uygulamaları kaynaklı olduğuna ilişkin görüşlerini belirlemeye yönelik sorulara verdikleri cevapların istatistiksel dağılımı verilmiştir. Muhasebecilerin cinsiyetlerine göre görüşleri arasında farklılık olup olmadığını tespit etmek için bağımsız gruplar t-testi yapılmış ve tabloda tanımlayıcı istatistiklerle birlikte t-testi sonuçları sunulmuştur. Muhasebecilerin araştırma anketinde yer alan 7.-14.-21.-28. ve 35. sorulara verdikleri cevaplardan aldıkları puanların ortalaması serbest muhasebeciler için 2,90–4,60 değerleri arasında serbest muhasebeci mali müşavirler için 2,60-4,60 değerleri arasında değişmektedir.

Muhasebe meslek mensuplarının yaptığı işlemlerin hata yapılma olasılığı dikkate alınarak incelenmesi, işletmenin durumunu olduğundan farklı göstermek kastıyla yapılan muhasebe hilelerine karşı gerekli önlemlerin alınması, Türkiye muhasebe standartlarının uluslar arası muhasebe standartlarıyla uyumlu hale getirilmesi, muhasebe meslek mensuplarının niteliklerini artırmaya yönelik sürekli eğitim programlarının yapılması ve uygulanması konularına ilişkin görüşler arasında muhasebecilerin mesleki profillerine göre $p \leq 0,05$ manidarlık düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı bulunmuştur.

Tablo 53. Muhasebecilerin Muhasebe Uygulamaları Kaynaklı Nedenlere İlişkin Görüşlerinin Eğitim Düzeylerine Göre İstatistiksel Dağılımı

Sorular		Eğitim düzeyi	n	X	Ss	F	P	Tukey HSD/ Tamhane
SORU-7	1	Lise	7	4,14	1,069	,051	,950	
	2	Ön lisans	10	4,00	1,054			
	3	Lisans	13	4,00	1,000			
		Toplam	30	4,03	,999			
SORU-14	1	Lise	7	2,43	,535	,686	,512	
	2	Ön lisans	10	3,00	1,054			
	3	Lisans	13	2,85	1,144			
		Toplam	30	2,80	,997			
SORU-21	1	Lise	7	4,14	,690	,014	,986	
	2	Ön lisans	10	4,20	,789			
	3	Lisans	13	4,15	,801			
		Toplam	30	4,17	,747			
SORU-28	1	Lise	7	4,43	,787	2,057	,147	
	2	Ön lisans	10	3,50	1,179			
	3	Lisans	13	4,08	,862			
		Toplam	30	3,97	,999			
SORU-35	1	Lise	7	4,57	,535	,297	,746	
	2	Ön lisans	10	4,70	,483			
	3	Lisans	13	4,54	,519			
		Toplam	30	4,60	,498			

Araştırmaya katılan muhasebecilerin eğitim düzeylerine göre vergi kayıp ve kaçakçılığının nedenlerinin ve önlenmesinin muhasebe uygulamaları kaynaklı olmasına ilişkin görüşleri arasında farklılık olup olmadığını belirlemek için tek yönlü varyans analizi ve farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek amacıyla varyanslar homojen olduğunda Tukey, varyanslar homojen olmadığı durumlar için Tamhane testleri yapılmıştır. Anova tablosundan ve tanımlayıcı istatistiklerden elde edilen değerler Tablo 53' de sunulmuştur.

Tablo 53 incelendiğinde Muhasebe meslek mensuplarının yaptığı işlemlerin hata yapılma olasılığı dikkate alınarak incelenmesi, işletmenin durumunu olduğundan farklı göstermek kastıyla yapılan muhasebe hilelerine karşı gerekli önlemlerin alınması, muhasebe meslek mensuplarının uygulamalarına yönelik kamu denetiminin etkin bir yapıya kavuşturulması, Türkiye muhasebe standartlarının uluslar arası muhasebe standartlarıyla uyumlu hale getirilmesi, muhasebe meslek mensuplarının niteliklerini artırmaya yönelik sürekli eğitim programlarının yapılması ve uygulanmasına ilişkin görüşler arasında muhasebecilerin eğitim düzeylerine göre $p \leq 0,05$ manidarlık düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı bulunmuştur.

Tablo 54. Muhasebecilerin Muhasebe Uygulamaları Kaynaklı Nedenlere İlişkin Görüşlerinin Defter Sayılarına Göre İstatistiksel Dağılımı

Sorular		Defter Sayısı	n	X	Ss	F p≤0,05	P	Tukey HSD/ Tamhane
SORU-7	1	1-25	3	5,00	,000	1,285	,300	
	2	26-50	9	4,11	,928			
	3	51-75	11	3,91	1,044			
	4	76-100	7	3,71	1,113			
		Toplam	30	4,03	,999			
SORU-14	1	1-25	3	2,00	1,000	2,164	,116	
	2	26-50	9	3,11	1,054			
	3	51-75	11	2,45	,934			
	4	76-100	7	3,29	,756			
		Toplam	30	2,80	,997			
SORU-21	1	1-25	3	4,33	1,155	1,165	,342	
	2	26-50	9	4,00	,707			
	3	51-75	11	4,45	,688			
	4	76-100	7	3,86	,690			
		Toplam	30	4,17	,747			
SORU-28	1	1-25	3	4,67	,577	1,084	,373	
	2	26-50	9	3,56	1,130			
	3	51-75	11	4,00	1,000			
	4	76-100	7	4,14	,900			
		Toplam	30	3,97	,999			
SORU-35	1	1-25	3	5,00	,000	,960	,426	
	2	26-50	9	4,56	,527			
	3	51-75	11	4,64	,505			
	4	76-100	7	4,43	,535			
		Toplam	30	4,60	,498			

Araştırmaya katılan muhasebecilerin defter sayısına göre vergi kayıp ve kaçakçılığının nedenlerinin ve önlenmesinin muhasebe uygulamaları kaynaklı olmasına ilişkin görüşleri arasında farklılık olup olmadığını belirlemek için tek yönlü varyans analizi ve farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek amacıyla

varyanslar homojen olduğunda Tukey, varyanslar homojen olmadığı durumlar için Tamhane testleri yapılmıştır. Anova tablosundan ve tanımlayıcı istatistiklerden elde edilen değerler tablo 54' de sunulmuştur.

Tablo 54 incelendiğinde muhasebe meslek mensuplarının yaptığı işlemlerin hata yapılma olasılığı dikkate alınarak incelenmesi, işletmenin durumunu olduğundan farklı göstermek kastıyla yapılan muhasebe hilelerine karşı gerekli önlemlerin alınması, muhasebe meslek mensuplarının uygulamalarına yönelik kamu denetiminin etkin bir yapıya kavuşturulması, Türkiye muhasebe standartlarının uluslar arası muhasebe standartlarıyla uyumlu hale getirilmesi, muhasebe meslek mensuplarının niteliklerini artırmaya yönelik sürekli eğitim programlarının yapılması ve uygulanmasına ilişkin görüşler arasında muhasebecilerin defter sayılarına göre $p \leq 0,05$ manidarlık düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı bulunmuştur.

Tablo 55. Muhasebecilerin Muhasebe Uygulamaları Kaynaklı Nedenlere İlişkin Görüşlerinin Gelir Düzeylerine Göre İstatistiksel Dağılımı

Sorular		Gelir düzeyi	n	X	Ss	F p≤0,05	P	Tukey HSD/ Tamhane
SORU-7	1	501-1000	7	4,43	,787	,635	,599	
	2	1001-1500	5	3,80	1,304			
	3	1500-2000	10	3,80	1,033			
	4	2000+	8	4,13	,991			
		Toplam	30	4,03	,999			
SORU-14	1	501-1000	7	2,57	,976	1,402	,265	
	2	1001-1500	5	3,40	,894			
	3	1500-2000	10	3,00	1,247			
	4	2000+	8	2,38	,518			
		Toplam	30	2,80	,997			
SORU-21	1	501-1000	7	4,43	,535	,681	,572	
	2	1001-1500	5	3,80	,837			
	3	1500-2000	10	4,20	,789			
	4	2000+	8	4,13	,835			
		Toplam	30	4,17	,747			
SORU-28	1	501-1000	7	4,00	,577	1,507	,236	
	2	1001-1500	5	3,20	1,483			
	3	1500-2000	10	4,00	1,054			
	4	2000+	8	4,38	,744			
		Toplam	30	3,97	,999			
SORU-35	1	501-1000	7	4,14	,378	3,985	,018	1-4 P=0,071*
	2	1001-1500	5	4,80	,447			
	3	1500-2000	10	4,60	,516			
	4	2000+	8	4,88	,354			
		Toplam	30	4,60	,498			

Araştırmaya katılan muhasebecilerin gelir düzeylerine göre vergi kayıp ve kaçakçılığının nedenlerinin ve önlenmesinin muhasebe uygulamaları kaynaklı olmasına ilişkin görüşleri arasında farklılık olup olmadığını belirlemek için tek yönlü varyans analizi ve farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek amacıyla

varyanslar homojen olduğunda Tukey, varyanslar homojen olmadığı durumlar için Tamhane testleri yapılmıştır. Anova tablosundan ve tanımlayıcı istatistiklerden elde edilen değerler Tablo 55' de sunulmuştur.

Tablo 55 incelendiğinde Muhasebe meslek mensuplarının yaptığı işlemlerin hata yapılma olasılığı dikkate alınarak incelenmesi, işletmenin durumunu olduğundan farklı göstermek kastıyla yapılan muhasebe hilelerine karşı gerekli önlemlerin alınması, muhasebe meslek mensuplarının uygulamalarına yönelik kamu denetiminin etkin bir yapıya kavuşturulması ve Türkiye muhasebe standartlarının uluslar arası muhasebe standartlarıyla uyumlu hale getirilmesine ilişkin görüşler arasında muhasebecilerin gelir düzeylerine göre $p \leq 0,05$ manidarlık düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı bulunmuştur.

Ancak muhasebe meslek mensuplarının niteliklerini artırmaya yönelik sürekli eğitim programlarının yapılması ve uygulanması görüşleri arasında gruplar arası ve gruplar içinde istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu görülmektedir [$F(3,26)=3,985$; $p=0,018$ ($p < 0,05$)].

Farklılık bulunan madde için varyanslar homojen dağıldığı için ($p=0,084$) hangi gruplar arasında fark olduğunu tespit etmek için Tukey testi yapılmıştır. Gruplar arasında oluşan farklılığın 501-1000 YTL gelire sahip muhasebeciler ile 2000 YTL den daha fazla gelire sahip muhasebeciler arasında olduğu görülmüştür ($p=0,071$; $p < 0,05$). 501-1000 YTL arası gelire sahip muhasebeciler muhasebe meslek mensuplarının niteliklerini artırmaya yönelik sürekli eğitim programlarının yapılması ve uygulanması görüşüne çoğu zaman ($X=4,14$) katılırken, 2000 YTL den daha fazla gelire sahip muhasebeciler tamamen ($X=4,88$) bu görüşe katıldıklarını ifade etmişlerdir.

Tablo 56. Muhasebecilerin Muhasebe Uygulamaları Kaynaklı Nedenlere İlişkin Görüşlerinin Mesleki Kıdemlerine Göre İstatistiksel Dağılımı

Sorular		Mesleki Kıdem	n	X	Ss	F	p	Tukey HSD/ Tamhane
SORU-7	1	1-5	5	4,20	1,095	1,351	,280	
	2	6-10	7	3,43	1,272			
	3	11-15	11	4,36	,674			
	4	16-20	7	4,00	1,000			
		Toplam	30	4,03	,999			
SORU-14	1	1-5	5	2,40	1,140	1,709	,190	
	2	6-10	7	3,29	,756			
	3	11-15	11	3,00	1,183			
	4	16-20	7	2,29	,488			
		Toplam	30	2,80	,997			
SORU-21	1	1-5	5	4,20	1,095	,282	,838	
	2	6-10	7	4,29	,756			
	3	11-15	11	4,00	,632			
	4	16-20	7	4,29	,756			
		Toplam	30	4,17	,747			
SORU-28	1	1-5	5	4,40	,548	,589	,627	
	2	6-10	7	3,71	,756			
	3	11-15	11	3,82	1,168			
	4	16-20	7	4,14	1,215			
		Toplam	30	3,97	,999			
SORU-35	1	1-5	5	5,00	,000	1,470	,246	
	2	6-10	7	4,43	,535			
	3	11-15	11	4,55	,522			
	4	16-20	7	4,57	,535			
		Toplam	30	4,60	,498			

Araştırmaya katılan muhasebecilerin mesleki kıdemlerine göre vergi kayıp ve kaçakçılığının nedenlerinin ve önlenmesinin muhasebe uygulamaları kaynaklı olmasına ilişkin görüşleri arasında farklılık olup olmadığını belirlemek için tek yönlü

varyans analizi ve farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek amacıyla varyanslar homojen olduğunda Tukey, varyanslar homojen olmadığı durumlar için Tamhane testleri yapılmıştır. Anova tablosundan ve tanımlayıcı istatistiklerden elde edilen değerler tablo 56' da sunulmuştur.

Tablo 56 incelendiğinde muhasebe meslek mensuplarının yaptığı işlemlerin hata yapılma olasılığı dikkate alınarak incelenmesi, işletmenin durumunu olduğundan farklı göstermek kastıyla yapılan muhasebe hilelerine karşı gerekli önlemlerin alınması, muhasebe meslek mensuplarının uygulamalarına yönelik kamu denetiminin etkin bir yapıya kavuşturulması, Türkiye muhasebe standartlarının uluslar arası muhasebe standartlarıyla uyumlu hale getirilmesi, muhasebe meslek mensuplarının niteliklerini artırmaya yönelik sürekli eğitim programlarının yapılması ve uygulanmasına ilişkin görüşler arasında muhasebecilerin mesleki kıdemlerine göre $p \leq 0,05$ manidarlık düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı bulunmuştur.

3.3. SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu araştırma ile muhasebe meslek mensuplarının Türkiye’de vergi kayıp ve kaçakçılıklarının nedenleri ve önlenmesi bağlamında;

1. Mevzuattan kaynaklanan nedenler ile alınması gereken önlemlere ilişkin görüşleri,
2. Yönetimsel nedenler ile alınması gereken önlemlere ilişkin görüşleri,
3. Ekonomik nedenler ile alınması gereken önlemlere ilişkin görüşleri,
4. Mali nedenler ile alınması gereken önlemlere ilişkin görüşleri,
5. Psikolojik nedenler ile alınması gereken önlemlere ilişkin görüşleri,
6. Sosyal nedenler ile alınması gereken önlemlere ilişkin görüşleri,
7. Muhasebe uygulamalarından kaynaklanan nedenler ile alınması gereken önlemlere ilişkin görüşleri,
8. Vergi kayıp ve kaçakçılığının nedenleri ve önlenmesine ilişkin görüşleri ile cinsiyet, yaş, mesleki kıdem, eğitim düzeyi, meslek profil ve tutulan defter sayısına göre anlamlı farklılıklar olup olmadığı şeklinde sekiz aşamada ele alınmıştır.

Araştırmanın verilerini elde etmek için düzenlenen anket beşli ölçeklendirmeye tabi tutulmuş olup elde edilen bulgular çeşitli istatistiksel veriler ile desteklenmiştir. Buna göre elde edilen bulguları şu şekilde değerlendirmek ve tartışmak mümkündür.

1. Muhasebe meslek mensupları vergiden kaçınma yollarına sebep olabilecek boşlukları ortadan kaldırmaya yönelik önlemleri yeterli görmemektedirler. Bu nedenle yasalarda var olan vergiden kaçınmaya sebep olan mevcut boşluklar tespit edilmeli ve bunları giderici çalışmalar etkin ve hızlı şekilde yerine getirilmelidir. Bununla beraber vergi yargılama sürecinin yeterince etkin ve hızlı işlemlerini sağlayacak ve vergi mahkemelerinin aynı konuda farklı kararlar vermemelerini sağlayacak bir yapılanmaya gidilmesi gerektiği, araştırma sonuçlarından açıkça ortaya çıkmaktadır. Aynı zamanda vergi adaletini zaafa uğratan vergi affı uygulamalarına da kesinlikle son verilmelidir. Çünkü vergi, bireylerden istekleri dışında alınan ekonomik değer olarak tanımlanmaktadır. Bu ekonomik değer adalet ve eşitlik ilkelerine dayalı olması elbette ki mevzuat temelinde anlamını bulmaktadır. Bu yüzden mevzuatın etkili, verimli, adil ve eşitlik temelinde yapılandırılması vergi

kayıp ve kaçakçılığını doğal olarak azaltacak veya ortadan kaldıracak, mükelleflerin bir ölçüde idare ile barışık olmasını sağlayacaktır.

2. Genel anlamda bakıldığında vergi kayıp ve kaçakçılığında önemli olan etkenlerden birisinin de yönetsel nedenler olduğu görülmektedir. Yönetimin mükelleflerle olan ilişkisi güven ve saygı esasına dayalı olmalıdır. Vergi idarelerinin mükelleflerle ilişkilerini tarafsız bir temele dayalı olarak geliştiremedikleri, sürecin gerektirdiği uygulamalarda çoğu zaman taraflı bir yaklaşım sergiledikleri araştırma sonuçlarında görülmektedir. Hiç şüphesiz mevcut personelin mükelleflere saygı ve güven temelinde tarafsız yaklaşabilmeleri onların bilgi ve birikimlerinin hizmetin gerektirdiği yeterlilikte olmasıyla doğrudan ilgilidir. Bu açıdan bakıldığında mevcut personelin bilgi ve birikimlerini hizmetin gerektirdiği yeterliliğe ulaştırmak için eğitim programlarının daha fazla artırılması bir zorunluluk olarak ortaya çıkmaktadır. Pek tabi ki vergi kayıp ve kaçakçılığına sebep olan yönetsel nedenler sadece bunlarla sınırlı değildir. Muhasebe meslek mensuplarının görüşleri dikkate alındığında vergi dairelerinin çağdaş bir örgütlenme yapısına kavuşturulması yönündeki çalışmaların yeterli bir düzeyde olmadıkları ortadadır. Çağdaş bir örgütlenme yapısı sadece fiziksel düzenlemeler bağlamında düşünülmemelidir. Teknolojik donanım, akademik düzey, hizmet içi eğitim programları ve insan kaynakları gibi ifade edilebilecek unsurların da yansıtılması gerekmektedir. Vergi bürokrasisi de ayrıca eleştiri alan yönetsel nedenlerin başında gelmektedir. Vergi bürokrasisinin çağdaş bir örgüt yapısıyla ortadan kaldırılacağı açıktır.

3. Vergi oranlarının bir ülkenin sosyo ekonomik şartları gözetilerek düzenlenmesi elbetteki vergi kayıplarını azaltmaktadır. Çünkü vergi oranları ile ülkenin sosyo ekonomik şartları arasında doğrudan bir bağlantı vardır. Eğer sosyo ekonomik şartlar dikkate alınmadan vergi oranları düzenlenirse mükelleflerde bir tepki oluşabilecektir. Bu açıdan bakıldığında ekonomik şartlar dikkate alınarak tespit edilecek bir rakamın altındaki gelirlerin de vergiden muaf tutulması kesinlikle vergi kayıp ve kaçaklarını azaltıcı bir etki oluşturacaktır. Bununla beraber çok ortaklı şirket yapılarını özendirici vergi politikalarının vergi kayıp ve kaçakçılığını ortadan kaldıracığı yada azaltacağı araştırma sonuçlarından ortaya çıkmaktadır. Bu amaçla vergi politikalarındaki ekonomik önlemlere daha fazla önem verilmesi gerekmektedir. Ayrıca tarım sektörünün daha işlevsel belgelendirilmesi de etkin bir

önlem olarak karşımıza çıkmaktadır. Çünkü tarım sektörünün yeterince işlevsel olmayan belge düzeni vergi kayıplarına neden olmaktadır. Sosyal güvenlik kurumlarının yetersizliği de bir ölçüde vergi kayıplarına neden olabilmektedir. Bu açıdan bakıldığında sosyal güvenlik kurumlarının toplumsal beklentileri karşılayacak bir yapıya kavuşturulması gereklidir.

4. Vergi kavramı herkesin mali gücüne göre vermesi gereken ekonomik bir değeri ifade etmektedir. Bu nedenle vergi tabanının “Anayasanın 73. maddesinin vergide adalet ve eşitlik ilkesi” de gözetilerek kapsayıcı olması bir zorunluluktur. Çünkü anayasanın ilgili maddesi bağlayıcı bir nitelikte olmasına rağmen muhasebeciler vergi tabanının yeterince kapsayıcı olmadığını ifade etmişlerdir. Bu durum dikkate alınarak vergi tabanı genişletilmelidir. Vergi kayıplarının oluşmasında önemli etkenlerden bir diğeri de vergi sisteminin karmaşık olmasıdır. Vergi sisteminin bu karmaşık yapıdan kurtarılması büyük ölçüde mükellefler ve ilgililer tarafından farklı anlamaları ortadan kaldıracak şekilde basitleştirilmesine bağlıdır. Türk vergi sistemi incelendiğinde dolaylı vergi gelirlerinin toplam vergi gelirleri içerisindeki payının çok yüksek olduğu görülmektedir. Dolaylı vergi gelirlerinin toplam vergi gelirleri içindeki payının yüksek olması vergi adaleti açısından olumsuz bir durum olarak kabul edilebilmektedir. Bu nedenle gelişmiş ülkelerde olduğu gibi doğrudan vergi gelirlerinin toplam vergi gelirleri içerisindeki payı yükseltilmelidir. Bütün maliyet unsurlarının gider olarak muhasebeleştirilmesine izin veren bir yapı vergi kaçaklarını azaltıcı bir etki oluşturabilir. Çünkü gerçek giderini muhasebeleştiremeyen mükellef daha az vergi vermek için gider kalemlerinde manipülasyonlara gitme yolunu tercih edecektir.

5. Vergi gelirleri genel anlamda kamu hizmetlerini karşılamak için kullanılır. Kamu hizmetlerine tahsis edilen vergi gelirlerinin nerelerde ve nasıl kullanıldığına yönelik rapor ve bilançoların yayınlanması mükellefler üzerinde olumlu bir etki yapacak ve oluşabilecek şüphelerini de ortadan kaldıracaktır. Bu amaçla vergi gelirlerinin nerelerde kullanıldığına yönelik rapor ve bilançolar yayınlanarak mükellefler üzerinde olumlu bir psikolojik etki oluşturulmalıdır. Ancak sadece bu şekilde bir psikolojik etki yeterli değildir. Bununla beraber vergi adaletini zedeleyen uygulamalara dikkat çekmek de yerinde olacaktır. Vergide adaletini zedeleyen uygulamalar devam ettiği sürece vergiye karşı oluşan tepkiler artacaktır. Bu

bağlamda vergide adaleti zedeleyen uygulamalar tespit edilerek ortadan kaldırılmalıdır.

6. Bir toplumdaki etik kurallar cezai yaptırımlardan daha fazla etkili olabilir. Bu yüzden vergi konusunda toplumda etik kuralların oluşturulması vergi kayıp ve kaçakçılığını ortadan kaldıracaktır. Ancak etik kurallar bir toplumun eğitim seviyesinin yükseltilmesiyle doğrudan ilişkilidir. Bunun için vergi konusunda bireylere zorunlu eğitimden başlayarak bilinçlendirme çalışmaları yapılmalıdır. Aynı zamanda bir toplumsal beklenti olarak ifade edilebilecek vergi gelirlerinin devlet tarafından etkin bir şekilde kullanıldığı anlayışı vergi kayıplarının ortadan kaldırılmasında gerekli bir önlem olarak ifade edilebilir. Yukarıda ifade edilen toplumsal beklentinin yanında bir başka beklenti de benzer olaylarda mükelleflere ayırım yapılmamasıdır.

7. Vergi sisteminde denetim tek boyutlu olarak düşünülmemeli, bu faaliyet daha farklı boyutlarla desteklenmelidir. Denetim mekanizmasının işleyişi sadece mükellef üzerinde düşünülmemelidir. Muhasebe meslek mensupları da denetim mekanizmasının etkin denetimine tabi tutulmalıdır. Araştırma sonuçları dikkate alındığında muhasebe meslek mensuplarının da bu şekilde bir uygulamayı özellikle de hata yapma olasılığı dikkate alınması bağlamında ifade etmektedirler. Denetim etkin bir şekilde işlediği takdirde yapılması muhtemel muhasebe hileleri de ortadan kalkacaktır. Ve doğal olarak muhasebe uygulamalarına yönelik kamu denetimi daha etkin bir hale gelecektir. Ancak bunların Türkiye muhasebe standartlarının uluslararası muhasebe standartlarıyla uyumlu hale getirilmesiyle sağlanacağı açık bir şekilde ortadır.

KAYNAKLAR

- AKALIN, Güneri, (1996), **Kayıt Dışı Ekonomi Sorunu ve Yasa Tasarısı**, Vergi Dünyası s. 178, Haziran
- AKBULAK Y., ve TAHTAKILIÇ, A.,K., (2003), **Kayıtdışı Ekonomi Üzerine Düşünceler**, Banka-Maliye ve Ekonomik Yorumlar Dergisi, 40(468), s.(17-41)
- AKÇETİN, Serap, “**Muhasebe Notları**”,
<http://www.muhasetr.com/egitimosesi/01> (20.02.2007)
- AKDOĞAN, Abdurrahman, (2005), **Kamu Maliyesi**, Gazi, Kitapevi, Ankara
- ALTUĞ, Osman, (1994), **Kayıt Dışı Ekonominin Boyutları**, Erciyes Üniv., İİBF Dergisi,
- ALTUĞ, Osman, (1999) **Kayıt Dışı Ekonomi Boyutları**, Erciyes Üniv. İİBF Dergisi 15, s.257
- ARIKAN, Zeynep, AY, Hakan, (1997), **Türkiye’de Kayıt Dışı Ekonomisinin Boyutları**, Vergi Sorunları Dergisi, Mayıs
- ATAMAN, Ümit, (2003), **Tekdüzen Hesap Planı ve Mali Tablolar**, Beta Basım, İstanbul
- AVDER, Erdoğan. (2007), **Muhasebenin Ülkemizdeki Tarihi Gelişimi Ve Tek Düzen Hesap Planı**, <http://www.muhasetr.com/yazarlarimiz/erdogan/003/> (03.07.2007).
- AYDEMİR, Şinasi, (1995), **Kayıt Dışı Ekonomi Üzerine**, Vergi Dünyası Dergisi, Ocak.
- BAYRAKLI, Hüseyin, SAVAŞ, Tolga, SAĞBAŞ, İsa, (2004), **Vergi Kaçırmayı Etkileyen Faktörlerin Belirlenmesi ve Vergi Kaçaklarının Önlenmesi** 19. Maliye Sempozyumu, Antalya
- CAN AKTAN, Coşkun, (2007), **Vergi Dışı Piyasa Ekonomisinin Ortaya Çıkma Nedenleri**,
http://www.canaktan.org/ekonomi/kamu_maliyesi/vergi_disi/nedenler.htm, (15.01.2007).
- CAN AKTAN, Coşkun, **Vergi Zulmüne Karşı Direnişin İki Yönü, Sivil İtaatsizlik ve Vergi İsyamı**,
http://www.canaktan.org/ekonomi/kamu_maliyesi/maliye-tarihi/, (13.01.2007).

ÇELİKKAYA, Ali, (2002) **Mükelleflerin Vergiye Gönüllü Uyumunu Etkileyen Faktörler**, <http://www.e-akademi.org/makaleler/acelikkaya-1.htm>, (01.02.2007)

DERDİYOK, Türkmen, (1993), **Vergi Kaçakçılığını Etkileyen Faktörler**, Maliye Yazıları, Sayı : 38, Ocak-Şubat- Mart

DERDİYOK, Türkmen, (1993), **Türkiye'nin Kayıt Dışı Ekonomisinin Tahmini**, İktisat Dergisi, Mayıs, TOBB Yayını, sayı 12, s.54-63

DOĞRUSÖZ, A., Bumin, **VII. Vergi Kongresinin Ardından**, Dünya, 20.04.2004, Vergi Kongresi

DPT, (2000-2005), Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, **Kayıt Dışı Ekonomi Özel İktisat Komisyonu Raporu**, Ankara, DPT Yayınları

DPT, **Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı**, Vergi Özel İhtisas Komisyonu Raporu, Ankara DPT Yayını No: 2597, 2001

EĞİLMEZ, Mahfi, **“ Ya Servet Dağılımı”**
<http://www.radikal.com.tr/haber.php/habern=151525>, (06.02.2007)

EKER, Aytaç, TÜĞEN, Kamil, (1995), **Kamu Maliyesine Giriş**, Takav Matbaası, Ankara

Eker, Aytaç, (1997), **Kamu Maliyesi**, Anadolu Matbaacılık, İzmir

ERBAŞ, Sadık, (1992), **Vergi Hukuk Adım Yayıncılık**, Ankara

ERGİNAY, Akif, (1998), **Vergi hukuku**, Savaş Yayınları

ESEN, Ahmet, (1995), **İllada Vergi Deyip Duruyoruz. Bu Yüzden Kimilerini Usandırdık. Ancak Vergi Çok Önemli**, Maliye Postası, Aralık

GERÇEK, Adnan, (2004), **“ Türkiye’de Vergi Kayıp ve Kaçakların Önlenmesi Açısından Vergi İdaresinin Sorunları ve Yeniden Yapılandırma Önerisi**, Yaklaşım Yayınları, Bursa, (19. Mali Sempozyumu)

İŞİK, Nihat, Acar Mustafa, (2003), **Kayıt Dışı Ekonomiyi Ölçme Yöntemleri, Boyutları, Yarar ve Zararları Üzerine Bir Değerlendirme**, Erciyes Üniv., İİBF Fakültesi Dergisi, Sayı 21, ss. 117-136

KARAKOÇ, Yusuf, (2004), **Hukuki Nedenlerden Kaynaklanan Vergi Kayıp ve Kaçakları**, Yaklaşım Yayıncılık, Ankara

KARAMAN, İsmail, (1997), **Dünyada ve Türkiye’de Gelir Dağılımı**, Yeni Türkiye, Sayı 6, Ankara.

- KARASAR, Niyazi, (2003), **Bilimsel Araştırma Yöntemi**, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.
- KILDİŞ, Yusuf, (2002), **Kayıt Dışı Ekonominin Ulusal_Uluslararası Boyutu ve Çözüm Önerileri**, Dokuz Eylül Üniv., Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt 2, sayı: 2, İzmir
- KIRBAŞ, Sadık, (1998), **Türk Vergi Sisteminin Sorunları ve Öneriler**, Prof.Dr.Salih ŞANVER'e Armağan, İstanbul, Marmara Üniversitesi Maliye Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayını, No: 10
- KIZILOĞ, Şükrü, ÇOMAKLI, Şafak Ertem, (2004), **Vergi Kayıp ve Kaçakları ve Kayıt Dışı Ekonomi İlişkisi ve Boyutlarının Mevzuat Açısından Değerlendirilmesi**, Yaklaşım Yayınları, Bursa, (19.Türkiye Maliye Sempozyumu Antalya)
- KIZILTAŞ, Emine, (1996), **Türkiye'de Vergi Kayıp ve Kaçağının Nedenleri ve Çözüm Yolları**, İzmir, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi)
- KÖPRÜBAŞI, Ahmet, (2002), **Türkiye'de Vergi Kayıplarının Önlenmesinde Muhasebe ve Vergi Denetimi Uygulamalarının Etkinliği**, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, 9 Eylül Üniv., Sosyal Bil. Fak., İzmir
- KUTLU, Hüseyin Ali, GÜNER, Mehmet, (2007), **Türkiye Muhasebe Standartlarındaki Gelişmelerin Eğitim Ve Uygulama Açısından İrdelenmesi**, Uludağ Üniversitesi Yayınları, Bursa, (26. Muhasebe Eğitimi Sempozyumu, Ankara).
- NADAROĞLU, Halil, (1992), **Kamu Maliyesi Teorisi**, Beta Basım, İstanbul
- NADAROĞLU, Halil, (1996), **Kamu Maliyesi Teorisi**, Bet Basım Yayın Dağıtım, 9. Baskı, İstanbul
- ÖNCEL, Turhan, (1982), **Gelirin Yeniden Dağılımı, Politikası Aracı Olarak Negatif Gelir Vergisi**, İstanbul Üniversitesi Yayınları No: 2137, İstanbul
- ÖZDEMİR Emin, (1998), **Vergi Kaçakçılığı ve Nedenleri**, Vergi Sorunları Dergisi
- ÖZEL, Mualla, (1999), KUMRULU, Ahmet, ÇAĞAN, Nami, **Vergi Hukuku**, Turhan Kitapevi, 7. Baskı, Ankara,
- ÖZER, Mevlit, **Denetim 2. Cilt**, Özlem Matbaacılık, Ankara, 1997, 2. Baskı
- PEHLİVAN, Osman, (2006), **Vergi Hukuku**, Derya Kitapevi, Trabzon

- SİVEREKLİDEMİRCAN, Esra, (2005), **Vergilendirmenin Ekonomik Büyüme ve Kalkınmaya Etkisi**”, Erciyes Üniv., İİBF Fakültesi Dergisi, sayı : 3, Aralık, (ss 97-116)
- ŞEKER, Sakıp, (1995), **Kayıt Dışı Ekonominin Kapsamı, Nedenleri ve Etkileri**, Yaklaşım Dergisi, Yıl, 3 sayı : 25, Ocak
- ŞEKER, Sakıp, (1995), **Kayıtdışı Ekonominin Kapsamı, Nedenleri ve Etkileri**, Yaklaşım, s.25, s.76-100
- ŞEKER, Sakıp, (1996), **Vergi İncelemesi**, Beta Yayınları, İstanbul
- ŞİNASI, Aydemir, **Kayıt Dışı Ekonomi Üzerine I**, Vergi Dünyası, Ocak, 1995
- TAŞDELEN, Aziz, **Vergi Hukuku Kurallarının Kara Paranın Aklanmasının Önlenmesindeki Önemi**, 2004, Bursa, Yaklaşım Yayınları, (19.Maliye Sempozyumu Antalya)
- TEKİN , Selçuk, (2003), **Kayıt Dışı Ekonomi ve Vergi Denetimi**, Vergi Sorunları Dergisi, Ekim
- TEKİN, Sabri, (1987), **Vergi Teorisine Giriş**, Güç Birliği Yayıncılık, İzmir
- TEKİN, Sabri, (1993), **Vergi Teorisi**, Anadolu Matbaacılık, İzmir
- TUNALI, Adnan, (2003), Muhasebe, <http://www.turkstudent.net/art/3133>
- TURALI, Adnan, (2003), **Muhasebe Kavramı Üzerine Detaylı İnceleme**, <http://www2.turkstudent.net/net/papers/wiewpaper.php?paper=119>, (08.02.2007)
- TURHAN, Salih, (1998), **Vergi teorisi ve Politikası**, Filiz Kitapevi, İstanbul
- TÜMER, Sabri, (2006), **Muhasebe Mesleğinin Gelişimi ve Örgütlenmesi**, <http://www.tmud.org.tr/kaynaklar/turk-osmanli-muhasebe.doc> 09.02.2007
- TÜRK, İsmail, (2002), **Kamu Maliyesi**, Turhan Kitapevi, Ankara
- TÜRKER, Masum, **3508 Sayılı Yasamın Uygulanmasında Karşılaşılan Güçlüklerin Meslek Mensupları Açısından Değerlendirilmesi**, <http://www.tsrb.org.tr/ne/rdonlyres/4603FEA8-B8CB-42BA-9E63-446ABA394F2/1468/SAIY33.pdf> , (06.02.2007)
- Türkiye Bankalar Birliği Bankacılık ve Araştırma Grubu, Şeffaflığın Önem, Üzerine Bir Değerlendirme**, TBB, Ocak, 2002
- UÇAK, Cemalettin, (1997), **Vergilendirme Psikolojisi**, Vergi Dünyası Dergisi, Sayı 89, Mayıs, ss.13-37.

ULUATAM, Özhan, (1992), **Kamu Maliyesi**, II.Baskı, Ankara, S Yayınları

CAN AKTAN, Çoşkun (2003), **Vergilere Karşı Tepkilerin Anatomisi**
http://www.canaktan.org/canaktan_personal/canaktan/canaktan_araştirmalari/kamum_aliyesi/vergisosyolojisi.pdf/, (13.01.2007)

UYSAL, Mustafa, DALBAYRAK, Hansu, YURDANUR, Timuçin, (2002),
Çağdaş Bilimler Işığında Türkiye’de Gelir İdaresi ve Denetimine Stratejik Yaklaşım, Ankara, Maliye Hesap Uzmanlar Vakfı Yayını, No: 13

ÜSTÜNEL, Bülent, **Türkiye’de Uluslar arası Muhasebe Standartları Uygulamasına Geçiş**, <http://www.tsr.org.tr/ne/rdonlyres/4603FEA8-B8CB-42BA-9E63-446ABA394F2/1468/SAIY33.pdf> , (06.02.2007)

YİĞİT, Uğur, (2002), **Vergi Kaçakçılığı Suçları ve Diğer Hürriyeti Bağlayıcı Vergi Suç ve Cezaları**, Beta Yayınları, Ankara

Yürürlükteki Vergi Kanunları 2004, Yayla Yayıncılık, İstanbul
<http://www.turmob.org.tr/turmob/duyuru/kurallar.htm>,(20.01.2007).

Değerli Muhasebe Meslek Mensupları

Bu ölçek "Türkiye'de vergi kayıp ve kaçakçılığının nedenleri ve önlenmesine yönelik muhasebe meslek mensuplarının görüşleri" bağlamında yürütülen bilimsel bir araştırma ile ilgilidir. Ölçek sonuçları, bu konudaki tutumları belirlemek amacıyla kullanılacaktır. Bu ölçekte 40 adet ifade bulunmaktadır. Her bir ifadeyi okuduktan sonra, düşüncenizi size verilen liste üzerinde, ayrılan yere ve örneğe uygun olarak işaretleyiniz. Lütfen işaretsiz ifade bırakmayınız. Size verilen tutum listesi üzerine adınızı yazmayınız, kimliğinizi belli edecek herhangi bir işaret koymayınız.

Katkılarınız için teşekkürler...

Alper TAZEGÜL

Kafkas Üniversitesi

Kars Meslek Yüksek Okulu

1.Cinsiyetiniz:

Kız Erkek

2.Medeni Durumunuz:

Evli Bekar

3.Yaşınız :

18-24 25-30 31-35 36-40 41 ve üstü

4.Mesleki kıdeminiz (yıl) :

1-5 6-10 11-15 16-20 20 ve üstü

5.Eğitim Düzeyiniz:

İlkokul
 Ortaokul
 Lise
 Ön Lisans
 Lisans
 Y.Lisans-Doktora

6.Meslek Profili

Serbest Muhasebeci
 Serbest Muhasebeci Mali Müşavir

7. Defter Sayınız

1-25 26-50 51-75 76-100 100 +

8. Aylık Geliriniz (YTL)

1-500 501-1000 1001-1500 1500-2000 2000 +.

	Tamamen	Çoğu Zaman	Kısmen	Az	Hiç
1. Vergi kanunlarında anayasal vergileme ilkelerine uymayan hükümlerin olduğunu düşünüyor musunuz?					
2. Vergi idaresinin mükelleflere sürecin gerektirdiği uygulamalarda tarafsız yaklaştığını düşünüyor musunuz?					
3. Vergi oranlarının ülkenin sosyo ekonomik şartları gözetilerek yeniden düzenlenmesini gerekli midir?					
4. Vergi tabanı "Anayasanın 73. maddesinin vergide adalet ve eşitlik ilkesi" dikkate alındığında geniş bir alanı kapsadığını düşünüyor musunuz?					
5. Mükelleflerin bütçe üzerindeki şüphelerini ortadan kaldırmak için toplanan vergilerin nerelere sarf edildiğini gösteren rapor ve bilançoların yayınlanmasının gerekli olduğuna inanıyor musunuz?					
6. Mükelleflerin vergi bilincini geliştirmek için toplumun eğitim seviyesinin yükseltilmesinin gerekli olduğunu düşünüyor musunuz?					
7. Muhasebe meslek mensuplarının yaptığı işlemler "hata yapıma olasılığı dikkate alınarak" incelenmeli midir?					
8. Vergi mevzuatında zorunluluklar dışında değişiklikler yapılmamalı mıdır?					
9. Vergi idaresinde çalışanların bilgi ve birikimlerinin hizmetin gerektirdiği yeterlilikte olması için eğitim programlarının artırılması gerekli midir?					
10. Ekonomik şartlar dikkate alınarak tespit edilecek bir rakamın altındaki gelirlerin vergiden muaf tutulması vergi kayıp ve kaçakçılığını azaltıcı bir etki oluşturur mu ?					
11. Vergi sistemi, karmaşık yapıdan kurtarılarak basitleştirilmeli midir?					
12. Vergide adaleti zedeleyen uygulamaların ortadan kaldırılarak, vergiye karşı oluşan tepkilerin azaltıldığını düşünüyor musunuz?					
13. Ülkemizde vergi kayıp ve kaçakçılığını önlemek için etik kurallar yeterli düzeyde oluşmuş mudur?					
14. İşletmenin durumunu olduğundan farklı göstermek kastıyla yapılan muhasebe hilelerine karşı gerekli önlemler yeterince alınmakta mıdır?					

	Tamamen	Çoğu Zaman	Kısmen	Az	Hiç
15. Vergiden kaçınma yollarına sebep olabilecek boşlukların vergi kayıp kaçakçılığına neden olduğunu düşünüyor musunuz?					
16. Vergi dairesinin çağdaş bir örgütlenme yapısına kavuşturulması yönündeki çalışmaları tatmin edici düzeyde buluyor musunuz?					
17. Vergi kayıp ve kaçaklarının önlenmesinde şirketleşme ve çok ortaklı şirket yapısının özendirilmesi sizce etkili olabilir mi?					
18. Doğrudan vergi gelirlerinin, toplam vergi gelirleri içindeki payının yüksek olduğunu düşünüyor musunuz?					
19. Vergi yasalarını uygulama gücüne sahip etkin ve verimli vergi idareleri oluşturularak mükellefin vergiye karşı bakışı olumlu hale getirilebilir mi?					
20. Devletin vergi gelirlerini etkin bir şekilde kullanması konusunda oluşan, toplumsal beklenti karşılanmakta mıdır?					
21. Muhasebe meslek mensuplarının muhasebe uygulamalarına yönelik kamu denetimi daha etkin bir yapıya kavuşturulmasının gerekli olduğunu düşünüyor musunuz?					
22. Vergi yargılama sürecinin yeterince etkin olduğuna ve hızlı işlediğine inanıyor musunuz?					
23. Vergi kayıp ve kaçakçılığına neden olan etkenlerden birisinin vergi bürokrasisi olduğunu düşünüyor musunuz?					
24. Sosyal güvenlik kurumlarının toplumsal beklentileri karşılayacak yapıda olduğunu düşünüyor musunuz?					
25. Mükelleflerin bütün maliyet unsurlarını gider olarak muhasebeleştirmelerine izin veren yapı oluşturulması gerekli midir?					
26. Bireylerin kendi kendisini yargılama yetisini geliştirici yönde vergi ahlakının oluştuğuna inanıyor musunuz?					
27. Mükelleflerin benzer olaylarda ayırım yapılmayacağı konusundaki sisteme güvendiğini düşünüyor musunuz?					
28. Türkiye muhasebe standartlarının uluslararası muhasebe standartlarıyla uyumlu hale getirilememesinin vergi kayıp ve kaçakçılığına neden olduğuna inanıyor musunuz?					

	Tamamen	Çoğu Zaman	Kısmen	Az	Hiç
29. Vergi adaletini zaafa uğratan vergi affı uygulamalarına son verilmeli midir?					
30. Vergileme sürecinin her aşamasında "vergi idaresi- mükellef ilişkilerinde işbirliği ve karşılıklı anlayış" esas alınarak düzenlendiğine inanıyor musunuz?					
31. Tarım sektörünün daha işlevsel belgelendirilmesine yönelik çalışmalar yapılması kayıp ve kaçakçılığın önlenmesinde etkin bir önlem olarak ifade edilebilir mi?					
32. Artan oranlı vergi sisteminde dilimler arasındaki oranın makul seviyelerde olduğuna inanıyor musunuz?					
33. Vergi ödev ve yükümlülüklerini zamanında yerine getiren mükelleflerin motivasyonunu artırmak için ödüllendirme sistemleri geliştirilmesinin etkili bir önlem olabileceğini düşünüyor musunuz?					
34. Vergi kaçırıcı mükellefler üzerinde toplumsal baskı oluşturulmasının olumlu sonuçlar doğuracağına inanıyor musunuz?					
35. Muhasebe meslek mensuplarının niteliklerini artırmaya yönelik sürekli eğitim programları hazırlanıp uygulanması sizce gerekli midir?					
36. Vergi mahkemelerinin aynı konuda farklı kararlar vermeleri konusunda mevzuat boşluklarını giderici çalışmaların yapıldığını düşünüyor musunuz?					
37. Vergi denetimleri yapılırken planlama ve koordinasyonun daha etkin bir yapıya kavuşturulmasının olumlu bir önlem olacağına inanıyor musunuz?					
38. Uygulanan ekonomik programlarda halkın desteğini sağlamaya yönelik tedbirler alınmalı mıdır?					
39. Vergide adalet ve eşitlik ilkelerinin uygulamalara yeterince yansıtılarak mükelleflerde vergi sistemine olan güven artırıldığını düşünüyor musunuz?					
40. Mevcut durum dikkate alındığında mükellefler bireysel çıkar yerine toplumsal çıkarları ön planda tutmakta mıdır?					

ÖZGEÇMİŞ

1976 Yılında Kars İli Arpaçay İlçesinde Doğdu.

1985 Yılında Kars Atatürk İlkokulu'nu Bitirdi.

1988 Yılında Kars Gazi Kars Ortaokulu'nu Bitirdi.

1991 Yılında Elazığ Sivrice Lisesi'ni Bitirdi.

1996 Yılında Selçuk Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi'ni Bitirdi.

1996 Yılında Milli Eğitim Bakanlığı Bünyesinde Kars İlinde Öğretmenliğe Atandı.

2000 Yılında Askerlik Görevini Kısa Dönem Olarak Tamamladı.

2002 Yılında Kafkas Üniversitesi Kars Meslek Yüksek Okulu'na Öğretim Görevlisi Olarak Atandı.

2005 Yılında Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalında Yüksek Lisansı Kazandı.